

Tussenevaluatie Regionaal Investeringsfonds MBO

Onderzoek in opdracht van het Ministerie van OCW

Wouter van Casteren
Cor-Jan Jager
Loek Nieuwenhuis

ResearchNed, in samenwerking met Dialogic en de HAN
januari 2017

© 2016 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het Ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1 Inleiding	6
1.1 Het Regionaal Investeringsfonds MBO	6
1.2 Doel- en vraagstelling RIF-evaluatie	9
1.3 Leeswijzer	10
2 Analyse kader tussenevaluatie en onderzoeksplan	11
2.1 Onderzoeksgroepen	12
2.2 Onderzoeksplan	13
2.3 Methoden versus onderzoeksgroepen	14
2.4 Beperkingen tussenevaluatie	15
3 Beschrijvend deel: samenwerking in RIF-verbanden	16
3.1 Ontwikkeling van het aantal RIF-aanvragen	16
3.2 RIF-verbanden naar sector, regio en doelgroep	17
3.3 Knelpuntenanalyses in de RIF-projecten	21
3.4 Samenwerking en netwerkvorming	21
3.4.1 Aantal en type partners per RIF-project	21
3.4.2 Bereik onder opleidingen, docenten en studenten	24
3.4.3 Nieuwe of bestaande netwerken en projecten	26
3.4.4 Vormen van samenwerking	27
3.4.5 Rol van de verschillende partners	28
3.4.6 Verloop samenwerking	29
3.4.7 Waardering van en verwachtingen over de samenwerking	30
3.5 Activiteiten in RIF-verbanden	31
3.6 Begroting en cofinanciering	31
3.6.1 Opbouw cofinanciering	32
3.6.2 Verdeling middelen over begrotingsposten	33
3.7 Verduurzaming	34
3.8 Algemeen: observaties vanuit de ondersteuning	35
3.9 Conclusie: wat heeft het RIF in de praktijk teweeggebracht?	36
4 Effecten van RIF op samenwerking	38
4.1 Effect op nieuwe netwerken, nieuwe partners, nieuwe ideeën	38
4.2 Impact op de kwaliteit van samenwerking	40
4.3 Aansluiting van RIF-projecten op andere ontwikkelingen en samenwerking in het mbo	41
4.4 Toekomst RIF	43
4.5 Conclusies impact op netwerkvorming en samenwerking	44
5 Impact van het RIF op activiteiten	45
5.1 Impact op activiteiten algemeen	45
5.2 Impact op onderwijsverbetering en de aansluiting op de beroepspraktijk	46
5.3 Conclusie impact op activiteiten	48
6 Verklarende evaluatie	49
6.1 Motivatie voor een RIF-aanvraag	49
6.2 Cofinancieringseis bevestigt en versterkt betrokkenheid	50
6.3 Motivatie geen gebruik RIF	51
6.3.1 Overwegingen om geen RIF-subsidies aan te vragen	51
6.3.2 Redenen uitgesteld gebruik van RIF	52

6.3.3	Mogelijke verklaringen daling belangstelling voor RIF	52
6.4	Conclusies verklarend effect	54
7	Samenvatting en conclusies	56
7.1	Aanpak tussenevaluatie RIF	56
7.2	Beschrijvend deel: RIF-projecten in de praktijk	56
7.3	Effecten op samenwerking	58
7.4	Effecten op activiteiten	59
7.5	Verklaring voor gevonden effecten	59
7.6	Aandachtspunten eindevaluatie	61
	Bijlage A Overzicht gesprekspartners	62
	Bijlage B Case studies	64
	Bijlage C Tabellenoverzicht	75
	Bijlage D Vragenlijsten en interviewvragen	76

Managementsamenvatting

In opdracht van het ministerie van OCW is een tussenevaluatie van het Regionaal Investeringsfonds MBO (RIF) uitgevoerd. In het RIF is 100 miljoen euro beschikbaar in de periode 2014 - 2017 als subsidies voor regionale publiek-private samenwerking (PPS) tussen mbo, bedrijfsleven, overheden en andere partners. De PPS moet zijn gericht op een betere aansluiting van het beroepsonderwijs op de regionale arbeidsmarkt. Maximaal een derde van de projectkosten is subsidiabel, met een minimum van 200.000 en een maximum van twee miljoen euro. Het is te vroeg om het bereiken van de einddoelen van het RIF (meer en beter opgeleide werknemers) te beoordelen. In deze tussenevaluatie is daarom gekeken naar wat in de praktijk tot stand is gekomen (samenwerking, activiteiten), naar de effecten van RIF en de verklaringen daarvoor.

Uit de praktijk blijkt dat het RIF veel in beweging heeft gebracht:

- De onderzochte periode (2014 - juni 2016) telt 63 RIF-projecten, met een gemiddelde begroting van 2,7 miljoen Euro en een gemiddelde subsidie van 842.000 euro. De cofinanciering van bedrijven is gemiddeld goed voor de helft van de begroting; van overheden komt 20 procent.
- Het doorsnee RIF-project is een verband met één mbo-instelling en vijftien bedrijven en daarnaast vaak een bracheorganisatie, het voortgezet en hoger onderwijs en overheden als partner.
- De RIF-projecten worden door de samenwerkingspartners alle positief gewaardeerd (gemiddelde waardering 7,4).
- PPS-en zijn veelal gericht op de regionale aanpak van kwalitatieve en kwantitatieve personele tekorten, vaak in de sector techniek of bouw, en op de stimulering van de nascholing van werkenden. Daartoe wordt een *brede verbeteringslag* nagestreefd bij de betrokken opleidingen, met professionalisering van docenten, herontwerp van de opleiding in cocreatie met bedrijven, werving van extra studenten, doorlopende leerlijnen vmbo-mbo-hbo, inrichting van praktijklokalen, praktijkopdrachten en de ontwikkeling van nascholingsaanbod. Dit zijn activiteiten die een betere aansluiting van het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt concreet ondersteunen.
- In de helft van de gevallen wordt de samenwerking vormgegeven in een gezamenlijk centrum voor innovatief vakmanschap.
- De RIF-projecten zijn goed regionaal verspreid, maar niet alle mbo-instellingen (een kwart niet) doet mee in een RIF-verband.
- De verduurzaming van de RIF-verbanden is op dit moment nog niet zeker gesteld; intenties om de samenwerking voort te zetten zijn wel overwegend sterk aanwezig.

Uit de *effectevaluatie* blijkt een vrij sterk additioneel effect van het RIF op samenwerking en concrete activiteiten die de aansluiting van het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt verbeteren. Het RIF wordt door partners in veel gevallen bewust benut om invulling te geven aan ambities in landelijke en regionale agenda's, met name het Techniekpact, het Zorgpact en de *human capital agenda's* die zijn verbonden aan topsectoren of aan regionale of provinciale agenda's. Lokale en provinciale overheden spelen vaak een belangrijke rol bij het begin van het initiatief tot een PPS, bij het samenbrengen van partijen, als het RIF nog niet in beeld is.

Het additionele effect zit vooral op het activiteitsniveau en bij de uitbreiding van bestaande netwerken voor de start van de PPS:

- Bij de helft van de projecten was zonder RIF waarschijnlijk niet het initiatief tot de samenwerking genomen en bij 40 procent zou de samenwerking zonder RIF-subsidie niet kunnen verduurzamen. De meeste respondenten vinden dat zonder RIF waarschijnlijk ook niet de ideeën voor de samenwerking waren ontstaan.
- Voorgenomen activiteiten zouden zonder subsidie veelal niet in de geplande vorm, snelheid en intensiteit uitvoerbaar zijn. De meerderheid van respondenten vindt dat zonder RIF-subsidie de samenwerking in de gekozen vorm niet uitvoerbaar is en ruim de helft vindt de samenwerking geheel onhaalbaar zonder RIF. Het RIF maakt mogelijk dat er nieuwe of aangepaste vormen van samenwerking in de regio ontstaan, zoals nieuwe centra voor innovatief vakmanschap.

- Respondenten zien in het algemeen veel ruimte in het RIF voor innovatieve samenwerking.
- Er is ook een effect op de kwaliteit van de samenwerking: de planvorming en werkafspraken vooraf verbeteren onder druk van het RIF. Dat is ook zichtbaar bij opnieuw ingediende afgewezen RIF-aanvragen, die beter gemotiveerd worden en ook vaak inhoudelijk en qua netwerk verbeteren.

Door het RIF ontstaan al met al niet zozeer nieuwe netwerken, maar partners kunnen elkaar wel beter vinden in concrete initiatieven en ook kunnen nieuwe partners worden gebonden aan de PPS. Wel blijkt dat de uitbreiding van netwerken met nieuwe bedrijven na de start van de PPS vaak moeizaam verloopt.

Uit de *verklarende evaluatie* blijkt dat het RIF in verschillende stadia van projectontwikkeling op verschillende manieren van belang is:

- Het RIF fungeert in een beginstadium van samenwerking als een *katalysator* voor de concretisering van initiatieven;
- Het RIF zet *kwaliteitsdruk* op PPS-voornemens die al concreter zijn, waardoor plannen van kwaliteit verbeteren en vrijblijvendheid vermindert.
- Het RIF levert de (*extra*) *middelen* die nodig zijn voor de ontwikkeling en de bredere uitrol van de PPS-en.

Deze mechanismen blijken sterk uit deze tussenevaluatie. Zonder RIF zou de samenwerking zich veelal langzamer en met minder activiteiten hebben ontwikkeld. In veel PPS-en heeft het RIF daardoor een belangrijke en zelfs doorslaggevende rol. Niet voor elke PPS spelen echter alledrie de mechanismen; soms is er niet direct extra budget nodig en is vooral de externe kwaliteitsdruk die een subsidieregeling biedt een overweging om subsidie aan te vragen.

Ondersteunende mechanismen zijn:

- De eis van cofinanciering versterkt de PPS; cofinanciering is weliswaar ook een drempel voor partners, maar hiertegenover staan voordelen van een versterkte betrokkenheid van bedrijven.
- De betrokkenheid van bedrijven waarborgt voorts dat de PPS werkt aan reële, door bedrijven erkende knelpunten.
- Door de cofinanciering ontstaat er regionaal een consistente, afgestemde en gezamenlijke inzet van middelen van verschillende partners (onderwijs, bedrijfsleven, overheden).
- Een projectleider is belangrijk als een trekker die tot samenwerking enthousiasmeert en de samenwerking actief houdt. De RIF-middelen maken zo'n projectleider mogelijk
- De samenwerking kan ertoe leiden dat partners gaandeweg de verbetering van opleidingen breder oppakken dan in de RIF-aanvraag is beschreven.

Per saldo blijkt uit deze tussenevaluatie een positief beeld van de opbrengsten van het RIF.

Dat is wel gebaseerd op verwachtingen, plannen en aanvangsenergie die op termijn kwetsbaar kunnen blijken te zijn. De eerste periode, waarop nu voor de betrokken PPS-en is teruggeblikt, is vaak de makkelijkste. Het commitment is nog vers en er is bereidheid om knelpunten op te ruimen.

Belangrijkste *aandachtspunten* bij het vervolg van het RIF en voor de eindevaluatie zijn:

- Er is veel enthousiasme in het mbo en het veld voor PPS-en, RIF-projecten scoren goed qua waardering, de succeskans van een RIF-aanvraag is met 70 procent relatief hoog en toch is er in RIF een onderuitputting. In overleg met het veld zou op korte termijn kunnen worden gezien waar extra mogelijkheden of nog drempels liggen.
- Het risico dat op termijn activiteiten (weer) sterk in het onderwijsdomein worden getrokken en de feitelijke bijdragen en betrokkenheid van partners afnemen.
- Het risico dat ook binnen het mbo de PPS de taak wordt van een beperkt aantal docenten.
- De vaak moeizame uitbreiding van PPS-en met nieuwe bedrijven na de start.

1 Inleiding

1.1 Het Regionaal Investeringsfonds MBO

Het Regionaal Investeringsfonds MBO (hierna: RIF) is in 2014 ingericht om de publiek-private samenwerking (hierna: PPS) tussen het mbo en het bedrijfsleven en zo gewenst ook overheden, te stimuleren. De maatregel beoogt door het stimuleren van samenwerking de aansluiting van het beroepsonderwijs op de behoeften van de arbeidsmarkt te verbeteren. Vanuit een samenwerkingsverband kunnen mbo-scholen en bedrijven bijvoorbeeld trainingen en opleidingen aanbieden waar studenten, docenten en werknemers de laatste technieken krijgen aangeleerd. Indien voor het verbeteren van die aansluiting ook samenwerking gewenst is gericht op een meer doelmatige organisatie van het opleidingsaanbod binnen de regio, kan daarvoor binnen de regeling *aanvullend* subsidie worden aangevraagd. Het uitgangspunt is dat de subsidieregeling een ontwikkeling en samenwerking in beweging zet die zonder de regeling niet (of minder goed) op gang zou komen. Dit rapport bevat de resultaten van een tussentijdse evaluatie van de regeling RIF. Na afloop van de regeling is voorzien in een eindevaluatie.

In het RIF is voor de periode 2014 - 2017 in totaal 100 miljoen euro beschikbaar als subsidie voor alle kosten van het opzetten, inrichten en uitvoeren van de PPS. Jaarlijks is er gemiddeld dus een subsidiebudget van 25 miljoen euro. De subsidie bedraagt maximaal een derde deel van de totale kosten, met een minimum van 200.000 en een maximum van twee miljoen euro. Het overige deel wordt ingebracht door het bedrijfsleven, eventueel aangevuld met een bijdrage van overheden en andere partners. Dit betekent dat de projecten een totale omvang hebben van minimaal 600.000 euro tot (meer dan) zes miljoen euro. De middelen voor het RIF kwamen beschikbaar na het stopzetten van de *Stagebox*, waarin instellingen extra middelen voor de begeleiding van leerlingen konden krijgen. De middelen voor het RIF vertegenwoordigen in die zin dus geen extra middelen voor het mbo, maar een verlegging van een al bestaande financiële stroom voor het mbo.

Projecten of samenwerkingsverbanden?

In deze rapportage wordt wisselend gesproken van 'RIF-projecten' of 'RIF-verbanden' of van samenwerking. Strikt genomen is bij geen enkel RIF-verband al 100 procent zekerheid over de structurele doorloop van het initiatief en is er daarmee sprake van een project- of pilotfase. Evenwel spreken veel betrokkenen (liever) niet van een project, omdat het oogpunt van de samenwerking is om een nieuw manier van werken duurzaam vol te houden en in te bedden in de reguliere processen en in het onderwijs. Daardoor is ook een duurzame samenwerking nodig. In het vervolg wordt daarom ook regelmatig gesproken van RIF-verbanden. In alle gevallen wordt hetzelfde bedoeld, namelijk de door het RIF gesubsidieerde PPS-en die handelen op grond van een positief beoordeeld activiteitenplan.

Proces RIF

Een aanvraag RIF bestaat in de kern uit:

- Regiovisie;
- Activiteitenplan;
- Begroting voor jaar 1 tot en met 4;
- Meerjarenbegroting voor de jaren 5 tot en met 8 (ter onderbouwing van de verduurzaming);
- Commitment partners.

De aanvragers baseren hun activiteitenplan op een regionale visie op de arbeidsmarkt. De samenwerkingsverbanden bestaan uit minimaal één onderwijsinstelling voor het beroepsonderwijs en minimaal één arbeidsorganisatie, maar mogen ook uit veel grotere netwerken bestaan en ook meerdere

mbo-instellingen omvatten. De beoordeling van de aanvragen wordt gedaan door een door OCW ingestelde onafhankelijke beoordelingscommissie, bestaande uit experts uit het (beroeps)onderwijs en het bedrijfsleven. Na toekenning stellen de aanvragers jaarlijks een voortgangsrapportage op en aan het einde van de subsidieperiode een eindrapportage met daarin een overzicht van de werkzaamheden waarvoor subsidie is verstrekt en van de daarmee bereikte resultaten. Het eindverslag dient tevens een analyse te bevatten van eventuele verschillen tussen de voorgenomen activiteiten en beoogde resultaten en de feitelijke realisatie.

Bij de uitvoering van de regeling zijn DUO (vanaf 1 februari 2016 de Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen - DUS-I) en het Platform Bèta Techniek (PBT) betrokken. DUS-I verzorgt het formele proces (aanvragen, beoordelen en beschikken) waarbij de onafhankelijke beoordelingscommissie zoals gezegd adviseert over de subsidietoewijzing. DUS-I ondersteunt de beoordelingscommissie en maakt een preadvies voor de commissie op basis van een toetsingskader. Dat bevat voor het onderdeel publiek-private samenwerking vijf beoordelingscriteria¹:

1. Verbetering aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt: er is een regiovisie met een gedegen arbeidsmarktanalyse met kwantitatieve en kwalitatieve gegevens, met daaraan gerelateerd de doelstellingen van de PPS.
2. Samenwerking en draagvlak: Vorm en omvang van de samenwerking sluiten aan op de doelstellingen; de mate van gelijkwaardigheid tussen partners qua inbreng en rol is beschreven.
3. Uitvoerbaarheid en haalbaarheid: Er is een adequate inrichting van de projectorganisatie, activiteitenplanning, risico's en beheersmaatregelen, kwaliteitsbewaking en bijsturing.
4. Duurzaamheid: Er is een adequate beschrijving van de samenwerkingsafspraken na afloop van de subsidieperiode, zowel organisatorisch, inhoudelijk als financieel.
5. Financiering: Er is een begroting die inzichtelijk, realistisch en evenwichtig is, gerelateerd aan de projectactiviteiten. De mate van cofinanciering is conform de regeling.

Een RIF-aanvraag dient op elk van de criteria minimaal een voldoende te scoren. Indieners krijgen de mogelijkheid om hun aanvraag te presenteren aan de beoordelingscommissie, waarna er een gesprek volgt tussen commissie en aanvragers, waarbij commissieleden om nadere toelichting en verheldering kunnen vragen. Na deze ronde geeft de commissie een score per beoordelingscriterium en vervolgens een positief of negatief advies.

Kanttekening is dat het RIF regionale samenwerking stimuleert, c.q. samenwerking stimuleert die nieuw is voor de betreffende partners. Het gaat dus niet per se om samenwerking die op zichzelf genomen nieuw en experimenteel is voor het mbo; het RIF is geen innovatieregeling, maar biedt overigens wel ruimte voor innovatie. Het innovatieve gehalte van aanvragen is als zodanig ook geen onderdeel van de beoordelingscriteria. Met hulp van het RIF kunnen partners dus ook een voor hen nieuwe samenwerking opzetten die elders al bestaat, zoals een centrum voor innovatief vakmanschap.

Ondersteuning

DUS-I en PBT hebben een rol in het voortraject richting een formele subsidieaanvraag. Potentiële aanvragers worden voorgelicht via regionale bijeenkomsten, websites en persoonlijk contact. PBT heeft daartoe onder meer handreikingen voor de opzet van een regiovisie en van een plan gepubliceerd en PBT is ook beschikbaar als adviseur. Daarnaast is er de mogelijkheid van een voorschouw.

---

1 Daarnaast zijn er nog beoordelingscriteria voor het onderdeel 'doelmatiger organiseren'. Omdat van die aanvullende regeling vrijwel geen gebruik is gemaakt, behandelen we die hier verder niet.

Voorschouwrondes, op vrijwillige basis, worden vanaf 2015 georganiseerd en vinden plaats twee maanden voor de officiële indieningsperiode. Aanvragers kunnen hun concept voorstellen inclusief concept begrotingen voorleggen en feedback krijgen waarmee ze de definitieve aanvraag kunnen verstevigen.

Wijzigingen in de opzet van het RIF

Op basis van de ervaringen in de eerste twee tranches (2014 en 2015) is het RIF met ingang van 2016 op onderdelen aangepast:

- De jaarlijkse aanvraagronde is uitgebreid naar twee aanvraagrondes per jaar;
- Het ontwikkelen van een mbo-lectoraat en een associate degree programma (AD) kunnen deel uitmaken van een aanvraag voor een PPS;
- Projectactiviteiten dienen voortaan alleen voor het eerste projectjaar *gedetailleerd* omschreven te worden; voor de jaren daarna volstaat een globalere activiteitenbeschrijving. Voor de samenwerkingsverbanden komt zo meer focus te liggen op het behalen van doelen en minder op de wijze waarop deze doelen behaald worden en is er ruimte om al doende de best passende route te kiezen. De regeling heeft op deze manier een ontwikkelingsgericht karakter gekregen.
- Onderwijsinstellingen kunnen voortaan ook een van de cofinancierende partijen zijn. De mbo-instelling kunnen zo een meer gelijkwaardige partner zijn in het samenwerkingsverband.
- De procedure voor aanvragen voor het onderdeel 'doelmatiger organiseren van het opleidingsaanbod' is versoepeld. Voor dit onderdeel van de regeling zijn tot 2016 amper aanvragen geweest.

Positie RIF versus andere programma's en ontwikkelingen in het mbo

De doelstelling van het RIF sluit aan bij de doelstellingen van diverse andere programma's in het mbo en overigens ook bij de reguliere opdracht aan het mbo om een nauw op de regionale arbeidsmarkt aansluitend en doelmatig onderwijsaanbod te organiseren. Belangrijke programma's en ontwikkelingen die een raakvlak met het RIF hebben of hadden, zijn:

- *Het Topsectorenbeleid en de bijhorende Human Capital Agenda's*: De rijksoverheid heeft de afgelopen jaren een topsectorenbeleid opgezet, waarin de human capital agenda's van de topsectoren inzetten op een gezamenlijke aanpak van kwantitatieve en kwalitatieve tekorten aan personeel in de negen topsectoren.
- *De Centra voor Innovatief Vakmanschap (CIV)*. De oprichting van CIV's is onderdeel van het topsectorenbeleid van de overheid. Voor elk van de negen topsectoren is vanaf 2011 de totstandkoming van minimaal een CIV (voor het mbo) en een Center of Expertise (voor het hbo) gestimuleerd, met subsidies van het ministerie van EZ. Voorloper hiervan is weer de *Regeling Technocentra* (tot 2010) met subsidies voor de versterking en vernieuwing van de regionale kennisinfrastructuur en de verbetering van de aansluiting tussen het technisch beroepsonderwijs en het bedrijfsleven. In de CIV's werken mbo-scholen, bedrijfsleven en de (regionale) overheid nauw samen in het vormgeven aan innovatieve vormen van onderwijs en nascholing. De ondersteuningsregeling voor CIV's is afgelopen; in het huidige RIF is de aanvraag van een nieuw CIV wel actief gepromoot. Een belangrijk deel van de huidige RIF-projecten betreft dan ook een initiatief tot een nieuw CIV.
- *Voorgaande, vergelijkbare subsidieregelingen: Het innovatiearrangement van het platform beroepsonderwijs (HPBO) en de regeling Beroepsonderwijs in Bedrijf (BiB)*. Via HPBO stelde OCW vanaf 2003 tot november 2011 subsidies beschikbaar voor experimentele vernieuwingen van het onderwijs, tot stand te brengen door regionale samenwerkingsverbanden van het bedrijfsleven en het beroepsonderwijs. Doel was onder meer een betere aansluiting van het beroepsonderwijs op de

arbeidsmarkt en een betere doorstroom van leerlingen in de beroepskolom (vmbo-mbo-hbo). HBPO begeleidde de afronding van lopende innovatiearrangementen nog tot 2015. Een klein deel van de huidige RIF-projecten is een voortzetting van een door HPBO gesubsidieerd project.

Met de Regeling BiB stimuleerde het ministerie van EZ van 2007 tot 2010 de aansluiting tussen bedrijven en het praktijkleren in het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs. De subsidie kon alleen door een samenwerkingsverband, minimaal een mkb-ondernemer en een (v)mbo-school, worden aangevraagd.

- *De stimulering door de rijksoverheid van doorlopende leerlijnen in de lijn vmbo-mbo-hbo.* Dat is ten eerste aangepakt met het programma *Toptechniek in Bedrijf (TiB)* en ten tweede met de *Experimenteerregeling doorlopende leerlijnen vmbo-mbo (vakmanschap- en technologieroute)*. Met TiB zijn tot de zomer van 2015 regionale netwerken van mbo- en vmbo-scholen, het regionale bedrijfsleven en overheden gestimuleerd ten behoeve van de opzet en uitvoering van doorlopende leerlijnen (po-)vmbo-mbo(-hbo), de verbetering van loopbaanondersteuning en studiekeuzebegeleiding (LOB en een macrodoelmatig aanbod in de regio. Met de Experimenteerregeling stimuleert OCW meer specifiek doorlopende leerlijnen vmbo-mbo. Uit de voorliggende tussenevaluatie RIF blijkt dat een groot deel van de huidige RIF-projecten zich mede richt op doorlopende leerlijnen vmbo-mbo-hbo.
- *Het Techniepact en het Zorgpact.* Het Techniepact van mei 2013 bevat een samenhangende set van afspraken en actiepunten die de overheid, het onderwijsveld en het georganiseerde bedrijfsleven samen zijn overeen gekomen om Kiezen, Leren en Werken in het domein bètatechniek te stimuleren en te ondersteunen. In het kader van het Techniepact zijn er meerdere (deels al langer bestaande) regionale netwerken die vaak in een PPS-construct werken aan LOB-activiteiten, aansluitende leerlijnen, uitwisseling van kennis en personeel, docentprofessionalisering en onderwijsvernieuwing. Naar analogie van het Techniepact is in 2015 ook een *Zorgpact* tot stand gekomen dat eveneens mikt op samenwerking in de driehoek van zorgwerkgevers, onderwijs en overheid, gericht op de aanpak van kwantitatieve en kwalitatieve tekorten in de sector. Uit de voorliggende tussenevaluatie RIF blijkt dat een groot deel van de RIF-projecten refereert aan het Techniepact en - na 2015 - ook aan het Zorgpact, met name als onderbouwing van de aanpak en de urgentie van de aan te pakken knelpunten.
- De inzet op een *macro-doelmatig opleidingsaanbod* in de regio en de afstemming tussen het onderwijsveld en het regionale bedrijfsleven daarover.
- De *herziening van de kwalificatiestructuur (HKS) mbo*. Onderdeel van de HKS is de samenwerking tussen het mbo en het werkveld bij de ontwikkeling en het aanbod van keuzedelen in het mbo. Uit deze tussenevaluatie blijkt dat herontwerp van de opleiding en de ontwikkeling van op de arbeidsmarkt vraag aansluitende nieuwe modules vaak onderdeel zijn van een RIF-project.

Al met al wortelt het RIF in een al langer bestaande inzet op vernieuwing van het beroepsonderwijs en van de beroepspraktijk via regionale samenwerking. Daarbij ligt (lag) er een accent op de technieksector, maar is er nu een verbreding van deze inzet zichtbaar naar de andere sectoren, zoals de zorgsector. Een evaluatievraag is hoe de bredere samenwerking in de regio zich verhoudt tot RIF-verbanden.

1.2 Doel- en vraagstelling RIF-evaluatie

De evaluatie heeft als doel de doeltreffendheid van het RIF tot nu toe te evalueren. De evaluatieresultaten worden gebruikt om te beoordelen óf en hoe de subsidieregeling mogelijk een vervolg krijgt. Daarvoor is inzicht nodig in de opbrengsten van de subsidie (kwalitatief en kwantitatief), succes- en faalfactoren die daarbij mogelijk een rol hebben gespeeld en de bruikbaarheid van het instrument zelf. De grondvraag is of het RIF als zodanig een toegevoegde waarde heeft.

De evaluatie omvat de volgende drie deelaspecten:

1. *Beschrijvend deel*: wat heeft het investeringsfonds in de mbo-praktijk teweeg gebracht?
2. *Effectevaluatie*: het vaststellen of de maatregel het beoogde effect sorteert. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen het *intermediaire* effect (meer samenwerking) en het *uiteindelijke* effect (betere afstemming tussen opleidingen en bedrijven/onderwijs en arbeidsmarkt in de regio).
3. *Verklarende evaluatie*: het beschrijven waarom beoogde effecten optreden of achterwege blijven.

1.3 Leeswijzer

Het navolgende hoofdstuk beschrijft het conceptueel model dat ten grondslag ligt aan deze tussentijdse evaluatie. Dat model is de basis voor een evaluatieaanpak die eveneens in het navolgende hoofdstuk is beschreven. Toegelicht is hoe de beoogde effecten zijn gemeten en welke controlegroepen zijn gehanteerd. Hoofdstuk 3 bevat de opbrengsten van het beschrijvend deel: wat heeft het RIF opgeleverd? Hoofdstuk 4 gaat in op de effecten van het RIF op meer en beter samenwerking en hoofdstuk 5 de impact op activiteiten die relevant zijn voor de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. De verklarende evaluatie is opgenomen in hoofdstuk 6. Hoofdstuk 7 bevat de samenvatting en conclusies.

In de bijlagen is naast een overzicht van gesprekspartners en van de tabellen, een korte beschrijving van tien case studies opgenomen. Voorts zijn bijgevoegd de enquêtevragen en de gehanteerde interviewprotocollen.

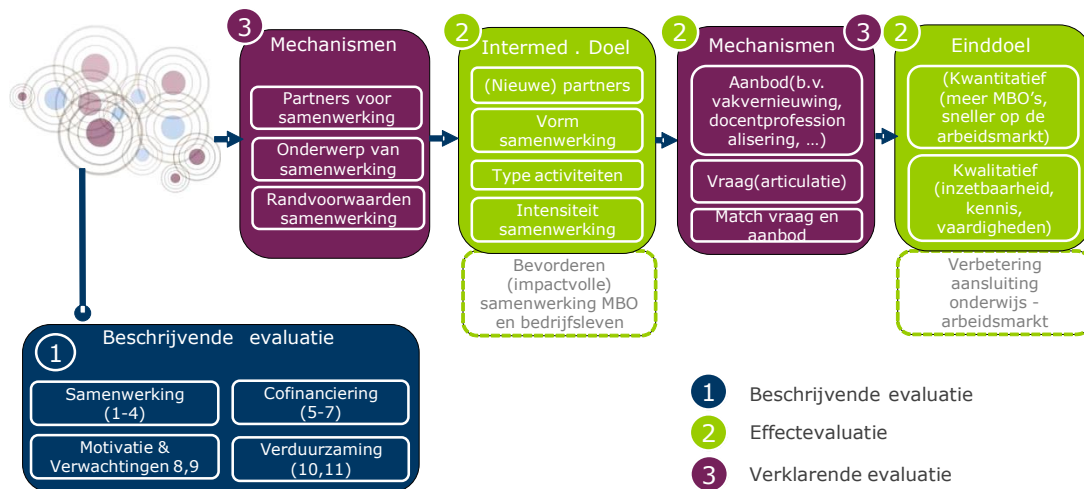
2 Analyse kader tussenevaluatie en onderzoeks aanpak

Deze tussenevaluatie is gebaseerd op een analytisch model dat verbanden legt tussen de intermediaire doelen en de einddoelen van het RIF en de verklarende mechanismen die daarbij werkzaam zijn. De verbanden zijn als volgt omschreven:

1. Het *intermediaire* doel van het RIF is meer en/of betere samenwerking van het mbo en het (regionale) bedrijfsleven (PPS). Als meetbare aspecten zijn onderscheiden:
  - a. Aantal (nieuwe) partners.
  - b. Ontstaan/uitbreiding netwerken.
  - c. (Nieuwe) vormen van samenwerking.
  - d. Type activiteiten.
  - e. Intensiteit van de samenwerking.
2. *Verklarende mechanismen voor het intermediaire doel.* Het eerste deel van de verklarende evaluatie betreft de vraag of en hoe het RIF de (kwaliteit van de) samenwerking stimuleert. Onderscheiden zijn de volgende mechanismen/hypothesen:
  - a. Door het RIF kunnen partners elkaar (beter) vinden.
  - b. Het RIF stimuleert dat er (nieuwe) onderwerpen voor samenwerking ontstaan.
  - c. Het RIF creëert randvoorwaarden voor samenwerking, met name in financiële zin, maar mogelijk ook door de ondersteuning en de kennisdeling die het fonds biedt en door de kwaliteitsborging die de regeling oplegt (met minder vrijblijvendheid als mogelijk gevolg).
  - d. Synergie met andere ontwikkelingen: het RIF wordt door mbo-instellingen en partners verbonden met de bredere instellings-/innovatiestrategie en met overkoepelende ontwikkelingen zoals in het Techniepact en het Zorgpact.
3. Het *einddoel* van het RIF is een verbeterde aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Dat laat zich vertalen in het oplossen van bestaande of dreigende kwantitatieve en kwalitatieve tekorten. Kortweg is dit per opleiding te vertalen in het streven naar *meer en beter opgeleide* leerlingen. Ook aspecten van *macrodoelmatigheid* spelen bij het einddoel mee; leidt het RIF tot een doelmatig (goed op de arbeidsmarkt vraag aansluitend) regionaal opleidingsaanbod? Het meten van het einddoel van het RIF is in 2016 - twee jaar na de start van het RIF - nog niet goed mogelijk. Daarvoor zijn veel projecten nog te kort geleden gestart en zijn nog te kleine aantallen leerlingen met de beoogde innovaties in aanraking gekomen. In deze tussenevaluatie zijn wel de eerste effecten te meten op de mechanismen (activiteiten) die leiden tot een verbeterde aansluiting.
4. Verklarende mechanismen voor het bereiken van het einddoel. Er zijn drie hoofdmechanismen onderscheiden:
  - a. De samenwerking leidt tot een *verbetering van het onderwijsaanbod*, op drie manieren: (1) onderwijsvernieuwing (nieuwe modules, herontwerp, keuzedelen), (2) docentprofessionalisering en (3) verbeterde aansluiting (doorlopende leerlijnen, praktijkleren, contextrijke leeromgeving).
  - b. De samenwerking leidt tot een *verbeterde vraagarticulatie* vanuit bedrijven op de inhoud van opleidingen (overleg, co-makership, gezamenlijke ontwikkelteams).
  - c. De samenwerking leidt tot een verbeterde match van vraag en aanbod (overleg over een doelmatig opleidingsaanbod, gezamenlijke LOB-/marketingactiviteiten).

Deze verbanden tussen intermediaire doelen, einddoelen en mechanismen zijn in figuur 1 grafisch in beeld gebracht.

Figuur 1: Analysemodel RIF

In de structuur van dit rapport is dit als volgt verwerkt:

- Hoofdstuk 3 bevat het *beschrijvende* deel;
- Hoofdstuk 4 bevat de impact van het RIF op het intermediaire doel *meer en betere samenwerking*;
- Hoofdstuk 5 bevat de impact van RIF op het *activiteitsniveau*, als stap naar het einddoel: betere aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt;
- Hoofdstuk 6 bevat de verklarende evaluatie; een overzicht van de mechanismen waarlangs het RIF de samenwerking en de uitvoering van activiteiten stimuleert.

2.1 Onderzoeksgroepen

In de analyse is wel onderscheid gemaakt tussen de volgende groepen:

1. De primaire onderzoeksgroep bestaat uit (de betrokkenen bij) de gesubsidieerde RIF-projecten. Binnen die groep is nader onderscheid mogelijk op de volgende punten:
  - Succesvolle heraanvragers na een eerste afwijzing. Voor deze groep zijn met name de vragen van belang: welke aanpassingen zijn onder invloed van het RIF gemaakt en is het project in de tussenperiode al (deels) gestart?
  - Naar aanvraagjaar, waarbij een kernvraag is hoe aanvragen zich (naar aantallen en naar kenmerken) in de tijd ontwikkelen.
  - Betrokkenen vanuit het mbo en de overige partners.
2. Afgewezen RIF-aanvragen. Voor deze groep is met name de vraag relevant hoe het de beoogde PPS na de afwijzing is vergaan.

Verderop in dit hoofdstuk zijn de verschillende onderzoeksgroepen gekoppeld aan type actor en onderzoeksmethode.

Vergelijkbare andere PPS-en, zoals de centra voor innovatief vakmanschap CIV's die los van de regeling RIF zijn opgezet, zijn ook interessant als onderzoeksgroep, omdat deze PPS-en voorlopers zijn voor veel RIF-verbanden. Bij deze groep is geen aparte enquête uitgezet, maar zijn de resultaten benut van een uitgebreide interviewronde die door PBT in 2015 is georganiseerd met projectleiders en andere betrokkenen bij centra voor publiek-private samenwerking (zowel CIV als RIF).

2.2 Onderzoeksaanpak

Deze tussenevaluatie is aangepakt met een combinatie van:

1. Dossieranalyses

De toegewezen RIF-aanvragen uit de tranches 2014, 2015 en 2016-I en - mits beschikbaar - de voortgangsrapportages zijn geanalyseerd aan de hand van een aantal kenmerken. Daarbij zijn ook betrokken de beschikbare analyse die reeds door PBT en DUS-I zijn uitgevoerd. De afgewezen RIF-aanvragen zijn op een beperktere wijze geanalyseerd; daarbij is onder meer bekeken welke mbo-instellingen betrokken waren bij de aanvragen.

2. Een enquête op operationeel niveau: mbo-instellingen en partners

De digitale vragenlijst is uitgezet bij betrokkenen bij zowel toegewezen als afgewezen aanvragen. Daarbij is er een hoofdroutering in de vragenlijst gemaakt voor de volgende groepen:

- Mbo operationeel versus partners mbo.
- Toegewezen versus afgewezen aanvragen.
- Aanvraag in 2014, 2015 of 2016.

Door de routing kregen verschillende respondenten deels ook verschillende vragen voorgelegd. De digitale vragenlijst is uitgezet bij 811 betrokkenen bij in principe alle RIF-aanvragen, waarvan 28 afgewezen aanvragen (waaronder twee later toch toegewezen aanvragen). Het wisselt per RIF-aanvraag hoeveel betrokkenen zijn gemaild. Soms waren maar één of enkele mailadressen beschikbaar, soms meer dan tien. Bij enkele RIF-verbanden is afgesproken dat er geen mailing plaatsvond, omdat het betreffende RIF-project al onderdeel was van een casestudie. Bij 20 projecten is de vragenlijst via een open link via de projectleider verstuurd. Die projecten zijn niet aan een concreet RIF-project te koppelen, ook niet in de respons. De totale respons op *projectniveau* is daardoor niet nauwkeurig te bepalen. Bij de toegewezen aanvragen is van 149 respondenten te zeggen dat zij bij 36 afzonderlijke RIF-verbanden horen; van 60 respondenten is niet te bepalen bij welk RIF-verband zij horen. Op basis van het aantal respondenten schatten we in dat dit gaat om 14 van de 20 RIF-projecten. De feitelijke respons op projectniveau komt dan uit op ongeveer 50 toegewezen RIF-aanvragen. In totaal zijn dus op grond van de enquête uitspraken mogelijk over ongeveer 76 RIF-aanvragen. Aangevuld met de opbrengsten van de interviews, zijn hiermee uitspraken mogelijk over een ruime meerderheid van de 90 unieke RIF-aanvragen (toegewezen en afgewezen).

Tabel 1: Responsoverzicht

	Totaal benaderd	Respons	Binnen mbo	Buiten mbo	Respons	Totaal benaderd project	Respons projectniveau
Toegewezen projecten	571	209	78	131	37%	60	36 (50)
Afgewezen projecten	240	49	15	34	20%	28	26

Elke respondent is gevraagd om de invulling van de vragenlijst te baseren op de ervaringen in één bepaalde RIF-aanvraag. De tabellen die gegenereerd zijn uit de enquêteresultaten zijn gebaseerd op de individuele respons. Dat kan mogelijk een vertekening geven, als bijvoorbeeld bij een slecht lopend project er vijf respondenten zijn en bij een goed verlopend project er één respondent is. Daarvoor is in de tabellen niet gecorrigeerd. Bij de analyse van de enquêteresultaten zijn de resultaten - als controle - ook teruggebracht tot *één gecombineerde score per RIF-aanvraag* (toegewezen en afgewezen).

Dat is aangepakt door bij RIF-aanvragen waarvoor meerdere vragenlijsten zijn ingevuld, deze resultaten te middelen. In deze analyse konden de respondenten die via een open link zijn benaderd echter niet worden betrokken. Met deze methodiek kan worden voorkomen dat ervaringen in projecten met veel

respondenten de enquêteresultaten beïnvloeden, maar heeft wel weer als nadeel dat afwijkende meningen binnen specifieke projecten kunnen wegvallen in de projectgemiddelden. De controle analyse levert in het algemeen geen wezenlijk andere conclusies op over de effecten van het RIF op samenwerking en op de uitvoering van activiteiten die de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt bevorderen. De gehanteerde vragenlijsten zijn opgenomen in Bijlage D.

3. Interviews in tien casestudies

De onderzoekers hebben interviews gehouden met bestuurders/staven van tien mbo-instellingen en met betrokkenen (projectleiders, mbo-docenten, partners) op operationeel niveau. Bijlage A bevat een overzicht van de gesprekspartners. Per gesprek is een verslag gemaakt en per casus is hiervan een gebundeld overzicht gemaakt, dat een samengesteld beeld geeft per casus. Opinies uit die casestudies zijn vervolgens verwerkt in het hoofdrapport. De casussen zijn kort beschreven (met akkoord van betrokkenen) in Bijlage B.7. Bijlage B. In Bijlage D zijn de gehanteerde interviewvragen opgenomen.

4. Aanvullende interviews met mbo-instellingen die weinig of niets doen met het RIF

Met besturen/staven van drie mbo-instellingen zijn gesprekken gehouden over de achtergronden en motieven bij het niet indienen van RIF-aanvragen.

5. Panelbespreking

Op 14 oktober 2016 zijn de concept resultaten van de tussenevaluatie besproken in een panel, bestaande uit nauw betrokkenen bij het RIF en bij RIF-aanvragen. Bijlage A bevat een lijst met aanwezigen in dat panel.

2.3 Methoden versus onderzoeksgroepen

Tezamen zijn de volgende hoofdonderzoeksgroepen met bijhorende aanpak te onderscheiden:

Onderzoeksgroep	mbo-bestuur	mbo-operationeel	partners mbo
A: geen RIF-aanvragen	Interviews	-	-
B: 1 ^e aanvraag toegewezen	Interviews	Interviews en enquête	Interviews en enquête
C: toegewezen heraanvraag na afwijzing	Interviews	Interviews en enquête	Interviews en enquête
D: afgewezen heraanvraag na afwijzing	-	Interviews en enquête, check vervolg	Interviews en enquête
E: (nog) geen heraanvraag na afwijzing	-	Interviews en enquête, check vervolg	Interviews en enquête

Groepen B en C zijn de feitelijk gesubsidieerde RIF-verbanden. De groepen D en E zijn aanvragen die (nog) geen subsidie ontvangen. Groep A is zeer divers; instellingen, netwerken en opleidingen die niet betrokken zijn bij een RIF-aanvraag kunnen op allerlei andere manieren wel in PPS-en actief zijn. De achtergronden bij het niet aanvragen van RIF is alleen op bestuurlijk niveau besproken.

Onderzoeksgroepen zijn soms zeer klein; in totaal zijn er in de onderzochte periode 90 unieke RIF-aanvragen ingediend, waarvan 64 toegewezen en 26 (vooralsnog) afgewezen (een heraanvraag kan later mogelijk nog leiden tot toewijzing). Bij bijvoorbeeld de afgewezen heraanvragen gaat het om slechts enkele casussen.

Binnen de groepen is nog nader onderscheid mogelijk naar aanvraagjaar (2014, 2015, 2016-I). In de enquête is bijvoorbeeld gevraagd, als het aanvraagjaar niet 2014 is, waarom er niet in 2014 (bij de start van de regeling) direct een aanvraag is ingediend.

2.4 Beperkingen tussenevaluatie

Eerste kanttekening is dat niet is beoogd het werk van de DUS-I en de beoordelingscommissie over te doen. In het navolgende is dus niet beoordeeld of alle gesubsidieerde projecten voldoende verduurzamingsafspraken bevatten of een inzichtelijke begroting hebben. Uitgangspunt in deze evaluatie is dat alle goedgekeurde aanvragen voldoende appelleren aan de bedoeling van de regeling RIF. Wel zijn in hoofdstuk 3 een aantal kenmerken van RIF-projecten in beeld gebracht, om te verduidelijken wat de regeling RIF in de praktijk teweeg heeft gebracht.

Het meten van het einddoel van het RIF is zoals gezegd nu nog niet goed mogelijk. Het einddoel van het RIF (kwalitatief en kwantitatief betere aansluiting) wordt in deze tussenevaluatie derhalve niet rechtstreeks gemeten. Wel zijn betrokkenen in de interviews en de enquête bevraagd op het *verwachte* effect op het einddoel. De eindevaluatie van het RIF, over enkele jaren, kan dieper ingaan op de meetbare aspecten van het effect op het einddoel.

Een beperking bij het meten van het effect van het RIF is de strategie van instellingen, ook los van het RIF. Verwacht mag worden dat ook domeinen in het mbo zonder RIF-subsidie actief zijn met vergelijkbare samenwerking als in RIF-projecten. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat een mbo-instelling actief inzet op PPS-netwerken bij alle onderdelen van de instelling, maar alleen een subsidie aanvraagt voor een bepaald opleidingscluster, bijvoorbeeld omdat er alleen bij die opleidingen een gat in de begroting zit. De samenwerking in andere sectoren kan dan op een andere manier zijn gefinancierd. Het geïsoleerde effect van het RIF is dan lastig te bepalen als deel van het effect van alle PPS-en op de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt.

Laatste opmerking is dat de regeling RIF zoals gezegd reeds aangepast is op basis van de ervaringen in de aanvraagronde 2014 en 2015. Omdat deze tussenevaluatie mede is gebaseerd op de projecten die gestart zijn in 2014 en 2015, is het mogelijk dat kritiekpunten die al hebben geleid tot wijzigingen van de regeling in deze tussenevaluatie opnieuw naar voren komen.

3 Beschrijvend deel: samenwerking in RIF-verbanden

In dit hoofdstuk beschrijven we wat het investeringsfonds feitelijk in de mbo-praktijk teweeg heeft gebracht. Het gaat dan primair om de kenmerken van de 63 *gesubsidieerde* projecten in de tranches 2014 (17 projecten²), 2015 (30 projecten) en 2016-I (17 projecten). Voor de beschrijvingen in dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van bestaande analyses door DUS-I en PBT van RIF-projecten, aangevuld met eigen dossieranalyses van het onderzoeksteam. Ook zijn de uitkomsten uit de enquêtes en waar relevant ook de interviews/casestudies betrokken.

In de navolgende paragrafen zijn de volgende kenmerken van RIF-projecten beschreven:

1. Ontwikkeling van het aantal RIF-aanvragen.
2. Spreiding van RIF-verbanden: geografisch-sectorale focus, spreiding naar mbo-niveau.
3. Knelpuntenanalyses in RIF-aanvragen.
4. Samenwerking: aantal en type partners in de PPS-en, nieuwe en bestaande partners, vorm/typen samenwerking, type activiteiten, rollen en bijdragen van het onderwijs en van partners aan het project, waardering van en verwachtingen over de samenwerking.
5. Begroting en cofinanciering: opbouw begrotingen en cofinanciering, cofinanciering in de praktijk, aanwending financiële middelen in de regio's.
6. Verduurzaming: mate en wijze van verduurzaming van de samenwerking.

3.1 Ontwikkeling van het aantal RIF-aanvragen

In 2014 waren er 29 RIF-aanvragen, 2015 telde 54 aanvragen en de eerste helft van 2016³ nog eens 25 aanvragen. Bij eerste beschouwing toont dit een stevige groei - na het opstartjaar 2014 - van het aantal aanvragen in 2015 en een stabilisatie van het aantal aanvragen in 2016. In deze aantallen zijn evenwel de *heraanvragen* opgenomen. Een deel van de afgewezen projecten leidt tot een heraanvraag. Een telling van enkel de nieuwe aanvragen levert daardoor een ander beeld op. Het beeld is dan als volgt:

Tabel 2: Ontwikkeling RIF-aanvragen, nieuwe aanvragen en heraanvragen, 2014-2016-I, aantallen

	Nieuwe aanvragen	w.v. toegewezen	Heraanvragen	w.v. toegewezen
2014	29	17	n.v.t.	n.v.t.
2015	47	26	7	4
2016-I	14	8	11	9
2016-II	16		7	
Totaal	103	51	25	13

Bron: DUS-I

Uit de tabel wordt zichtbaar dat in 2015 er veel nieuwe aanvragen waren, maar dat in 2016 het in belangrijke mate ging om heraanvragen van eerder afgewezen projecten. Het aantal nieuwe initiatieven is in 2016 naar verhouding een stuk lager dan in 2015. Het aantal *toegewezen* nieuwe projecten in 2016-I is acht, eveneens verhoudingsgewijs een stuk lager dan in 2015. De *tweede* ronde van 2016 heeft 23 aanvragen opgeleverd, waarvan 7 herindieners (deze aanvragen en toekenningen zijn voor het overige niet meegenomen in deze tussenevaluatie). Dat brengt het totaal voor 2016 op 48 aanvragen, waarvan 18 herindieners. Er zijn dus in 2016 in totaal 30 nieuwe aanvragen ingediend, tegenover 47 in 2015.

2 Eén van de 18 in 2014 gesubsidieerde projecten is gestopt en de subsidie is teruggevorderd. Dit project is buiten de analyses gehouden.

3 Met ingang van 2016 zijn er jaarlijks twee aanvraagrondes.

Afwijssredenen

In totaal heeft de beoordelingscommissie 44 keer een negatief advies uitgebracht in de periode 2014-2016-I. Een negatief advies volgt als een aanvraag op minstens één van de vijf beoordelingscriteria een onvoldoende scoort. De onderstaande tabel brengt de afwijssredenen in beeld. Daaruit blijkt dat de twee criteria 'Verbetering aansluiting beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt' en 'Samenwerking en draagvlak' duidelijk het minst vaak een afwijssreden zijn. Dat betekent dat de focus van de projecten doorgaans aansluit op de doelstelling van het RIF en dat er vaak ook een voldoende dragend netwerk achter de aanvragen zit. De andere drie criteria scoren ongeveer even vaak (32 tot 34 keer van de 44 afgewezen aanvragen) onvoldoende. Dat betekent dat de *praktische uitwerking* - in een uitvoerbaar plan met een adequate begroting en uitzicht op verduurzaming - vaak niet voldoende scoort. Dit resultaat is ook positief te duiden: veel afgewezen projecten zitten qua doelstelling en draagvlak voldoende goed in elkaar; een betere praktische uitwerking kan alsnog een start mogelijk maken. Anderzijds zijn hiermee kanttekeningen te zetten bij de voorbereiding en ondersteuning van RIF-aanvragen. Het is een gemis te noemen dat bij een regeling die kampt met onderuitputting er zoveel aanvragen zijn die vanwege een onvoldoende praktische uitwerking het niet halen. Dit kan aanleiding zijn om de ondersteuning bij aanvragen en de wijze waarop aanvragers met adviezen omgaan, nader te bekijken.

Tabel 3: RIF-aanvragen naar afwijssredenen (onvoldoende beoordeelde criteria), aantallen.

Jaar	Afwijssredenen				
	Verbetering aansluiting	Samenwerking, draagvlak	Uitvoerbaarheid, haalbaarheid	Duurzaamheid	Financiering
2014 (12)	5	5	8	12	8
2015 (24)	4	7	19	15	20
2016-I (8)	3	0	7	5	4
Totaal (44)	12	12	34	32	32

Bron: RIF-aanvragen

Slaagkans RIF-subsidie

Vanwege succesvolle heraanvragen ligt de slaagkans van een RIF-aanvraag uiteindelijk op ongeveer 70 procent: 64 van de 90 unieke aanvragen (tot en met tranche 2016-I) ontvangen subsidie. Daar zijn nog niet bijgeteld de eventuele toekenningen in latere tranches (2016-II en de beide tranches 2017). Anderzijds moet bij de slaagkans ook worden aangetekend dat de twee voorschouwrondes die in 2015 en 2016-I zijn uitgevoerd, hebben geleid tot ingetrokken aanvragen. Van de 30 plannen die in 2015 in de voorschouw zijn besproken, zijn er 25 omgezet in een formele aanvraag. In de eerste aanvraagronde 2016 zijn 26 voorschouwplannen beoordeeld, waarvan er 22 tot een formele indiening leidden⁴. Van de 56 in de twee voorschouwrondes beoordeelde conceptvoorstellen zijn er dus negen niet ingediend als RIF-aanvraag. De status van die potentiële projecten is niet onderzocht.

3.2 RIF-verbanden naar sector, regio en doelgroep

De sectoraal-geografische focus in RIF-verbanden varieert, met een accent op regionaal-sectoraal.

4 Bron: Monitorverslag 2014-2015 Regeling regionaal investeringsfonds mbo, DUS-I, mei 2016.

Landelijk-sectoraal

Zes gesubsidieerde projecten in de tranches 2014-2016-I (ongeveer tien procent van het totaal) zijn landelijk-sectoraal georiënteerd, dat wil zeggen dat deze verbanden zich richten op één of meer opleidingen in dezelfde sector, die verspreid zijn over het land. In een enkel geval is dat omdat de opleiding waarop het RIF-verband zich richt maar door één instelling wordt aangeboden in Nederland (het RIF-verband *Excellent Vastgoedonderhoud*, penvoerder Nimeto Utrecht). Daarnaast gaat het om een landelijke samenwerking van een branche en het onderwijsveld om samen aantrekkelijk en actueel leer materiaal voor alle betrokken opleidingen in een sector te realiseren. Dit betreft het landelijk RIF-verband *Vooruitschakelen in de mobiliteitsbranche* (penvoerder Graafschap College). Ook in het RIF-verband *Topcentrum Meubelindustrie* (penvoerder HMC) werken kleine opleidingen landelijk samen om het onderwijs actueel en op niveau te houden. Andere mogelijkheid is de afstemming of - op termijn - de bundeling van een aantal versnipperde opleidingen zoals bij het *Centrum voor Restauratietechniek* met St. Lucas als penvoerder. Ten slotte gaat het om een gezamenlijk concept voor de scouting en begeleiding van toptalent in het RIF-verband *The Real Band* met Albada College als penvoerder, waarin naast bedrijven ook acht mbo-instellingen landelijk samenwerken. De *PPS Bouw- en infracentrum* (RIF15001) is regionaal gericht, maar vervult ook een rol als *landelijk kenniscentrum* voor de civiele betonbouw. Deze PPS is daarom zowel als regionaal-sectoraal als landelijk geteld. Voor alle zes de landelijke RIF-verbanden geldt dat ze gericht zijn op één opleiding of een beperkt aantal opleidingen. De projecten zijn dus geografisch breed, maar qua sector/opleidingsgebied smal georiënteerd.

Regionaal-bovensectoraal

Ongeveer tien RIF-verbanden hebben een *regionaal-bovensectorale* focus, dat wil zeggen dat deze verbanden binnen een regio zich richten op opleidingen in meerdere sectoren. Tweemaal gaat dat om een brede aanpak van kwetsbare leerlingen in entreeopleidingen. Dat betreft de RIF-verbanden *Gilde nieuwe stijl* (penvoerder AOC Terra) en *PORTAAL* (penvoerder ROC ter AA). Bij het RIF-verband *Model regionaal co-makership* van Alfa College is er een instellingsbrede inzet op samenwerking met het bedrijfsleven. In die aanpak bestaat de samenwerking feitelijk uit acht verschillende PPS-en die volgens eenzelfde concept werken (praktijkopdrachten). Andere bovensectorale RIF-verbanden hebben een belang voor een beperkt aantal sectoren, met vaak sterk verwante opleidingen over grenzen van sectoren heen. Voorbeeld is de *PPS Regionaal Techniekcentrum* (RIF14017, penvoerder Alfa College), dat een belang heeft voor opleidingen voor de bouw, metaal, installatie- en procestechniek en in de toekomst ook transport en logistiek. Ander voorbeeld is de *PPS 100% duurzaam* (de 'Waddencampus') van Nordwin College (RIF15005) dat een 'living lab' voor duurzaamheidsprojecten in de sectoren landbouw, toerisme, energie, omgeving en voeding beoogt. Daaraan verwante intersectorale projecten zijn de *Kenniswerkplaats Westerkwartier* van AOC Terra en de *PPS Biobased Economy Friesland* van Nordwin College (RIF16020), alledrie dus in het groen onderwijs. De *PPS Technische 2.0* (RIF15014, penvoerder ROC Nijmegen) richt zich intersectoraal eveneens op duurzaamheid (duurzaam bouwen) voor opleidingen bouw, installatietechniek, elektrotechniek en schilderen.

Regionaal-sectoraal

De meeste RIF-verbanden hebben een *regionaal-sectorale* focus, dat wil zeggen dat zij zich richten op personele knelpunten in een bepaalde branche of sector in een regio of landsdeel. Circa de helft daarvan richt zich op één opleiding of een beperkt aantal specifieke opleidingen. Voorbeeld uit de casestudies is *PPS Logistieke Academie* van ROC Tilburg, die samenwerking bij de opzet van een centrum voor innovatief vakmanschap voor de logistieke opleidingen biedt. Veel van deze 'regionaal-smalle' verbanden betreffen een centrum voor innovatief vakmanschap. Ruwweg de andere helft van de regionaal-sectoraal gerichte projecten heeft een (wat) bredere focus en richt zich op meerdere of alle opleidingen in een bepaald domein/sector. Een voorbeeld uit de casestudies is hier *Techcovery FRIS* van het Deltion College te Zwolle, waarin alle techniekopleidingen met praktijkopdrachten van bedrijven gaan werken.

Tabel 4: Sectoraal-geografische focus RIF-projecten

Focus	Aantal projecten
Landelijk	6
Regionaal-boven-sectoraal	10
Regionaal-sectoraal	48

Sectoraal

De scheidslijnen zijn op punt van de sector niet heel scherp te trekken. In opkomst zijn bijvoorbeeld ‘cross-overs’, dat wil zeggen opleidingen, opleidingsonderdelen of projecten op het snijvlak van verschillende opleidingen of sectoren zoals zorg en techniek. Bijvoorbeeld wordt dat ingevuld doordat praktijkopdrachten worden aangepakt door *multidisciplinaire* teams, waarin leerlingen met een verschillende opleiding en vaak ook verschillend onderwijsniveau (soms ook hbo) samenwerken. Het begrip cross-over is niet scherp afgegrensd; aanvragers gebruiken de term zowel voor de officiële experimentele cross-overs⁵ als voor allerlei andere vormen van dwarsverbanden tussen opleidingen.

Verder zijn er projecten die zich richten op een opleiding in een bepaalde mbo-sector, die van belang is voor een andere economische sector of branche. Voorbeeld is het RIF-verband *Samen werken voor toekomst van procesoperators in AgriFood Capital* (RIF 16010). Dat project richt zich (net als enkele andere RIF-verbanden, zoals de casestudie Food & Proces Tech Campus van Regio College) op het opleiden van procestechnici voor de voedselindustrie. In sectoraal opzicht is het verband daardoor zowel van belang voor de sector Techniek als voor de sector Voedsel, natuur en leefomgeving. In het RIF-verband doen ook partners vanuit de Agrofood-sector mee. Maar binnen het mbo staat in die PPS-en alleen de opleiding procestechniek centraal. Ander voorbeeld is de *PPS NexTechnician Mobiliteitstechniek* (RIF16014). Dat is van belang voor de sectoren Techniek en voor Mobiliteit en voertuigen, maar richt zich op één opleiding (mobiliteitstechniek).

Als dus gekeken wordt naar het belang van RIF-verbanden voor economische sectoren en voor de topsectoren, is er een breder beeld dan uit de voorgaande tabel blijkt. Dit is door het PBT op een rij gezet. Uit die analyse blijkt dat van de 63 onderzochte, gesubsidieerde RIF-verbanden er circa 26 zijn die een breder belang hebben dan één sector (inclusief de tien bovensectorale projecten). Dat betekent dus niet dat al die projecten ook echt bovensectoraal zijn; de focus ligt vaak op (een) bepaalde, (verwante) opleiding(en), zoals de zorg maar partners zijn er wel uit meerdere sectoren. Uit de telling van PBT blijkt dat gesubsidieerde RIF-verbanden met een belang voor de sectoren *techniek* en *bouw* duidelijk oververtegenwoordigd zijn (Tabel 5). Ruim de helft van de geanalyseerde PPS-en is actief in de sector techniek & procesindustrie en daarnaast vaak ook in de sector bouw. De sector zorg & welzijn is in opkomst, mede onder impuls van het Zorgpact (2015). In 2014 was er één project in de zorg (de Zorgboulevard West-Brabant); in 2015 en 2016-I zijn daar zeven RIF-verbanden in de zorg bijgekomen.

In vier sectoren van het mbo is maar één RIF-verband van belang. De score wordt daarbij nog verhoogd door enkele regionaal-bovensectorale RIF-projecten, zoals met name het Model regionaal co-makership van Alfa College dat in bijna elke sector actief is. Bij bijvoorbeeld de sector ICT is er meestal een combinatie van ‘ICT & zorg’ of ‘ICT & techniek’, waarbij het accent ligt op de opleiding in de zorg of de opleiding in de techniek. Een score in een sector hoeft dus nog niet te betekenen dat ook feitelijke opleidingen in die sector in de PPS centraal staan.

5 Een mbo-instelling die een opleiding op basis van een ‘cross-over kwalificatie’ wil aanbieden, waarbij de kwalificatie bestaat uit delen van bestaande kwalificaties van twee of meer opleidingsdomeinen, moet dit bij DUO aanvragen, waarbij SBB adviseert over de goedkeuring. De cross-over wordt alleen goedgekeurd als de specifieke beroepsopleiding er nog niet is. Ook moet de kwalificatie tot stand komen door samenwerking tussen mbo-instellingen en het regionale bedrijfsleven. Het experiment duurt van augustus 2017 tot en met juli 2025.

Tabel 5: RIF-projecten naar mbo-sector

Sector	Aantal gesubsidieerde RIF-verbanden
Techniek en procesindustrie	34
Bouw en infrastructuur	17
Voedsel, natuur en leefomgeving	10
Mobiliteit en voertuigen	9
Zorg en welzijn	8
Transport, scheepvaart en logistiek	6
ICT	6
Afbouw, hout en onderhoud	5
Handel en ondernemerschap	4
Horeca en bakkerij	3
Media en vormgeving	2
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	2
Toerisme en recreatie	2
Economie en administratie	1
Veiligheid en sport	1
Uiterlijke verzorging	1

Bron: PBT. Telt op tot >63 vanwege projecten die voor meer dan 1 sector van belang zijn.

Naar *topsector* bezien is de topsector *High Tech Systems en Materials* (HTSM) koploper (22x); vijf topsectoren zitten in vijf of minder projecten.

Geografisch

De RIF-projecten laten verder een relatief goede spreiding *over het land* zien, met in alle landsdelen meerdere RIF-verbanden (bron: PBT, 2015). Ook DUS-I noemt de geografische spreiding redelijk evenwichtig, met de kanttekening dat het noorden van het land iets achterblijft bij de andere landsdelen. Gelet op verschillen in bedrijvigheid noemt DUS-I dit in de lijn der verwachtingen liggen⁶.

Mbo-niveau

Bijna alle projecten hebben (ook) niveau 4 als doelgroep; acht projecten zijn *alleen* op niveau 4 gericht. Twee projecten zijn alleen op niveau 1 gericht; dat gaat beide keren om een integrale, op kwetsbare jongeren gerichte aanpak. De meeste projecten zijn op meerdere niveaus gericht, waaronder bijna steeds (ook) niveaus 3 en 4. Per saldo is niveau 1 duidelijk minder vaak vertegenwoordigd in RIF-verbanden en loopt het aantal RIF-verbanden op met het mbo-niveau.

Tabel 6: RIF-verbanden naar mbo-niveau doelgroep

Mbo-niveau	Aantal RIF-verbanden
1	2
1-2-3-4	14
1-2-3	1
2	1
2-3	2
2-3-4	24
3-4	11
4	8
Totaal aantal projecten	63
Totaal niveau 1	17
Totaal niveau 2	42
Totaal niveau 3	52
Totaal niveau 4	57

Bron: RIF-aanvragen

⁶ Monitorverslag 2014-2015 Regeling regionaal investeringsfonds mbo, DUS-I, mei 2016.

3.3 Knelpuntenanalyses in de RIF-projecten

De aanleiding voor de samenwerking is doorgaans een mix van knelpunten. We onderscheiden drie hoofdknelpunten in de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt waarop RIF-aanvragen kunnen aanslaan:

- Een *kwantitatief tekort* aan personeel in een sector of beroep. De inzet in het project is dan om meer mensen te interesseren voor (een) bepaalde opleiding(en) en gediplomeerden te behouden voor de sector of het beroep;
- Een *kwalitatief tekort* bij de afgestudeerden van (een) bepaalde opleiding(en). De inzet in het project is dan om de opleidingen(en) inhoudelijk te vernieuwen en deelnemers bijvoorbeeld via praktijkopdrachten beter voor te bereiden op de arbeidsmarkt;
- Een tekort aan *kennisonderhoud* bij werkenden in een sector en/of beroep. De inzet is dan om bijvoorbeeld in gezamenlijke opleidingscentra de nascholing van werkenden te stimuleren.

In de regiovisie en activiteitenplannen zien we in de grote meerderheid van de RIF-projecten, met name de regionaal-sectoraal gerichte projecten, dat de genoemde knelpunten *alledrie* van belang zijn voor de betrokken opleidingen en sector. Die analyse leidt dan typisch tot *brede* projecten waarin zowel wordt ingezet op de werving van meer deelnemers, loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB), als op innovatie van de specifieke betrokken opleidingen, zoals met de opzet van praktijklokalen en met praktijkopdrachten, als ook op meer of verbeterde nascholingsmogelijkheden voor werkenden. Daar wordt dan ook vaak een kennis- en/of dienstencentrum voor de beroepspraktijk aan gekoppeld. De meerderheid van de RIF-projecten heeft hierdoor een vrij *integraal* karakter, waarbij aan allerlei aspecten van de betrokken opleidingen en docenten (professionalisering) wordt gesleuteld. Die ruimte geeft het RIF ook.

In een minderheid van de RIF-projecten wordt nascholing (een leven lang leren) niet expliciet genoemd als onderdeel of doel van het project⁷. In een nog kleiner aantal (een handvol) projecten is er ofwel alleen een kwalitatief tekort ofwel alleen een kwantitatief tekort. Eén gesubsidieerd RIF-project (in de creatieve sector) is specifiek gericht op het scouten en begeleiden van *toptalent*. In andere projecten komt aandacht voor toptalent of excellentie ook veel voor, maar dan als een onderdeel van een bredere aanpak. Bij de meeste RIF-projecten gaat het meer om aandacht voor kwaliteit in de breedte, blijkens de activiteitenplannen en regiovisies. Uit de enquête blijkt dat bij de gesubsidieerde projecten de respondenten een heel breed scala aan activiteiten (zeer) belangrijk vinden, waaronder vaak ook de inzet op toptalent/excellentie (zie verderop bij de beschrijving van de activiteiten).

3.4 Samenwerking en netwerkvorming

3.4.1 Aantal en type partners per RIF-project

Mbo-partners

Het merendeel van de gesubsidieerde RIF-projecten (ongeveer tweederde deel) heeft één mbo-instelling als partner. De overige projecten tellen naast de penvoerder meestal nog één ander betrokken mbo-instelling; in sommige gevallen zijn dat er twee of drie. RIF-projecten met meer dan vier mbo-partners zijn zeer schaars.

---

7 Nascholing mag niet worden opgenomen in de subsidiabele kosten, maar kan wel onderdeel zijn van een beoogde PPS.

Tabel 7: Projecten naar aantal mbo-partners. Tranches 2014-2016-I

Aantal mbo-partners	Aantal projecten
1	41
2	14
3	3
4	3
5	1
6	1
8	1
Totaal	64

Bron: RIF-aanvragen

Niet actieve mbo-instellingen in het RIF

Er zijn tien mbo-instellingen die tot en met de eerste aanvraagronde 2016 met geen enkele RIF-aanvraag hebben meegedaan, noch als penvoerder noch als partner. Die groep inactieve instellingen is divers samengesteld; hij telt drie vakscholen, twee AOC's, twee instellingen voor beroepsonderwijs voor doven/slechthorenden en drie ROC's. Daarnaast zijn er vijf instellingen die betrokken waren bij een afgewezen aanvraag (viermaal als partner, eenmaal als penvoerder). Eén instelling was penvoerder bij twee afgewezen aanvragen. In totaal zijn er dus zestien mbo-instellingen, waaronder zowel vakscholen als AOC's en ROC's, die niet actief zijn in een gesubsidieerd RIF-project. Dat is ongeveer een kwart van alle mbo-instellingen. Ongeveer een derde deel daarvan heeft het wel geprobeerd, maar is (nog) niet succesvol. Bij deze instellingen zonder RIF-subsidie gaat het om kleine(re) instellingen. In de tweede tranche 2016 is zichtbaar dat één van de nog niet actieve ROC's een aanvraag heeft ingediend en dat twee instellingen met tot nu toe enkel een afwijzing, opnieuw een aanvraag hebben ingediend. In de komende periode kan dus het aantal instellingen dat niet betrokken is bij een RIF-project nog dalen.

Actieve mbo-instellingen

Bij de wel actieve instellingen maken we allereerst onderscheid tussen penvoerders en partners. Bij de penvoerders zien we dat er één ROC penvoerder is van vier gesubsidieerde RIF-projecten; vijf ROC's zijn penvoerder van drie RIF-projecten en negen ROC's en één AOC zijn penvoerder van twee RIF-projecten. Dit zijn bijna allemaal brede en relatief grote instellingen. Tezamen zijn deze zestien instellingen penvoerder van 39 RIF-projecten, ongeveer 60 procent van alle RIF-projecten. De overige 52 instellingen⁸ zijn samen penvoerder bij circa 40 procent van de RIF-projecten.

Als we ook kijken naar de partners vanuit het mbo⁹ per RIF-project, dan is de betrokkenheid vanuit het mbo beter verdeeld. Zo is er een ROC dat penvoerder is van één gesubsidieerd project, maar partner bij vier andere projecten. Deels versterken de partnerschappen echter ook de sterke positie van sommige instellingen; van de tien instellingen met twee of meer partnerschappen, zijn er vijf die zelf penvoerder zijn van twee of drie RIF-projecten.

Tezamen (penvoerders plus partners) ontstaat het volgende beeld van de betrokkenheid van mbo-instellingen bij het RIF, tot en met de eerste tranche 2016 (Tabel 8).

8 Er zijn in Nederland 43 ROC's, 13 AOC's en 12 vakscholen (stand 2015).

9 Als partner bij een RIF-project gelden alleen die mbo-instellingen die zich inhoudelijk - met activiteiten en doelstellingen - aan het project hebben verbonden en dus ook mede uitvoering geven aan het project. Bij een aantal RIF-aanvragen zijn ook mbo-instellingen genoemd waarmee de aanvraag is afgestemd of iets vergelijkbaars, en/of instellingen waarmee de uitvoering van het project wordt afgestemd. Die instellingen zijn niet meegeteld als partner

Tabel 8: Mbo-instellingen naar betrokkenheid bij aantal RIF-projecten. Tranches 2014-2016-I

Aantal mbo-instellingen	Aantal RIF-projecten betrokken als penvoerder of partner
16	0
20	1
16	2
6	3
3	4
2	5
3	6

Bron: RIF-aanvragen

Ongeveer de helft (36) van de instellingen is dus betrokken bij één of geen RIF-project en de andere helft (30) is betrokken bij twee of meer projecten. De meest actieve instellingen zijn - niet verrassenderwijze - de brede en grote(re) ROC's.

Overige partners in RIF-projecten

Centraal in een RIF-project staat de samenwerking tussen het mbo en het bedrijfsleven. Een RIF-aanvraag dient te worden ondersteund door minimaal één mbo-instelling en één arbeidsorganisatie. In de praktijk zijn er bijna altijd (veel) meer externe partners. De kleinste verbanden zijn enkele RIF-projecten met maar drie of vier partners. De grootste verbanden gaan richting 100 partners, met een uitschieter van 168 partners. Kanttekening hierbij is dat projecten onderling op dit punt lastig vergelijkbaar zijn. Sommige aanvragers voeren 'kernpartners' en 'overige partners' op en anderen lijken wat ruimhartiger bij de omschrijving van de actieve betrokkenheid.

Van de 62 op dit punt geanalyseerde projecten zijn er zes met meer dan 50 partners. Het modale (meest voorkomende) project telt tussen de 10 en 25 partners. Gemiddeld gaat het om 24 partners. Dat zijn dan vooral bedrijven (gemiddeld ruim 18). Als enkele relatief grote projecten (qua aantal partners) buiten beschouwing worden gelaten, gaat het eerder om gemiddeld 20 partners, waarvan circa 14 van bedrijvenzijde.

Bij de overige partners (vo-scholen, hogescholen/universiteiten, brancheorganisaties, gemeenten, provincie en overig) gaat het overwegend om ofwel een klein aantal per type per project (1 of 2) of geen deelname. Een uitgebreid RIF-project bestaat dan dus bijvoorbeeld uit één mbo-instelling, vijftien bedrijven, één brancheorganisatie, twee vo-scholen, een hogeschool, twee gemeenten en de provincie.

Interessant is vooral hoe vaak een bepaald type partner meedoet in de PPS-en. Dat is in Tabel 9 weergegeven. Het mbo is uiteraard altijd deelnemer, omdat een mbo-instelling penvoerder moet zijn. Afzonderlijke bedrijven zijn doorgaans, maar niet altijd deelnemer; in de eerste tranche (2014) zijn er vijf projecten gesubsidieerd waarin de bedrijvenkant enkel is vertegenwoordigd door één of meer branche-/werkgeversorganisaties. Het gaat in die gevallen typisch om de opzet van een centrum voor innovatief vakmanschap. Na 2014 doen in alle PPS-en 'echte' bedrijven mee.

Andere partners dan het bedrijfsleven zijn min of meer even vaak betrokken in een project; elk type doet in ongeveer de helft van de gesubsidieerde PPS-en mee. Het hoger onderwijs is - met de gemeentelijke overheid - het vaakst betrokken, waarbij het meestal gaat om één of soms meer hogescholen, soms aangevuld met een universiteit. Het minst vaak is een provincie en het voortgezet onderwijs betrokken.

Tabel 9: Betrokkenheid partners bij gesubsidieerde projecten

Mbo	100%
Bedrijven	92%
Hoger onderwijs	56%
Gemeente	56%
Branche-/werkgeversorganisaties	52%
Overig	52%
Provincie	40%
Voortgezet onderwijs	39%

Bron: RIF-aanvragen

De onderzochte periode is te kort om trends aan te geven, maar zichtbaar is wel dat in de laatste tranche (2016-I) in tien van de zeventien projecten er één of meer vo-scholen deelnemen. In de tranche 2014 was dat nog vijf van de zeventien.

3.4.2 Bereik onder opleidingen, docenten en studenten

Uit de dossieranalyses blijkt dat in ongeveer de helft van de RIF-verbanden leerlingen een actieve rol hebben bij de dienstverlening aan het beroepenveld. Dat gaat veelal om de betrokkenheid bij *praktijkopdrachten*, waarbij een bedrijf als opdrachtgever optreedt. Bij docenten kan dat ook gaan om een rol in een *kennis- of adviescentrum* voor de beroepspraktijk. Als het gaat om de bredere vernieuwing van de betrokken opleidingen, is er uiteraard een impact op alle leerlingen en docenten die daarbij betrokken zijn.

Bij de feitelijke betrokkenheid van docenten bij de ontwikkeling van de activiteiten, gaat het veelal om een actieve rol van een deel van de docenten in werkgroepen en dergelijke. In de casestudies bleek bij een ROC dat aanvankelijk alle docenten betrokken waren bij werkgroepen, maar dat dit gaandeweg is geconcentreerd bij een beperkt aantal docenten, die dan de overige docenten weer informeren in de reguliere teamoverleggen. In de interviews is vaak aangegeven dat het feitelijke contact van mbo-docenten met de beroepspraktijk een zeer belangrijk winstpunt is. De ontwikkeling van de feitelijke betrokkenheid van docenten bij de praktijk binnen de PPS-en is daardoor een belangrijke vraag voor de komende periode en voor de eindevaluatie RIF.

Van alle toegekende RIF-aanvragen is bekend op welke kwalificaties de samenwerking aangrijpt. Deze informatie is bij aanmelding van het RIF-project door de penvoerende instellingen zelf aangegeven. Een analyse over deze data geeft aan dat het dan gaat om in totaal 279 kwalificaties (crebo), 422 unieke instelling-crebo-combinaties, waar in totaal 22.189 deelnemers op staan ingeschreven¹⁰. Tabel 10 geeft aan hoeveel deelnemers het RIF hiermee (potentieel) bereikt en hoe dit zich verhoudt tot het totale aantal deelnemers in respectievelijk de instellingen die bij RIF zijn betrokken en het bekostigde mbo als geheel.

Tabel 10: Relatieve bereik RIF op basis van potentieel bereik van door RIF geraakte kwalificaties

	RIF 2014 en 2015
Aandeel deelnemers in door RIF geraakte kwalificaties t.o.v. deelnemers in alle kwalificaties van RIF-instellingen ¹¹	7,5%
Aandeel deelnemers in door RIF geraakte kwalificaties t.o.v. totaal aantal mbo-deelnemers alle mbo-instellingen	4,7%

Bron: DUO: Mbo-deelnemers (cijfers 2015)

10 Omdat er in de aanvraag geen onderscheid wordt gemaakt naar het leerjaar waar de RIF-activiteiten op aangrijpen, hebben we ons gebaseerd op het totaal aantal deelnemers op het Crebo-nummer van de betreffende instelling.

11 Gebaseerd op 27 mbo-instellingen, waarvan instelling-crebo matches konden worden gemaakt.

Uit de tabel blijkt dat 7,5 procent van de deelnemers aan instellingen die RIF-projecten hebben lopen in potentie ook worden blootgesteld aan activiteiten vanuit die projecten. Gerelateerd aan mbo-deelnemers over alle instellingen heen (dus inclusief instellingen die geen RIF-projecten hebben lopen), daalt het aandeel vanzelfsprekend. Van alle mbo-deelnemers wordt 4,7 procent potentieel bereikt door RIF vanuit de eerste twee tranches.

De betreffende instellingen hebben in de voortgangsrapportages zelf aangegeven wat het bereik tot nu toe is van hun activiteiten. DUS-I vraagt in haar voortgangsrapportages specifiek door op het bereik van de PPS, c.q. de aantallen deelnemers, docenten en bedrijven die *direct* worden betrokken bij activiteiten die voortkomen uit RIF-activiteiten. Op basis van het voortgangsverslag van DUSI uit 2016¹² en een analyse door het onderzoeksteam op alle voortgangsverslagen van aanvragers uit 2015 is een rudimentair inzicht verkregen in het bereik van de regeling.

Hierbij past expliciet de opmerking dat de voortgangsrapportages in veel gevallen door de RIF-projectleiders onvoldoende concreet zijn ingevuld om een dergelijke analyse met het gewenste gewicht en dekkend voor alle RIF-aanvragen op te nemen. Een substantieel deel van de voortgangsrapportages koppelt in te algemene termen terug of nemen in het bereik bijvoorbeeld ook deelnemers aan conferenties mee die vanuit een RIF-activiteit zijn opgezet, waardoor het bereik het aantal mbo-deelnemers in de kwalificaties waar interventies op worden gepleegd overstijgt. Voor sommige RIF-projecten ontbreken überhaupt de gevraagde cijfers.

De hieronder opgenomen tabellen zijn dus enkel gebaseerd op de RIF-projecten waarvan we bereikcijfers hebben. Ten tweede zijn deelnemers aan perifere activiteiten die niet in de kern van het project zitten (zoals congresdeelnemers) niet meegenomen in het bereik.

Tabel 11: Bereik RIF - Aantal Mbo-deelnemers in RIF-projecten

	2014	2015
Aantal mbo-deelnemers RIF-projecten	2.641	4.025
Aantal bereikte docenten	537	459

N-projecten = 14 (2014) en 22 (2015)

Het aantal unieke Mbo-deelnemers dat in aanraking komt met RIF is dus 4025 in 2015. Opgeteld bij de 2641 in 2014, worden hiermee 6.666 deelnemers bereikt. Het aantal docenten dat betrokken is bij RIF ligt op 459 in 2015. Het is minder voor de hand liggend om de docenten van 2014 en 2015 bij elkaar op te tellen, aangezien hier ook dubbelingen in kunnen zitten.

Op basis van de voortgangsrapportages is vervolgens eveneens een analyse gemaakt van het relatieve bereik van RIF. Dit zou tot een nauwkeuriger beeld moeten leiden van het bereik dan in de eerdere tabel in deze paragraaf met betrekking tot *potentieel* bereik op basis van kwalificaties. We onderscheiden in onderstaande tabel twee type aandelen. Enerzijds het aandeel van bereikte deelnemers aan RIF-activiteiten ten opzichte van alle deelnemers aan de betreffende instellingen en anderzijds het aandeel van bereikte deelnemers ten opzichte van alle deelnemers in het bekostigde mbo. De analyse is gemaakt voor gehonoreerde RIF-aanvragers uit 2015 en 2014 plus 2015.

12 Monitorverslag 2014-2015 Regionaal investeringsfonds mbo, mei 2016, DUS-I

Tabel 12: Relatieve bereik RIF op basis van voortgangsrapportages

	2015	2014+2015
% deelnemers RIF t.o.v. aantal mbo-deelnemers van betrokken instellingen	1,8%	2,3%
% deelnemers RIF t.o.v. totaal aantal mbo-deelnemers landelijk	0,8%	1,4%

N-projecten = 14 (2014) en 22 (2015)

Uit de tabel blijkt dat in 2015 1,8 procent van de mbo-deelnemers van participerende instellingen zijn betrokken bij RIF-activiteiten. Als hieraan ook de RIF-projecten die in 2014 zijn gehonoreerd, worden toegevoegd groeit het bereik naar 2,3 procent. De verklaring is dat een aantal instellingen in zowel 2014 als 2015 een succesvolle RIF-aanvraag heeft ingediend. Dat houdt in dat een relatief groter deel van de mbo-deelnemers van die opleidingen wordt ‘blootgesteld’ aan RIF. In landelijk perspectief gaat het voornamelijk om een bereik van ongeveer 1,5 procent van alle mbo-deelnemers.

Op te merken is dat deze analyses aanzienlijk kunnen worden verrijkt als RIF-aanvragers:

- explicieter maken op welke kwalificaties (Crebo) de RIF-activiteiten aangrijpen; dat is wel aangegeven in de aanvraag, maar het feitelijke bereik uit de voortgangsrapportages ligt dermate ver van het aantal deelnemers in deze Crebo's, dat de nodige twijfels bestaan of dit overzicht nog steeds actueel is;
- zorgvuldiger aangeven wat het bereik is (in aantallen) op verschillende kwalificatieniveaus, jaren, etc.;
- een duidelijker onderscheid maken tussen bereik onder mbo-deelnemers, docenten en eventueel vmbo-leerlingen.

De toegevoegde waarde van een dergelijke, meer toegespitste terugkoppeling van bereik is dat de opbrengsten van RIF beter in perspectief kunnen worden geplaatst en het makkelijker is om additionaliteit van de regeling te meten met het oog op de eindevaluatie.

3.4.3 Nieuwe of bestaande netwerken en projecten

De meeste PPS-en zijn gebaseerd op bestaande netwerken of (het vaakst) een uitbreiding of aanpassing daarvan. Uit de enquête (zie onderstaande tabel) blijkt dat het volgens ruim een vijfde deel van de respondenten om een *nieuw* netwerk gaat.

Tabel 13: Status samenwerking volgens deelnemende partners. Gesubsidieerde projecten.

Bestaand netwerk	17%
Een uitbreiding van een bestaand netwerk	61%
Een nieuw netwerk	22%

N= 209

Uit het dossieronderzoek en de casestudies blijkt eveneens dat het merendeel van de projecten gebaseerd is op al bestaande samenwerking of eerdere projecten; samenwerking in compleet nieuwe samenwerkingsverbanden en nieuwe netwerken is beperkt aan de orde. De scheidslijn is daarbij wel fluïde. Soms gaat het om een netwerk dat opgezet is voordat de RIF-subsidie in beeld kwam, maar die voor het overige wel nieuw is. De navolgende tabel geeft aanvullend inzicht. Daaruit blijkt dat er weliswaar vaak wordt samengewerkt met *nieuwe* partners, maar in eigenlijk alle gevallen gaat het om partners die worden verbonden aan een reeds bestaande samenwerkingsstructuur: in RIF doet men *nieuwe* dingen met *bestaande* partners (bijna steeds minimaal redelijk van toepassing).

Tabel 14: In hoeverre zijn de volgende stellingen van toepassing op het RIF-project?

	Niet van toepassing	Beetje van toepassing	Redelijk van toepassing	Van toepassing	Sterk van toepassing
In RIF werken we samen met nieuwe partners.	4%	10%	18%	48%	20%
In RIF doen we nieuwe dingen met bestaande partners.	1%	5%	19%	49%	25%
In RIF zetten we met bestaande partners de bestaande samenwerking versterkt voort.	5%	9%	17%	45%	24%
RIF-netwerken zijn groeiende netwerken.	3%	5%	14%	48%	31%

N = 209

3.4.4 Vormen van samenwerking

Nieuwe vormen

Het *project* zelf, c.q. de activiteiten en de samenwerkingsvorm zijn wel vaak nieuw voor de betrokken partners, danwel een aanpassing van een bestaande samenwerkingsvorm (Tabel 15). De uitkomst dat het volgens 45 procent van de respondenten gaat om een nieuw op te zetten samenwerkingsvorm, spoort met de waarneming vanuit de dossieranalyse dat het vaak gaat (ongeveer de helft van de RIF-verbanden) om de oprichting of voortzetting van een centrum voor innovatief vakmanschap of iets vergelijkbaars met een andere naam, zoals topcentrum of '*hightech centre*'. Er is geen vastomlijnde definitie van wat een CIV is of moet zijn. De CIV's die voor 2014 (grotendeels met overheidssteun) zijn opgezet, richten zich in het algemeen op publiek-private samenwerking in het beroepsonderwijs ten behoeve van de innovatie van de opleiding en een leven lang leren. Doel is een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Dit komt overeen met de doelstelling van RIF. In twee tranches (2011 en 2012/2013) zijn ongeveer 40 CIV's in de topsectoren gestart met een investeringsbijdrage vanuit de rijksoverheid. Veel samenwerkingsverbanden die voortkomen uit het RIF zijn dus vergelijkbaar met die eerder gestarte CIV's en/of werken samen met een CIV of meerdere CIV's (en Centres of Expertise). Een verschil met de voor 2014 opgezette CIV's en daarmee ook mogelijk een meerwaarde van het RIF, is dat de diversiteit bij de RIF-verbanden groter is. Dat komt doordat het RIF openstaat voor ook *andere sectoren* dan de topsectoren en doordat de RIF-projecten vaak wat kleiner van opzet zijn en zich soms enkel richten op het vernieuwen van één of enkele opleidingen, waardoor ook de drempel om een centrum te beginnen lager kan zijn. Het landschap van centra in een PPS is daardoor met de RIF-verbanden uitgebreider en meer divers geworden.

Tabel 15: Status samenwerkingsvorm. Gesubsidieerde projecten.

Nieuw op te zetten vorm voor deze regio en partners	45%
Aanpassing van een bestaande vorm voor deze regio en partners	32%
Voortzetting van een bestaande samenwerkingsvorm voor deze regio en partners	23%

N=209

Soms betreft het in de enquêteresultaten de voortzetting van een bestaande samenwerkingsvorm. Uit de dossieranalyses blijkt dat bij een vijftal RIF-projecten er een voortzetting is van een eerdere door het HPBO of de regeling Beroepsonderwijs in Bedrijf gesubsidieerde samenwerking. Daarnaast is bij een drietal andere gesubsidieerde verbanden ook duidelijk dat het gaat om de voortzetting van eerder gestarte initiatieven. Dat kan dan nog wel gaan om aangepaste samenwerkingsvormen of aangepaste of uitgebreide activiteiten. In de *casestudies* ging het bij vier van de tien casussen om een voortgezette samenwerkingsvorm, waarbij wel steeds sprake bleek van aangepaste en/of uitgebreide activiteiten. In die gevallen biedt het RIF de middelen om de samenwerking voort te zetten, door te ontwikkelen en uit te breiden.

3.4.5 Rol van de verschillende partners

Initiatief RIF-aanvraag

Het initiatief voor een RIF-aanvraag is vaak afkomstig uit een bestaand netwerk of - bottom up - vanuit een bepaald domein, sector of opleiding (Tabel 16). Duidelijk is ook dat het initiatief voor een aanvraag vaak komt vanuit het mbo en veel minder vaak vanuit bedrijven en overheden. Ongeveer een zesde deel geeft aan dat het initiatief tot een RIF-aanvraag kwam van het bestuur van een mbo-instelling.

Tabel 16: *Herkomst initiatief RIF-aanvraag, toegewezen en afgewezen aanvragen*

	Toegewezen projecten	Afgewezen projecten
Niet goed te construeren	1%	2%
Gezamenlijk initiatief vanuit een bestaand netwerk	43%	55%
Bestuur mbo-instelling	18%	17%
Domein-/sectordirectie mbo	9%	5%
Opleidingsdirectie mbo	16%	10%
Medewerker/docent binnen een mbo-opleiding	4%	2%
Bedrijf en/of werkgeversorganisatie	2%	7%
Gemeente/provincie	2%	0%
Weet ik niet	6%	2%
Anders	0%	0%

N-toegewezen projecten=209, N-afgewezen projecten=46

Penvoerders en overige mbo-partners meestal even sterk betrokken

Uit de casestudies en de enquête blijkt dat in projecten met meer dan één betrokken mbo-instelling de inbreng van de mbo-partners meestal min of meer gelijkwaardig is. In ongeveer driekwart van de projecten met meer dan één mbo-partner leveren de penvoerder en mbo-partner(s) een ongeveer gelijke praktische bijdrage. In de interviews bleek ook enkele keren dat de bulk van de inzet lag bij de penvoerende mbo-instelling en de partner in het mbo weinig actief betrokken was. Ook bleek een enkele keer dat een penvoerder bij het opstellen van de *aanvraag* veel actiever was dan andere betrokken mbo-partners; in de uitvoeringsfase kan er dan wel meer gelijkwaardigheid zijn. Bij projecten met veel mbo-partners, zoals bij de casestudies de PPS The Real Band, kan er wel een kopgroepje zijn van dragende mbo-instellingen en daarnaast meer volgende instellingen met (veel) minder ontwikkeltaken. Conclusie kan zijn dat de penvoerder logischerwijze doorgaans een grotere taak heeft bij de administratieve afhandeling en verantwoording, maar dat bij de inhoudelijke projecttaken de overige mbo-partners vaak vergelijkbaar actief zijn.

Rol en inzet onderwijs versus andere partners

In de projecten heeft het mbo meestal een leidende rol. De rol van overheden is doorgaans beperkt tot subsidiegever en monitor op hoofdlijnen. Vaak is wel gerapporteerd dat de overheden een belangrijke rol spelen bij het begin van het initiatief; het samenbrengen van partijen. De deelnemende bedrijven en de vo- en ho-instellingen hebben vaak wel ook een praktische rol in *werkgroepen*, de bemensing van *centra* en bijvoorbeeld bij het aandragen van *praktijkopdrachten*.

De mbo-partners beoordelen de rol van de externe partners overwegend als goed (volgens plan) en soms zelfs als meer dan gepland. Bij bedrijven wordt vaakst gemeld (door een kwart) dat de bijdrage *minder* dan gepland is, maar ook het vaakst dat de bijdrage groter is dan gepland.

Tabel 17: Bijdrage externe partners volgens mbo-medewerkers

	Niet	Minder dan gepland	Goed, volgens plan	Meer dan afgesproken	Niet van toepassing
Voortgezet onderwijs	12%	9%	28%	4%	47%
Hoger onderwijs	4%	12%	42%	4%	39%
Bedrijven	0%	26%	51%	18%	5%
Overheden	2%	4%	74%	0%	21%
Overige partners	2%	5%	60%	14%	19%

N=57

De soms vanuit het mbo waargenomen minder dan geplande bijdrage van bedrijven hangt mogelijk samen met de waarneming dat soms de cofinanciering achterblijft bij de planning (Tabel 18). In bijna een kwart van de projecten is dat het geval, blijktens de enquêteresultaten. Uit de dossieranalyses blijkt een iets minder positief beeld. Uit de voortgangsrapportages 2015 blijkt bijvoorbeeld dat in ongeveer de helft van de PPS-en de cofinanciering achterloopt bij de planning. Kanttekening is dat dit meestal ligt aan een vertraagde projectstart. Als daarmee rekening wordt gehouden, kan in de beleving van projectleiders de cofinanciering wel vaker conform afspraken verlopen.

Tabel 18: Cofinanciering in de praktijk, volgens de mbo-medewerkers

Minder dan gepland	22%
Goed, conform plan	76%
Meer dan gepland	3%

N=78

Ook de geplande co-makership - waarbij het onderwijs samen met het werkveld onderwijs ontwikkelt - komt vaak wel, maar niet altijd zoals gepland tot stand.

Tabel 19: Co-makership met bedrijven in de praktijk, volgens mbo-medewerkers

Minder dan gepland	21%
Goed, conform plan	73%
Meer dan gepland	5%

N=78

De meer algemene samenwerking in werkgroepen verloopt bijna altijd wel volgens planning, volgens respondenten (Tabel 20).

Tabel 20: Samenwerking in werkgroepen in de praktijk, volgens mbo-medewerkers

Minder dan gepland	9%
Goed, conform plan	87%
Meer dan gepland	3%

N=78

3.4.6 Verloop samenwerking

De projectvoortgang is meestal conform planning (Tabel 21). Door ongeveer een kwart van de respondenten wordt een achterstand in het project gemeld, maar nooit sterk. Vanuit het mbo en vanuit partners wordt vergelijkbaar geoordeeld over de voortgang. In de interviews zijn overigens vaker opmerkingen geplaatst over een *overmaat* aan planning en sturing dan over een tekort daaraan.

Tabel 21: Oordeel voortgang RIF-project, naar type partner. Gesubsidieerde projecten.

	Mbo-instelling	Overige partners
Sterk achterblijvend bij planning	0%	0%
Achterblijvend bij planning	26%	22%
Conform planning	72%	72%
Voorlopend op planning	3%	6%

N=209

Uit de voortgangsrapportages van de projecten tranches 2014/2015 blijkt ook dat de projectuitvoering merendeels op schema ligt, maar dat er vaak sprake is van een *vertraagde* of een *trage* start.

Projectcapaciteit

In de enquête is gevraagd of - los van de projectomschrijving en de RIF-aanvraag - de beschikbaarheid van mensen en middelen voldoende is voor een goed projectverloop. Dan blijkt dat zowel de projectcapaciteit binnen het mbo als bij externe partners (bedrijven, overheden, overige instellingen) meestal voldoende of goed is, iets vaker goed in het mbo dan bij externe partners. Ongeveer een zevende deel vindt de projectcapaciteit onvoldoende.

Tabel 22: Oordeel projectcapaciteit binnen en buiten mbo. Gesubsidieerde projecten.

	Intern mbo	Externe partners
Zeer onvoldoende	1%	0%
Onvoldoende	12%	14%
Voldoende	45%	51%
Goed	38%	32%
Zeer goed	4%	3%

N=209

3.4.7 Waardering van en verwachtingen over de samenwerking

Uit de interviews en uit de enquête blijkt in het algemeen een positieve waardering van de samenwerking in de RIF-verbanden. Gewaardeerd in een rapportcijfer komen onvoldoendes zeer weinig voor, blijkens de enquêteresultaten. Bovendien worden die onvoldoendes alleen op individueel niveau gegeven en ligt de waardering gemiddeld op projectniveau wel steeds op een voldoende. Ook geldt dat op individueel niveau niet lager dan een 5 wordt gegeven. Gemiddeld scoren een paar verbanden een zes en de overige in de enquête betrokken gesubsidieerde RIF-verbanden ongeveer even vaak een zeven als een acht. De gemiddelde waardering ligt op een 7,4.

Er zijn bij de waardering van de samenwerking geen opvallende verschillen tussen respondenten uit het mbo en overige partners. Noch vanuit het mbo noch door de overige partners wordt op projectniveau een onvoldoende gegeven en partners buiten het mbo geven ietsje vaker een acht.

Waardering bij leerlingen

Leerlingen zijn in deze tussenevaluatie niet apart bevraagd. Wel zijn de overige geïnterviewden gevraagd naar de ervaringen bij leerlingen, voor zover bekend en van toepassing. Daaruit blijkt dat leerlingen die betrokken zijn bij de PPS, bijvoorbeeld via het doen van praktijkopdrachten, onderzoek of praktijkonderwijs in een praktijklokaal, de praktijkgerichtheid in het algemeen positief waarderen. Wel wordt gezien dat leerlingen het uitvoeren van praktijkopdrachten en het doen van onderzoek ook spannend vinden, zeker als dat in teams gebeurt met ook hbo-studenten daarin.

Verwachtingen over de samenwerking

Uit de enquêteresultaten blijkt tevens een positieve kijk op de *verwachte* opbrengsten van de samenwerking voor de inhoudelijke aansluiting van de opleiding op de arbeidsmarkt en voor de kwaliteit van de opleiding. Die wordt in grote meerderheid groot of zeer groot genoemd (Tabel 23). De impact op het meer aantrekken van leerlingen wordt daarmee vergeleken wat kleiner beoordeeld. Dat hangt mogelijk samen met observaties uit de dossieranalyses en de interviews/casestudies; door verschillende geïnterviewden is gesteld dat de mogelijkheden om meer leerlingen naar een opleiding te trekken beperkt zijn, ook omdat daarbij geconcurrereerd moet worden met andere opleidingen. Bovendien zijn soms personele tekorten van dien aard dat een aanpak via de band van de initiële instroom te weinig soelaas biedt; omscholing van volwassenen en het behoud van reeds gediplomeerden voor de sector leveren meer op.

Tabel 23: *Verwachte opbrengsten van de samenwerking. Gesubsidieerde projecten.*

	Zeer klein	Klein	Redelijk	Groot	Zeer groot
Inhoudelijke aansluiting opleiding op de arbeidsmarkt	0%	0%	8%	66%	26%
De kwaliteit van de opleiding	0%	0%	14%	66%	20%
Het aantrekken van meer leerlingen	1%	9%	40%	39%	11%

N=209

3.5 Activiteiten in RIF-verbanden

De onderstaande tabel geeft weer welke activiteiten en in welke mate volgens respondenten van belang zijn in RIF-projecten. De resultaten tonen dat eigenlijk alle voorgelegde activiteiten vaak (zeer) belangrijk zijn voor het project. Het minst vaak geldt dat voor nascholing werkenden (ook het vaakst niet van toepassing) en voor de inzet op toptalent/excellentie. Maar ook die activiteiten worden door ongeveer 60 procent van de respondenten nog (zeer) belangrijk genoemd. Onderwijsvernieuwing wordt door bijna iedereen (zeer) belangrijk genoemd.

Tabel 24: *Belang activiteiten in gesubsidieerde RIF-verbanden*

	Niet van toepassing	Weinig belangrijk	Redelijk belangrijk	Belangrijk	Zeer belangrijk
Professionalisering docenten	0%	1%	9%	39%	50%
Werving leerlingen (LOB, promotie)	2%	12%	17%	33%	36%
Doorlopende leerlijnen	1%	5%	11%	43%	41%
Onderwijsvernieuwing	0%	0%	3%	26%	71%
Kennis- / dienstencentrum voor het werkveld	2%	9%	16%	40%	33%
Nascholing werkenden	10%	13%	19%	38%	20%
Praktijklokaal / leeromgeving	5%	6%	11%	29%	49%
Afstemming opleidingsaanbod	1%	4%	10%	38%	47%
Innovatie beroepspraktijk	0%	5%	7%	30%	58%
Inzet op toptalent/excellentie	5%	15%	19%	33%	29%

N=209

Geconcludeerd kan worden dat het merendeel van de RIF-verbanden zich richt op een *integrale* verbetering van de betrokken opleidingen en de aansluiting op de beroepspraktijk.

3.6 Begroting en cofinanciering

De subsidies vanuit het RIF zijn bedoeld als aanjagers, niet als structurele financiering. In de navolgende paragrafen wordt nader ingegaan op de opbouw van de cofinanciering en de verdeling van de projectmiddelen over begrotingsposten.

3.6.1 Opbouw cofinanciering

Omvang aanvragen

De gemiddelde projectbegroting in RIF is 2,7 miljoen Euro (periode 2014-2016-I, 62 projecten) en de gemiddelde subsidie is 842.000 euro. Kleine projecten komen niet zo veel voor, maar heel grote nog minder. De minimale projectomvang is 600.000 euro met een minimale subsidie van 200.000 euro; de kleinste subsidie is in de praktijk 261.000 euro en bij in totaal vijftien projecten is de subsidie minder dan 500.000 euro. Slechts driemaal is de hoogst haalbare subsidie van twee miljoen euro verleend. Dat kleine projecten weinig voorkomen, past ook bij het beeld dat het gaat om integrale, samengestelde projecten. Subsidie wordt doorgaans niet aangevraagd voor één onderdeel van de samenwerking; er wordt een groot aantal kostenposten voor een grote variëteit aan activiteiten opgevoerd.

Uit onderstaande tabel blijkt dat de gemiddelde projectomvang stabiel is in de periode 2014-2016-I; in elk jaar is dat bedrag gemiddeld ongeveer gelijk. Ook blijkt uit de tabel dat de gemiddelde projectomvang van 2,7 mln. euro wordt beïnvloed door een relatief klein aantal (11) grote projecten van meer dan vier miljoen euro. Daartegenover staan in totaal 43 projecten van minder dan 3 miljoen euro. De grootteklasse 1-2 mln. euro komt het vaakst voor en dat is in de onderzochte periode niet veranderd.

Tabel 25: Projectomvang naar jaar en grootteklasse, 2014-2016-I, aantallen

Omvang	2014	2015	2016	Totaal
< 1 mln.	-	1	1	2
1-2 mln.	7	11	7	25
2-3 mln.	5	8	3	16
3-4 mln.	4	3	3	10
4-5 mln.	0	2	1	3
5-6 mln.	0	2	2	4
> 6 mln.	2	2	-	4
Gemiddeld per project	2,7 mln.	2,7 mln.	2,6 mln.	2,7 mln.

Bron: RIF-aanvragen.

Gevraagde subsidie

Meestal wordt, conform de mogelijkheden in de regeling, (ongeveer) een derde deel van het totale budget als subsidie gevraagd. In ongeveer één op de zes gevallen is minder dan 30 procent subsidie gevraagd, waarbij viermaal sprake is van een beduidend lager subsidieaandeel (20-25%). Reden is in die gevallen overigens niet dat het project groter is dan zes miljoen euro, zodat de subsidie op twee miljoen is gemaximeerd. Gemiddeld is het subsidiebedrag 31,8 procent van de totale projectbegroting.

Cofinanciering

De cofinanciering van bedrijven is gemiddeld goed voor bijna de helft van de begroting en andere partijen (met name overheden) dragen gemiddeld nog eens ongeveer 20 procent bij. De variatie en de spreiding is daarbij redelijk groot, met name bij de overige partners; die dragen tussen nul en ruim 50 procent bij (bron: DUS-I). De bijdragen van overheden is doorgaans cash (subsidie), de bijdrage van overige partners is bijna altijd in-kind (uren, ruimtes en/of middelen).

Cofinanciering in de praktijk

Uit de enquête blijkt, zoals hiervoor al is aangegeven, dat de cofinanciering meestal op schema loopt en in ongeveer 1 op de 6 gevallen achterloopt. In de voortgangsrapportages (beschikbaar voor de tranches

2014 en 2015) geven de penvoerders veel vaker, in ongeveer de *helft* van de gevallen, aan dat de cofinanciering een jaar na de subsidietoekenning achterloopt bij de planning. Redenen zijn vaak een vertraagde start van het project of vertragingen bij projectonderdelen zoals de aanschaf van machines.

3.6.2 Verdeling middelen over begrotingsposten

In RIF-aanvragen is er een hoofdverdeling van de projectkosten over vier posten: loonkosten, materiaalkosten, machines/apparaten en kosten derden. De verdeling is daarbij gemiddeld als volgt voor de drie bekeken aanvraagrondes.

Tabel 26: Begroting RIF-projecten naar hoofdpst. Tranches 2014-2016-I.

	Tranche 2014	Tranche 2015	Tranche 2016-I
Loonkosten	58%	75%	72
Materiaalkosten	11%	14%	8
Machines/apparaten	16%	6%	11
Kosten derden	16%	6%	9

Over de jaren heen zijn er verschillen; de kostenverdeling schommelt nogal per tranche. Loonkosten zijn bij alle aanvragen een belangrijke kostenpost en zichtbaar is dat het aandeel loonkosten is gestegen na 2014. Bij de andere posten is er een meer wisselend beeld en is er ook meer dan bij de loonkosten sprake van grote verschillen tussen afzonderlijke aanvragen. De kostenposten lopen bijvoorbeeld voor machines en apparaten per project uiteen van een aandeel van nul tot 40 procent. Ook is er verschil in hoe vaak een kostenpost *niet* wordt opgevoerd. In de tranches 2015 en 2016-I (45 projecten) zijn viermaal geen materiaalkosten opgevoerd en negentien keer geen machine- en apparaatskosten. Dat hangt uiteraard samen met het karakter van RIF-verbanden. Als de inrichting van een praktijklokaal met machines deel is van de samenwerking, dan zijn er vaak hoge kosten voor machines en apparaten en anders niet. Uit de voortgangsrapportages blijkt overigens de betrekkelijkheid van deze analyse. Meerdere keren worden gerealiseerde kosten opgevoerd op hoofdposten waarop bij de aanvraag niets is begroot.

Projectbegrotingen naar deelactiviteiten

In het dossieronderzoek is ook een benadering gemaakt van de verdeling per aanvraag van het totale projectbudget (voor de subsidieperiode van vier jaar) over een aantal onderscheiden *activiteiten*. Die analyse bleek zeer lastig, omdat de begrotingen elk verschillend zijn in opzet en sterk variëren in detailniveau en benoemde begrotingsposten. Het is daarom niet zinvol om hierover gedetailleerd te rapporteren. Niettemin is, onder sterk voorbehoud van het voorgaand, *grosso modo* te stellen dat het meeste budget (ruim een derde) gemiddeld gaat naar *onderwijsvernieuwing* (aanpassing curriculum, ontwikkeling nieuwe modules en keuzedelen). Belangrijke posten daarna zijn de opzet van een *contextrijke leeromgeving*, *overleg en afstemming* en *overhead* (waaronder de projectleiding en de projectcommunicatie). Voor elk van deze posten is ruwweg gemiddeld 10 - 17 procent beschikbaar. Er zijn ook hierbij grote verschillen tussen RIF-aanvragen.

Uitputting middelen per project

Uit de eerste voortgangsrapportages tranches 2014 en 2015) blijkt dat de uitputting per hoofdpst op de begroting één jaar na de subsidietoekenning gemiddeld als volgt is (Tabel 27). Opvallend is dat de uitputting voor de tranche 2015 op alle posten lager is dan in de tranche 2014, behalve voor de 'kosten derden'. Ook de totale uitputting is lager dan in 2014. Ook ligt de uitputting beduidend onder de 25 procent die verwacht zou kunnen worden na verloop van één van de vier projectjaren. Evenwel kunnen aan deze cijfers nog geen harde conclusies verbonden worden. Ten eerste is zeer de vraag of de tussenrapportages betrekking hebben op een volle periode van twaalf maanden. Ten tweede zijn veel

projecten wat later gestart. Ten derde zijn sommige investeringen pas mogelijk in een latere projectfase, bijvoorbeeld als de inrichting van een praktijklokaal aan de orde is. En ten vierde blijkt uit de tussenrapportages dat de (uren)administraties niet allemaal up-to-date zijn.

Tabel 27: Uitputting projectmiddelen 1 jaar na subsidietoekenning per hoofdpst, 2014 en 2015

	Loonkosten	Materialen	Machines/app.	Derden	Totaal
2014	19%	17%	14%	14%	17%
2015	15%	10%	4%	19%	14%

Bron: voortgangsrapportages 2014-2015.

3.7 Verduurzaming

De beoordelingscommissie heeft aangegeven dat de verduurzaming in de projectplannen veelal nog weinig uitgewerkt is. In het Verslag 2015 stelt de commissie ten aanzien van de tranches 2014 en 2015 dat de beschrijving van de duurzaamheid ‘bijna nergens concreet uit de verf komt’. Ook stelt de commissie in het Verslag 2015 dat ‘er op het moment van indiening van de aanvraag nog steeds veel tijd en energie moet worden gestoken in de verdere ontwikkeling en *bestendinging* van de samenwerking. De PPS-en werden naar de mening van de commissie op schrift en mondeling nergens gepresenteerd als uitgekristalliseerd.’ Volgens de commissie vergt het ook minimaal twee jaar voordat een daadwerkelijke, actieve samenwerking is opgezet.

Uit deze tussenevaluatie blijkt dat de feitelijke verduurzaming in de RIF-verbanden doorgaans nog geen uitgemaakte zaak. In de casestudies bleek er nergens al zekerheid te zijn over een concrete voortzetting van de samenwerkingsactiviteiten. Uit de enquête blijkt ook dat slechts een kleine minderheid vindt dat het project zit in een stadium van verbetering (Tabel 28); niemand vindt dat het project zit in het stadium van consolidatie/verduurzaming. Een derde deel van de respondenten vindt dat de fase van ontwikkeling of netwerkopbouw van toepassing is. Als we de enquêteresultaten op dit punt terugrekenen naar één gecombineerd oordeel per project, dan blijkt dat bijna alle projecten zitten in het stadium van invoering en uitvoering en vrijwel geen project in de fase van verbetering of verduurzaming.

Tabel 28: In welk stadium zit de samenwerking in doorsnee volgens u?

Netwerkopbouw	3%
Ontwikkeling activiteiten	35%
Invoering activiteiten	21%
Uitvoering activiteiten	34%
Verbetering activiteiten	8%
Consolidatie, verduurzaming activiteiten	0%

N=209

Concrete, formele duidelijkheid over voortzetting van de samenwerking en activiteiten na afloop van de RIF-subsidies, is er doorgaans dus niet. Ook bij de projecten die zeer goed ingebed zijn in de instellingsstrategie van de betrokken mbo-instelling(en), is dat nog onzeker en is het afhankelijk van de opgedane ervaringen of en op welke wijze de samenwerking wordt voortgezet. Anderzijds is ook duidelijk dat de gezamenlijke opzet van centra en de inrichting van praktijklokalen veel energie en geld vergen, waarbij het doorgaans wel de sterke *intentie* is van partners om de samenwerking duurzaam voort te zetten.

Verdienmodel met twee varianten

Wat meespeelt bij de verduurzaming is de visie op het ‘verdienmodel’. Er zijn twee hoofdvisies zichtbaar. De eerste is dat de PPS een ten opzichte van het reguliere mbo-onderwijs aanvullende voorziening blijft, die zich duurzaam (mede) moet financieren met inkomsten uit betaalde diensten voor anderen. Dat gaat doorgaans om nascholing die aan de markt wordt aangeboden, maar dat kan bijvoorbeeld ook gaan om betaling voor praktijkopdrachten of adviesdiensten vanuit een PPS. Deze insteek vergt een business case met een prognose van inkomsten die in eigenlijk alle gevallen nog onzeker zijn en zeker op langere termijn niet exact zijn in te boeken. Een tweede benadering is dat de meerwaarde van de gezamenlijke activiteiten zit bij de bijdrage aan het primaire proces van de betrokken mbo-opleidingen (de verbetering van de kwaliteit en de aansluiting op de arbeidsmarkt van die opleidingen). De gezamenlijke werkwijze vergt aanvangsinvesteringen, maar kan op termijn inzakken in de reguliere bedrijfsvoering van de mbo-opleidingen, bekostigd uit de lumpsum, waarbij van de partners een blijvende samenwerking met een bijhorende inzet in met name uren wordt verwacht. De weg naar verduurzaming loopt dan dus wezenlijk anders, via duurzame aanpassingen in mbo-opleidingen en de voorzieningen daarvoor.

Bij de casestudies is bij acht van de tien PPS-en de tweede benadering zichtbaar; bij twee casussen zijn (ook) contractinkomsten belangrijk voor de verduurzaming.

3.8 Algemeen: observaties vanuit de ondersteuning

We besluiten dit hoofdstuk met een samenvatting van de observaties van PBT vanuit de begeleiding van RIF-projecten.

PBT concludeert dat wat betreft *de verbetering aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt* een groot aantal PPS-en al een goede start hebben gemaakt en een waardevolle aanvulling zijn voor de regio omdat ze steeds meer als instrument dienen om nieuwe activiteiten in de regio te ontplooiën. De ontwikkeling op het terrein van Leven Lang Leren blijft volgens PBT wat achter.

Anderzijds stelt het PBT dat hoewel bedrijven een goede inbreng hebben, het risico van *vrijblijvende* betrokkenheid groot blijft. Zo blijft het een uitdaging om de betrokkenheid van bedrijven te borgen en om het bredere bedrijvenveld mee te krijgen. Factor hierbij is dat de focus van de meeste PPS-en ligt op onderwijsvernieuwing, waarbij het bedrijfsleven vooral een adviserende rol heeft. Het onderwijs heeft vaak nog moeite om naast de onderwijsvernieuwing zichtbare, tastbare waarde voor bedrijven te creëren, hoewel er volgens PBT zeker RIF-verbanden zijn die er in slagen om directe waarde te creëren voor bedrijven (zoals in de zorg en energiesector). Daar waar concrete meerwaarde kan worden getoond, is het eenvoudiger om financieel commitment van bedrijven te krijgen. Daarnaast noemt PBT als knelpunten het uitvoeren van praktijkopdrachten (c.q. het vinden van voldoende geschikte praktijkopdrachten) en het ontwikkelen en inrichten van ‘innovatiebroedplaatsen’ voor bedrijven.

Het PBT noemt enkele verbeterpunten wat betreft de *uitvoering en haalbaarheid* van de plannen. Zo adviseert men om het projectteam sneller te formeren zodat het bedrijfsleven betrokken blijft, om bedrijven mede-eigenaar te maken (bijv. door ze in de stuurgroep op te nemen), om capaciteit vrij te maken om nieuwe bedrijven te zoeken, om meer extern georiënteerd te werken (nieuwsbrieven, websites etc.) en om intern draagvlak te creëren (betrekken van docenten).

Hoewel het nog te vroeg is om harde conclusies te trekken, ziet het PBT het verwateren van de PPS-en tot een serie onderwijsprojecten als grootste aandachtspunt wat betreft *verduurzaming*. Zo is het eigenaarschap van individuele projecten vaak helder, maar van overkoepelende vraagstukken is dit niet altijd vanzelfsprekend. Samenwerking zal vaker geconcretiseerd kunnen worden als onderwijs en bedrijfsleven gelijkwaardige partners zijn, stelt PBT. De rol van bedrijven is echter vaak adviserend, dit werkt volgens PBT vrijblijvendheid in de hand.

Ook op het gebied van financiering ziet het PBT enkele risico's en ontwikkelpunten. Zo is de mate waarin de PPS een tegenkracht kan bieden aan de penvoerende onderwijsinstelling een belangrijk aandachtspunt. Het PBT ziet het risico dat de penvoerende onderwijsinstelling zowel de lusten als lasten naar zich toe trekt (doordat het als eerste de middelen ontvangt en wordt bevraagd op de voortgang), iets wat betrokkenheid van andere partijen kan doen verminderen. Daarnaast constateert het PBT dat het inzichtelijk maken van de voortgang en het transparant maken en presenteren van monitorinformatie nog een ontwikkelpunt is. Meermaals ontbreken een duidelijk vertrekpunt ('nulmeting') en heldere in-, out- en procesindicatoren waarlangs de voortgang is te meten.

Deze observaties en de door PBT beschreven risico's sporen grotendeels met observaties in deze tussenevaluaties, maar zijn evenwel nu niet hard te maken of te veralgemeniseren vanuit de tussenevaluatie. Merendeels gaat het bij deze observaties immers om risico's die op kunnen spelen als een PPS al wat langer actief is en de aanvangsenergie weg kan ebben. In het slothoofdstuk zijn deze observaties gevoegd bij de inzichten vanuit de voorliggende tussenevaluatie en zijn deze samengevat in een aantal aandachtspunten voor de eindevaluatie.

3.9 Conclusie: wat heeft het RIF in de praktijk teweeggebracht?

In het RIF is een groot aantal op zichzelf mooie en gewaardeerde projecten zichtbaar met zinvolle activiteiten die direct aansluiten op de kerntaken van het mbo en die de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt ondersteunen. Het doorsnee RIF-project is te kenschetsen als een project met één middelgroot tot groot ROC en circa vijftien bedrijven als partner en vaak ook een bracheorganisatie, het vo, ho en overheden. Het is gericht op de regionale aanpak van kwalitatieve en kwantitatieve tekorten, vaak in de sector techniek of bouw, en op de stimulering van de nascholing van werkenden. Daarvoor wordt een brede aanpak gehanteerd die aanhaakt bij alle belangrijke aspecten van de betrokken opleidingen: professionalisering van de docenten, herontwerp van de opleiding samen met de partners in het bedrijfsleven, werving en begeleiding van studenten, opzet van doorlopende leerlijnen vmbo-mbo-hbo en de inrichting van praktijkleren en praktijklokalen. Vaak wordt hiervoor de vorm van een CIV (Centrum voor Innovatief Vakmanschap) of iets vergelijkbaars gebruikt. In ongeveer de helft van de RIF-verbanden hebben leerlingen een actieve rol bij de dienstverlening aan het beroepenveld, vaak via praktijkopdrachten (in circa 40% van de PPS-en). De RIF-projecten zijn goed regionaal verspreid en bijna alle projecten hebben niveau 4 als doelgroep, naast andere niveaus. Niveau 1 is het minst vertegenwoordigd.

In 2015 zien we een stijging van het aantal projecten, in 2016 een daling. Mbo-instellingen zijn wisselend actief in het RIF, variërend van afzijdig (kleine(re) instellingen) tot zeer actief met meer dan tien aanvragen (grote instellingen). Het directe belang van het RIF is thans (nog) beperkt, gemeten naar het aantal opleidingen en bedrijven dat actief participeert in de projecten en het aantal leerlingen dat actief betrokken is bij de samenwerking. Door kennisdeling en uitrol van de samenwerking naar andere sectoren, kan er uiteraard wel een vliegwielerwerking ontstaan.

De gemiddelde projectbegroting in RIF is 2,7 miljoen Euro en de gemiddelde subsidie is 842.000 euro. De cofinanciering van bedrijven is gemiddeld goed voor bijna de helft van de begroting. De verduurzaming van de RIF-verbanden is op het moment van de midterm evaluatie nog niet zeker gesteld. Intenties zijn overwegend sterk, maar zekerheid in formele zin over voortzetting van de PPS ontbreekt nog doorgaans.

Al met al laten de data zien dat de RIF-regeling veel in beweging heeft gebracht. Tezamen is er overwegend het beeld van betrokken partners die meestal de afgesproken inzet leveren. Ook waarderen partners de samenwerking gemiddeld met ruime voldoende. De beoordelingscommissie heeft in het verslag bevindingen 2015 evenwel gewaarschuwd voor een 'papierwerkelijkheid', dat wil zegen verbanden waarin niet alle partners de beoogde bijdrage leveren. Een risico is dat activiteiten zich vooral (gaan) richten op onderwijsinterne zaken, dat wil zeggen onderwijsvernieuwing waarbij het bedrijfsleven (weer) buiten beeld raakt. Deze tussenevaluatie levert geen evidente aanwijzingen op dat

er een papieren werkelijkheid is. Dit zal mede samenhangen met de energie die er vaak vrijkomt bij de startfase van een samenwerking. Voor de eindevaluatie is een scherpe blik of alle partners inderdaad hun inbreng hebben, van groot belang. Denkbaar is immers dat in de samenwerking die al wal langer loopt het elan vermindert of partners afhaken. Van belang is te monitoren in hoeverre mbo-docenten betrokken blijven bij de PPS en de beroepspraktijk. Risico is dat de PPS-en sterker gaan leunen op een krimpend aantal direct betrokkenen. Maar nogmaals zij gesteld dat uit deze tussenevaluatie zo'n ontwikkeling nog niet blijkt en er voor nu een positief beeld is van de ontstane praktijk.

4 Effecten van RIF op samenwerking

Centrale vraag bij de impact van het RIF is of er vanwege het RIF meer en betere samenwerking ontstaat. Een impuls op samenwerking kan zich op grond van het conceptueel model op verschillende wijzen manifesteren:

- Door het RIF kunnen partners elkaar (beter) vinden en ontstaan nieuwe netwerken
- Door het RIF kunnen nieuwe samenwerkingspartners worden verbonden aan de mbo-instellingen.
- Het RIF stimuleert dat er (nieuwe) onderwerpen voor samenwerking ontstaan.
- Het RIF stimuleert nieuwe vormen van samenwerking¹³ in de regio.
- Het RIF wordt door mbo-instellingen en partners verbonden met de bredere instellings-/innovatiestrategie en met overkoepelende ontwikkelingen zoals in het Techniepact en het Zorgpact.

Door het RIF kan ook de intensiteit van samenwerking tussen bestaande samenwerkingspartners toenemen; dat is beoordeeld in hoofdstuk 5 waar het activiteitsniveau centraal staat.

4.1 Effect op nieuwe netwerken, nieuwe partners, nieuwe ideeën

Uit de dossiers en interviews blijkt dat een impuls op samenwerking in compleet nieuwe samenwerkingsverbanden en nieuwe netwerken beperkt aan de orde is. Er wordt weliswaar veel samengewerkt met nieuwe partners, maar in bijna alle gevallen gaat het om partners die worden verbonden aan een reeds bestaand netwerk of een bestaande samenwerkingsstructuur. Uit het voorgaande hoofdstuk bleek al dat voor alle projecten de stelling minimaal redelijk van toepassing is dat men *nieuwe* dingen doet met *bestaande* partners. Het additionele effect zit dan dus vooral op *activiteitsniveau* en bij de *uitbreiding* van netwerken. In 80 procent van de projecten is (sterk) van toepassing dat men met nieuwe partners werkt en net zo vaak vindt men RIF-netwerken groeiende netwerken. Er is dus vooral sprake van een *meer intensieve* samenwerking in *bestaande maar groeiende* netwerken.

Een kanttekening hierbij is dat in veel gesprekken zorg is uitgesproken over de daadwerkelijke groei van het aantal deelnemende bedrijven. Vaak is er de wens van een (veel) groter aantal betrokken bedrijven, maar blijft de actieve kring bestaan uit de gebruikelijke partners die men al kent en is met name de nieuwe aanwas in het MKB lastig. Dat is voor sectoren met veel MKB, zoals de horeca, een groter knelpunt dan in sectoren met veel grote werkgevers en een sterke organisatiestructuur aan werkgeverszijde.

In de interviews stelden bijna alle geïnterviewden dat PPS-en er ook zonder RIF wel waren gekomen, maar vertraagd of minder ambitieus. De enquêteresultaten geven een sterker additioneel effect van het RIF aan. Bijna de helft van de respondenten stelt dat partners zonder het RIF (zeer) waarschijnlijk niet het initiatief tot de samenwerking hadden genomen en bijna 40 procent denkt dat de samenwerking zonder de RIF-subsidie niet zou kunnen verduurzamen. Opvallend is verder dat een meerderheid vindt dat zonder het RIF de inhoudelijke ideeën voor de samenwerking niet waren ontstaan. Dat sluit aan bij de waarnemingen in de casestudies dat ook bij een bestaande samenwerking en projecten een RIF-aanvraag aanleiding kan zijn om de activiteiten aan te passen om zo beter op de RIF-voorwaarden aan te sluiten en de kans op een subsidie te vergroten. Het RIF beïnvloedt dan dus ook bij bestaande samenwerking en bestaande projecten de inhoudelijke activiteiten en kan dan leiden tot voor die partners nieuwe vormen van samenwerking en nieuwe activiteiten. In de casestudies is er het voorbeeld van PPS The Real Band die aanvankelijk was gericht op enkel de scouting en begeleiding van toptalent,

---

13 Het gaat hier om nieuwe vormen van samenwerking vanuit het perspectief van de regio / de aanvragers in kwestie. De vormen op zichzelf genomen kunnen al langer bestaan.

maar vanwege de RIF-aanvraag sterker gericht is geraakt op een bredere kwaliteitsimpuls voor de opleidingen. Bij andere PPS-en is bijvoorbeeld zichtbaar dat de betrokkenheid en cofinanciering van de gemeente kan leiden tot (meer) aandacht voor de zinstroom en de omscholing van werkzoekenden. Ook de interesse buiten het mbo in samenwerking is volgens een belangrijk deel van de respondenten afhankelijk van een RIF-subsidie. Ook zonder het RIF zien respondenten bij het mbo het vaakst een waarschijnlijke belangstelling voor samenwerking.

Tabel 29: Stel, er zou geen RIF zijn. In welke mate:

	Ze er waarschijnlijk niet	Waarschijnlijk niet	Mogelijk	Waarschijnlijk wel	Ze er waarschijnlijk wel
Zouden partners dan ook het initiatief tot de samenwerking in het RIF-project hebben genomen?	21%	22%	33%	20%	4%
Zouden samenwerkingspartners buiten het mbo geïnteresseerd zijn geweest in samenwerking?	6%	23%	37%	28%	6%
Zou het mbo geïnteresseerd zijn geweest in de samenwerking?	6%	9%	28%	43%	14%
Zouden de inhoudelijke ideeën voor samenwerking zijn ontstaan?	29%	33%	28%	10%	0%
Zou de samenwerking kunnen verduurzamen?	10%	27%	39%	22%	2%

N=209

Ook uit de navolgende tabel blijkt de impact, volgens respondenten, van het RIF op de PPS-en. Bij de toegewezen projecten vindt ruim 80 procent dat zonder RIF-subsidie de samenwerking in de gekozen vorm niet uitvoerbaar is en vindt de helft de samenwerking geheel onhaalbaar zonder RIF. Bij de afgewezen projecten liggen deze percentages iets lager, maar ook nog hoog.

Tabel 30: Stellingen 'zonder subsidie...' Toe- en afgewezen aanvragen

		Toegewezen projecten	Afgewezen projecten
Zonder subsidie is de PPS in deze vorm niet uitvoerbaar	Ze er oneens	0%	2%
	Oneens	5%	7%
	Neutraal	11%	17%
	Eens	60%	52%
	Ze er eens	23%	22%
Zonder subsidie is de PPS in het geheel niet uitvoerbaar	Ze er oneens	1%	4%
	Oneens	18%	17%
	Neutraal	33%	35%
	Eens	40%	30%
	Ze er eens	8%	13%

N-toegewezen projecten=209. N-afgewezen projecten=46.

Uit de enquête blijkt dat het RIF volgens respondenten veel ruimte en mogelijkheden geeft voor innovatieve samenwerking. De ruimte voor sterk innovatieve projecten wordt overwegend als '(zeer) veel' beoordeeld (Tabel 31). Bij andere aspecten van ruimte en mogelijkheden is het oordeel minder positief. De ruimte voor *afwijkende* projecten (bijv. anders dan een centrum voor innovatief vakmanschap waarvan er landelijk voorbeelden zijn) wordt door 40 procent neutraal beoordeeld en bij de ruimte voor het nemen van risico's is het percentage eens nog maar 23 procent. Bij de redelijk terughoudende beoordeling van de ruimte voor tussentijdse *wijzigingen* is er de kanttekening dat met

ingang van 2016 de regeling RIF is aangepast om meer ruimte te geven voor wijzigingen; alleen voor het eerste projectjaar wordt een gedetailleerd activiteitenplan gevraagd, voor de jaren daarna volstaat een globaler activiteitenplan.

Tabel 31: Ruimte en mogelijkheden voor... gesubsidieerde projecten

	Zeër weinig	Weinig	Neutraal	Veel	Zeër veel
Sterk innovatieve projecten?	0%	3%	9%	78%	10%
Afwijkende projecten (bijv. anders dan opleidingsvernieuwing of de opzet van een Centrum voor Innovatief Vakmanschap)?	0%	6%	40%	51%	3%
Het nemen van risico's c.q. experimenteren met projecten met een onzekere kans op succes?	1%	12%	64%	22%	1%
Het experimenteren met aanpakken die in de praktijk nog kunnen wijzigen, op basis van de opgedane ervaringen?	1%	9%	37%	45%	8%

N=78

De waardering op deze punten is bij respondenten met een *afgewezen* aanvraag duidelijk minder positief. Met name de ruimte voor het nemen van *risico's* met projecten met een *onzekere* kans op succes wordt door hen laag gewaardeerd. Bij de open antwoorden van de groep afgewezen aanvragen is voorts meerdere keren (7x) gemeld dat de wijze van *beoordeling* van de plannen (c.q. de ervaring dat er een hogere score is naarmate de aanvrager vooraf beter weet wat die gaat doen) uitnodigt tot *risicomijdend* gedrag. Ook in de groep *toegewezen* aanvragen is dit bij vier projecten in de open antwoorden gemeld. Daarbij is meermaals (ook in de interviews) een verschil in benadering tussen PBT en de beoordelingscommissie gemeld. De begeleiding van PBT zou meer gericht zijn op *innovatie* en de beoordeling meer op de *beheersing van risico's*. Dat past ook bij de deels verschillende rollen van PBT en DUS-I/beoordelingscommissie, waarbij de beoordelingscommissie is gehouden aan de vijf beoordelingscriteria waarvan risicobeheersing een onderdeel is, maar vermeldenswaardig is dat door sommige respondenten hier spanning wordt gezien.

4.2 Impact op de kwaliteit van samenwerking

De beoordelingscommissie heeft geconstateerd (Verslag van bevindingen 2015) dat veel aanvragen op basis van *vertrouwen* (gewekt in de presentaties en aanvullende gesprekken) positief zijn beoordeeld en niet op basis van voldoende beschreven en gedragen plannen¹⁴. De commissie stelde dat het 'pakket van eisen voor geen enkele aanvrager volledig is te realiseren, zelfs na de relatief lange voorbereiding voor de ronde van 2015 en hulp van adviseurs van Platform Bèta Techniek en DUO'. In het Verslag 2015 is de commissie dan ook kritisch op een groot aantal aspecten van RIF-aanvragen, waaronder de financiële onderbouwing en de cofinanciering en de beschrijving van de duurzaamheid ('komt bijna nergens concreet uit de verf'). Ook heeft de beoordelingscommissie geconstateerd dat 'activiteitenplannen soms geheel ontbraken en in veel gevallen slechts beperkt waren uitgewerkt'. Ook stelde de beoordelingscommissie vast dat bij de aanvraag al helder moet zijn dat de PPS volledig uitgekristalliseerd is als samenwerkingsverband, waarin alle rollen helder zijn en afzonderlijke bijdragen volledig scherp zijn.' Bij de aanvragen in de eerste tranches kon dit criterium volgens de commissie niet echt staande gehouden worden.

In de casestudies komt evenwel toch een positief effect van de regeling RIF op de kwaliteit van projectplannen naar voren. Dat geldt ten eerste voor samenwerking die al langer bestond en waarvoor een RIF-subsidie wordt aangevraagd om de samenwerking te intensiveren of uit te breiden. De aanvraagprocedure leidt er dan toe dat de samenwerking meer gestructureerd en meer planmatig wordt

14 Verslag van bevindingen van de beoordelingscommissie van de Regeling regionaal investeringsfonds mbo- 2015, DUS-I, juni 2015.

beschreven of dat er elementen aan worden toegevoegd die de kans op toekenning van subsidie vergroten. Door bijna alle geïnterviewde projectleiders is gesteld dat de RIF-aanvraag een kwaliteitsslag tot gevolg had; dit is alleen minder het geval bij reeds sterk uitgewerkte projecten die enkel nog aanvullende financiering zoeken.

Afgewezen projecten

Een eveneens direct effect op de kwaliteit van de samenwerking treedt op na het *afwijzen* van een RIF-aanvraag. Een deel van de afgewezen RIF-aanvragen is in een latere tranche opnieuw ingediend. In ruim de helft van de gevallen is dat gepaard gegaan met een min of meer substantiële aanpassingen van het project. Bij meerdere (grotendeels minder dan de helft van de) heraanvragen gaat het meer om *verduidelijkingen* (zoals het 'SMART' maken van de aanvraag en het concreter maken van acties) en niet om wezenlijke aanpassingen. Meerdere geïnterviewden melden ook dat de aanvankelijke afwijzing en de heraanvraag hebben geleid tot *zinnige* verbeteringen en verduidelijkingen in het project. Dit is te zien als een directe invloed van het RIF op de inhoud en opzet (kwaliteit) van een PPS. De beoordeling door een onafhankelijke commissie leidt er dan toe dat projecten verbeteren.

De status van *afgewezen* RIF-aanvragen biedt ook aanwijzingen voor het belang van een RIF-subsidie. Op de 42 afgewezen aanvragen in 2014, 2015 en 2016-I volgden tot nu toe (tot en met tranche 2016-II) 25 heraanvragen, dus ongeveer 60 procent. Van de zeventien heraanvragen tot en met 2016-I werden er dertien toegewezen en vier opnieuw afgewezen. Een deel van die heraanvragen betreft projecten die al liepen of na de eerste afwijzing toch gestart zijn. Van elf afgewezen aanvragen is vanuit de enquêteresultaten zicht op de stand van zaken na de afwijzing. Daaruit blijkt dat geplande activiteiten vaak toch zijn gestart, maar meestal deels. Het netwerk is steeds (deels) nog in stand, net als het enthousiasme voor de samenwerking. In vijf van de elf casussen is ook (meestal deels) andere financiering gevonden. Bij het merendeel van de aanvragen is dus de start aangepast met een deel van de activiteiten. Dat duidt erop dat de subsidie in die gevallen een rol voor het projectverloop heeft.

Tabel 32: Status na een afgewezen aanvraag.

	Niet	Deels	Volledig	Weet niet
Geplande activiteiten toch gestart	9%	64%	27%	0%
Netwerk nog actief	0%	27%	73%	0%
Enthousiasme voor de beoogde samenwerking	0%	27%	73%	0%
Andere financiële middelen gevonden	55%	36%	9%	0%

N-projecten=11. N-individen=15

Er zijn dus weinig projecten die na afwijzing helemaal worden afgebroken. Dit toont dat de RIF-projecten voor betrokkenen projecten zijn waarmee ook na een (eerste) afwijzing van de subsidieaanvraag wordt doorgegaan. Dit sluit ook aan op de analyse van afwijzreden bij RIF-aanvragen, in het voorgaande hoofdstuk. Daaruit bleek dat veel afgewezen projecten qua doelstelling en draagvlak voldoende goed in elkaar zitten en dat een betere praktische uitwerking alsnog een start mogelijk kan maken.

4.3 Aansluiting van RIF-projecten op andere ontwikkelingen en samenwerking in het mbo

Het RIF beoogt de stimulering van een vernieuwingsslag in het mbo in samenwerking met het bedrijfsleven en andere partners. Die vernieuwing staat uiteraard niet op zichzelf; in het mbo zijn er meerdere belangrijke beleidsontwikkelingen die relevant zijn voor RIF-projecten. In deze paragraaf beoordelen we de aansluiting van RIF op de in hoofdstuk 1 genoemde regelingen en beleidsontwikkelingen die relevant zijn voor een RIF-samenwerking.

Vrij algemeen genoemd: landelijke pacts en programma's

Vaak zijn er in de RIF-dossiers verwijzingen naar het *Techniekpact*, de *topsectoren* en de daarmee verbonden *Human Capital Agenda's (HCA) topsectoren*. Bij aanvragen in de zorgsector is vanaf 2015 het *Zorgpact* een vast referentiepunt. Ook veel genoemd worden provinciale of regionale economische analyses en *provinciale/regionale human capital agenda's* die in overleg tussen regionale overheden, onderwijs en het bedrijfsleven tot stand zijn gekomen. Deze pacts en agenda's worden in veel regiovisies benut voor de legitimering van de aanvraag en de onderbouwing van de urgentie. In sommige gevallen vloeien RIF-aanvragen voort uit afspraken die gemaakt zijn in een *regionaal Techniekpact* of -overleg. Veel RIF-voorstellen omvatten voorts een inzet op doorlopende leerlijnen; er zijn dan ook diverse verwijzingen naar het programma *Toptechniek in bedrijf (TiB)* dat regionale samenwerking ten behoeve van doorlopende leerlijnen stimuleert.

Conclusie kan zijn dat veel partners het RIF benutten om invulling te geven aan ambities die landelijk of regionaal zijn geformuleerd in met name het *Techniekpact*, het *Zorgpact* en *human capital agenda's* voor topsectoren en voor regionale/provinciale speerpuntsectoren.

Weinig of zijdelings genoemd: beleidsontwikkelingen en -ambities in het mbo

Veel RIF-projecten richten zich zoals gezegd op een brede vernieuwingsslag van de betrokken opleidingen, met een gecombineerde inzet op herontwerp, nieuwe modules, impuls aan de professionalisering van docenten, extra LOB-activiteiten, praktijkleren et cetera. Versterkend kan zijn als zo'n aanpak wordt verbonden met de missie en visie van de betrokken mbo-instelling(en) en met de herziening van de kwalificatiestructuur (HKS). De HKS wordt herhaaldelijk, maar niet vaak genoemd als kader voor het herontwerp van opleidingen in RIF-projecten. Uit de interviews blijkt eerder *wrijving* tussen de praktijk in de PPS-en en de HKS; praktijkopdrachten die nauw aansluiten op wensen van (individuele) werkgevers blijken soms lastig inpasbaar in de kwalificatiedossiers te zijn. Voorbeeld is dat werkgevers 'soft skills' (zoals klantvriendelijkheid) belangrijker kunnen vinden dan technische vaardigheden (zoals het kunnen maken van een laad- en losplan door een chauffeur).

Overige verwijzingen naar beleidsprioriteiten in het mbo zijn schaars. Dat zegt op zichzelf weinig; de concrete RIF-projecten kunnen *impliciet* wel passen bij de instellingsstrategie. Ook kan het zijn dat de regiovisies en plannen - die een gezamenlijk product zijn van meerdere partners - zich niet goed lenen voor een verbinding met de strategische agenda's van afzonderlijke organisaties.

In de casestudie is gebleken dat een aantal projecten wel nauw aansluit bij de innovatie- en kwaliteitsstrategie van instellingen; vier van de tien casussen zijn te zien als direct onderdeel van een bewuste instellingsstrategie. De andere zes casussen kenschetsen we meer als 'losse initiatieven' die *bottom-up* opkomen, dat wil zeggen op zichzelf genomen zinvolle en door mbo-besturen gesteunde verbanden, maar die minder of niet een bewust onderdeel zijn van een instellingsbrede ontwikkeling. Wel is zichtbaar dat succesvolle elementen in PPS-en gaandeweg door instellingen kunnen worden overgenomen als zijnde van breder belang voor de instelling. In de casestudies is in minimaal twee van de tien casussen zo'n *bottom-up* ontwikkeling richting instellings- of collegestrategie in het mbo zichtbaar.

De steun voor PPS- en is overigens algemeen in het mbo; in de interviews bleek dat *alle* bestuurders, ook die geen gebruik maken van het RIF, de samenwerking in PPS-en steunen. Onderscheidend bij het bovenstaande is dus de bewuste inzet op RIF-verbanden als onderdeel van de instellingsstrategie. In deze tussenevaluatie is op dit punt nog gebleken dat de *regiovisie* lijkt te worden onderbenut als mechanisme om in een regio meer strategische sturing te geven op RIF-verbanden. Uit een analyse van de regiovisies blijkt dat de meeste regiovisies sterk zijn gefocust op knelpunten in een specifieke sector. Het is daardoor vaak onduidelijk - op bovensectoraal niveau - waarom vanuit een regio een specifieke aanvraag komt en niet (ook) een andere aanvraag voor een andere sector. Een minderheid van ongeveer 30 procent van de regiovisies bevat wel een bredere analyse van de regio. Vaak wordt dan (kort) verwezen naar een eerder opgestelde regionale analyse (bijvoorbeeld geïnitieerd door de provincie) waarin een sector als 'speerpunt' is aangewezen. Enkele keren is er speciaal voor het RIF een breed, bovensectoraal overleg georganiseerd. Bij de bovensectorale regiovisies ontbreken bovendien vaak

conclusies over de concreet benodigde investeringen in de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. Per saldo is een grote variëteit zichtbaar bij de regiovisies en *ogen* veel RIF-projecten door het ontbreken van een bovensectorale, regionale afweging relatief opportunistisch.

Genoemd, maar meestal apart bestuurlijk traject: macrodoelmatigheid

In het RIF is er een mogelijkheid tot een aanvullende subsidie voor macrodoelmatigheidsbevorderende activiteiten. Tevens is het een *algemene voorwaarde* dat de PPS moet bijdragen aan een doelmatig opleidingsaanbod. Doordat de meeste projecten (twee van de drie) één mbo-instelling als deelnemer hebben, is het logisch dat macro-doelmatigheid in de zin van afstemming van het opleidingsaanbod *tussen* mbo-instellingen dan geen onderdeel is van het concrete project. Onder de RIF-aanvragen zijn er ook amper aanvullende aanvragen voor activiteiten gericht op een doelmatigere organisatie van het opleidingsaanbod. De beoordelingscommissie heeft in het *Verslag bevindingen 2015* vastgesteld dat veel RIF-projecten wel *aspecten* van doelmatigheid herbergen. Uit de nadere dossieranalyse die voor deze tussenevaluatie is uitgevoerd blijkt dat ook. In ongeveer een vijfde deel van de gesubsidieerde aanvragen is macrodoelmatigheid een herkenbaar aspect in de samenwerking, waarbij opleidingen van twee of meer instellingen worden afgestemd of samengevoegd. In een handvol gevallen is macrodoelmatigheid zelfs een nadrukkelijk aspect van de samenwerking; dat geldt bijvoorbeeld voor de twee eerdergenoemde landelijke RIF-verbanden die zich richten op de samenwerking tussen kleine, versnipperde opleidingen. Ook bijvoorbeeld in de casestudie *Green Tech NHN* (RIF 14029, penvoerder Clusius College met partner Horizon College) is macrodoelmatigheid belangrijk: deze PPS draait om het doelmatiger organiseren van het groene en technische opleidingsaanbod in Noord-Holland Noord. En bijvoorbeeld de PPS *Topcentrum Autoschadeherstel Zuid-Nederland* (RIF15002) richt zich op de samenvoeging van twee opleidingen van de twee betrokken ROC's op een nieuwe locatie. Er is dus wel het een en ander gaande op het vlak van macrodoelmatigheid in de projecten, ook zonder beroep op de aanvullende regeling in het RIF.

Wat nog meespeelt is dat de grens wat wel en niet tot macrodoelmatigheid kan worden gerekend, vaak lastig is te trekken. In principe kan in elk contact tussen vraag- en aanbodzijde de doelmatigheid van het regionale opleidingsaanbod (dat wil zeggen de aansluiting van opleidingen op de vraag op de arbeidsmarkt) ter sprake komen. Als het gaat om de *formele* afstemming tussen instellingen over regionale macrodoelmatigheid, is dit doorgaans voor betrokken partijen een belangrijk en zwaarwegend punt. In de RIF-verbanden is de samenwerking sterk *praktisch* gericht; het overleg over macrodoelmatigheid ligt op een *bestuurlijk* niveau en bovendien vergt het veelal integrale afwegingen. Het is aannemelijk dat vanwege de zwaarte van het op macrodoelmatigheid gericht overleg, de afstemming daarover buiten RIF-projecten wordt gehouden en in andere gremia wordt besproken. Dat beeld is in diverse gesprekken ook bevestigd. Daardoor lijkt er ook in de toekomst *weinig behoefte* aan aanvullende subsidies voor macrodoelmatigheid in het RIF en stimuleert de aanvullende regeling thans niet samenwerking op dit terrein.

4.4 Toekomst RIF

Onverlet het feit dat aan het RIF een grote impact op de samenwerking en de uitvoering van activiteiten wordt toegeschreven, blijkt uit Tabel 33 dat ongeveer de helft van de respondenten vindt dat indaling van de RIF-middelen in de lumpsum op termijn wenselijk is, vaker bij de toegewezen dan bij de afgewezen projecten. De tabel weerspiegelt deels ook kritiek op stelselniveau danwel op de innovatiezin in het mbo: een kwart van de respondenten stelt dat het RIF vernieuwing stimuleert die elke opleiding eigenlijk regulier zou moeten oppakken met partners. De meerderheid is het hier echter niet mee eens. Uit de enquête en de interviews blijkt ook dat vernieuwing zonder extra budget in de praktijk lastig kan liggen, vanwege een tekort aan innovatiemiddelen en -capaciteit en vanwege andere prioriteiten bij instellingen en partners (het niet van de grond komen van initiatieven zonder externe druk).

Tabel 33: Instemming met stellingen? Toe-en afgewezen projecten.

		Toegewezen projecten	Afgewezen projecten
RIF stimuleert vernieuwing die elke opleiding eigenlijk regulier zou moeten oppakken met partners	Zeer oneens	5%	17%
	Oneens	48%	54%
	Neutraal	23%	7%
	Eens	21%	15%
	Zeer eens	3%	7%
Indaling van de RIF-middelen in de lumpsum is (op termijn) gewenst.	Zeer oneens	3%	8%
	Oneens	17%	38%
	Neutraal	27%	15%
	Eens	35%	23%
	Zeer eens	19%	15%

N-toegewezen projecten=209, N-afgewezen projecten=46

In de interviews is gebleken dat een meerderheid van de geïnterviewden vindt dat het RIF een goede rol als smeerolie en katalysator heeft en dat sommige projecten sterk gebaat zijn bij de externe druk die een subsidie geeft. *Behoud* van een fonds als het RIF wordt dan veelal wenselijk geacht. Uit de interviewronde uit 2015 door PBT onder vertegenwoordigers van centra waarin onderwijs, bedrijfsleven en andere partners samenwerken, blijkt dat ruim de helft (55%) van de 85 geïnterviewden het *niet* goed vindt dat de subsidie voor centra tijdelijk is. Van de overige geïnterviewden pleit een deel voor maatwerk en/of voor instandhouding van een fond als het RIF. Een flink deel van de vertegenwoordigers van centra geeft aan dat samenwerking zonder subsidie *structureel* niet mogelijk is. De meeste door PBT geïnterviewde personen gaven aan dat (in elk geval) verlenging van de subsidies voor centra met nog eens vier jaar wenselijk of noodzakelijk is. In die interviewronde van het PBT bleken vertegenwoordigers van bedrijven het vaakst voor een structurele overheidsbijdrage.

4.5 Conclusies impact op netwerkvorming en samenwerking

De vragen bij de impact van het RIF op samenwerking kunnen als volgt worden beantwoord. Door het RIF ontstaan niet zozeer nieuwe netwerken, maar partners kunnen elkaar wel (beter) vinden in concrete initiatieven en ook kunnen nieuwe samenwerkingspartners worden verbonden aan de PPS, zij het dat de uitbreiding van netwerken *na* de start veelal moeizaam verloopt. Ook ontstaan er door de impuls nieuwe onderwerpen voor samenwerking. Het RIF stimuleert verder dat er nieuwe of aangepaste vormen van samenwerking in de regio ontstaan, waarbij de opzet van nieuwe centra voor innovatief vakmanschap (in circa de helft van de PPS-en) het meest duidelijke voorbeeld is.

Een deel van de PPS-en komt bottom-up op en een ander deel (in de casestudies vier van de tien) is zichtbaar onderdeel van een bewuste strategie van een mbo-instelling. Het RIF wordt door partners in veel gevallen bewust benut om invulling te geven aan ambities in landelijke en regionale agenda's zoals met name het Techniekpact, het Zorgpact en de human capital agenda's die zijn verbonden aan topsectoren en aan regionale/provinciale economische plannen. Lokale en regionale overheden spelen vaak een belangrijke rol bij het begin van het initiatief tot een PPS, bij het samenbrengen van partijen.

De impact van het RIF bestaat er samengevat uit dat er een aanscherping ontstaat van gezamenlijk (strategisch) beleid, waaraan partijen anders veelal niet toe zouden zijn gekomen. Daarbij is er ook een effect op de kwaliteit van de samenwerking: de planvorming en werkafspraken verbeteren onder druk van het RIF. Dat is ook zichtbaar bij heraanvragen (opnieuw ingediende afgewezen RIF-aanvragen) die beter gemotiveerd worden en inhoudelijk en qua netwerk kunnen zijn verbeterd.

Als projectvoorstellen er eenmaal liggen, dan zijn die vaak afhankelijk van externe financiering. Zonder subsidie zijn veel projecten niet in de geplande vorm, snelheid en intensiteit uitvoerbaar, blijkt uit de enquête. Wel is het RIF niet de enige financieringsbron; sommige afgewezen projecten starten met steun van anderen (provincie/gemeente) of met meer financiering vanuit de betrokken mbo-instelling.

5 Impact van het RIF op activiteiten

In dit hoofdstuk staat de impact op het activiteitsniveau centraal: doen RIF-partners vanwege de RIF-subsidie meer of andere activiteiten? Het activiteitsniveau is in het analysekader de brug naar het einddoel: een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. In het analytisch model zijn daarvoor met name de volgende activiteiten aangewezen:

- De samenwerking leidt tot een *verbetering van het onderwijsaanbod*, op drie manieren: (1) onderwijsvernieuwing (nieuwe modules, herontwerp, keuzedelen), (2) docentprofessionalisering en (3) verbeterde aansluiting (doorlopende leerlijnen, praktijkleren, contextrijke leeromgeving).
- De samenwerking leidt tot een *verbeterde vraagarticulatie* vanuit bedrijven op de inhoud van opleidingen (overleg, co-makership, gezamenlijke ontwikkelteams).
- De samenwerking leidt tot een verbeterde match van vraag en aanbod (overleg over een doelmatig opleidingsaanbod, gezamenlijke LOB-/marketingactiviteiten).

5.1 Impact op activiteiten algemeen

Uit de enquête blijkt dat het bij de activiteiten in projecten maar weinig gaat om nieuwe activiteiten (Tabel 34). Vrijwel niet is dat het geval bij voor het mbo in reguliere zin belangrijke activiteiten als de ontwikkeling van professionalisering en werving leerlingen. Het vaakst gaat het om de opzet van een kennis-/dienstencentrum voor het werkveld, om de opzet van een praktijklokaal, om excellentie, nascholing van werkenden en innovatie van de beroepspraktijk. Meestal echter gaat het om de (sterke) uitbreiding van activiteiten. Bij onderwijsvernieuwing is dat het vaakst het geval; daarbij gaat het volgens ruim de helft van de respondenten om een *sterk* uitgebreide activiteit; beoordeeld op projectniveau betreft die sterke uitbreiding zelfs driekwart van de projecten.

Het beeld is samengevat dat RIF-verbanden overwegend actief zijn om een groot aantal type reeds bestaande activiteiten door te ontwikkelen en te intensiveren.

Tabel 34: In welke mate zijn volgens u de navolgende activiteiten nieuw in het RIF-project?

	Bestaande activiteit voortgezet	Bestaande activiteit uitgebreid	Bestaande activiteit sterk uitgebreid	Nieuw onderdeel
Professionalisering docenten	15%	45%	38%	1%
Werving leerlingen (LOB, promotie)	38%	34%	27%	1%
Doorlopende leerlijnen	19%	41%	35%	5%
Onderwijsvernieuwing	8%	26%	56%	10%
Kennis-/dienstencentrum voor het werkveld	11%	38%	34%	17%
Nascholing werkenden	35%	30%	20%	15%
Praktijklokaal/leeromgeving	13%	23%	44%	20%
Afstemming opleidingsaanbod	24%	28%	44%	4%
Innovatie beroepspraktijk	9%	24%	49%	18%
Inzet op toptalent/excellentie	28%	32%	21%	19%

N=209

Ongeveer zestig procent van de respondenten vindt dat zonder RIF de geplande activiteiten (zeer) waarschijnlijk niet uitgevoerd hadden kunnen worden (Tabel 35). Geen enkele respondent vindt dat de geplande activiteiten zeer waarschijnlijk wel uitgevoerd hadden kunnen worden.

Tabel 35: Stel, er zou geen RIF zijn. In welke mate:

	Zeer waarschijnlijk niet	Waarschijnlijk niet	Mogelijk	Waarschijnlijk wel	Zeer waarschijnlijk wel
Zouden de geplande activiteiten kunnen zijn uitgevoerd?	29%	33%	28%	10%	0%

N=209

De toegevoegde waarde van het RIF voor activiteiten blijkt ook uit de antwoorden op enkele voorgelegde stellingen (Tabel 36). Ten eerste blijkt dat een meerderheid vindt dat een subsidie ook nodig is als er onder impuls van de mogelijkheid van een RIF-subsidie er plannen en draagvlak ontstaan. Tweede derde van de respondenten is het (zeer) eens met de stelling dat zonder RIF het project enkel uitvoerbaar is met minder ambitie en met minder activiteiten.

Tabel 36: In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? Toegewezen projecten.

Het RIF stimuleert het maken van plannen. Als de plannen, het netwerk en het draagvlak er eenmaal zijn, is subsidie eigenlijk niet meer nodig	Zeer oneens	5%
	Oneens	48%
	Neutraal	23%
	Eens	21%
	Zeer eens	3%
Zonder subsidie is het RIF-project enkel uitvoerbaar in een lager tempo, met minder ambitie en minder activiteiten	Zeer oneens	3%
	Oneens	11%
	Neutraal	19%
	Eens	52%
	Zeer eens	15%

N=209

Uit de enquêteresultaten blijkt dus een groot belang van het RIF voor te starten activiteiten. Dat staat enigszins in contrast tot de waarneming in interviews en ook de observaties door de beoordelingscommissie (Verslag bevindingen 2015) dat veel aanvragers bij de aanvraag al melden sowieso door te (willen) gaan met de PPS. Meest passend is per saldo de conclusie dat PPS-en zonder RIF ook wel starten, maar met minder activiteiten en vertraagd.

5.2 Impact op onderwijsverbetering en de aansluiting op de beroepspraktijk

Samenwerking onderwijsverbetering en verbeterde aansluiting

Onderwijsverbetering kan in het analysekader concreet lopen via onderwijsvernieuwing (nieuwe modules, herontwerp, keuzedelen), docentprofessionalisering en verbeterde aansluiting (doorlopende leerlijnen, praktijkleren, contextrijke leeromgeving). De combinatie van de enquêteresultaten en de dossieranalyses leveren hierbij het volgende beeld op:

- Een belangrijk deel van de PPS-en (circa 40%) werkt met *praktijkopdrachten*, waarbij een bestaand bedrijf optreedt als opdrachtgever van een team van leerlingen. In de interviews is benadrukt dat het van belang is dat het om echte, authentieke opdrachten gaat, omdat de winst met name zit in het contact tussen de opdrachtgever, het uitvoerend team en de begeleidende docent(en). Daarin verschillen praktijkopdrachten van simulatieopdrachten en simulatiebedrijven. Uit de dossieranalyses blijkt dat van de 64 beoordeelde projecten er ongeveer 24 met praktijkopdrachten werken, maar wel is bij een handvol daarvan de grens met simulatieopdrachten niet scherp of duidelijk. Ook is er verschil in het belang van praktijkopdrachten. Bij sommige projecten zijn praktijkopdrachten de kern van de samenwerking, zoals in de casestudies de PPS FRIS van Deltion

en het model Regionaal Co-makership van Alfa College. Bij sommige andere projecten is het eerder één van de mogelijke onderwijsvormen. Ook ligt er bij praktijkopdrachten soms een accent op *onderzoek*opdrachten. Ten slotte is een kenmerkend verschil dat bij een deel (een minderheid) van de praktijkopdrachten er sprake is van combinaties van mbo- en hbo-studenten; dat lijkt het vinden van geschikte praktijkopdrachten te compliceren.

- Onderwijsvernieuwing, waaronder ook de ontwikkeling van nieuwe of extra modules of van keuzedelen, is blijkens de dossieranalyses in *alle* RIF-verbanden een expliciet doel.
- Onderwijs in praktijklokalen of in een ‘contextrijke leeromgeving’ is blijkens de enquête in negen van de tien PPS-en (zeer) belangrijk; dit komt overeen met de dossieranalyses waarin de inzet op contextrijk en praktijkgericht leren *algemeen* is aangetroffen.
- Docentprofessionalisering: Ruim de helft van de RIF-projecten bevat blijkens het dossieronderzoek een expliciet onderdeel ‘ontwikkeling docentprofessionalisering’. De enquête indiceert een veel groter belang: in negen van de tien projecten is professionalisering (zeer) belangrijk. Zoals gezegd is met name het in contact komen met de *beroepspraktijk* van essentieel belang voor docentprofessionalisering. In welk mate dat daadwerkelijk optreedt kan nu nog lastig worden bepaald (is nog grotendeels in ontwikkeling).

Verbeterde vraagarticulatie

Aan gezamenlijke onderwijsvernieuwing ligt ten grondslag een *adequate vraagarticulatie* vanuit bedrijven. Uit de interviews blijkt dat dit nog veelal - over en weer - een *leerproces* is. Daarbij zijn er drie belangrijke routes te onderscheiden:

- De gezamenlijke ontwikkeling van nascholing voor bedrijven levert ook inzichten op voor het initiële onderwijsprogramma. De motivatie bij het mbo om nascholing te ontwikkelen ligt vaak mede bij de kruisbestuiving met het initiële programma. Nascholing is in circa driekwart van de projecten minimaal redelijk belangrijk.
- De gezamenlijke formulering van praktijk- en onderzoekopdrachten dwingt tot een vertaling van kennisvragen uit de praktijk naar het onderwijs. De praktijk- en onderzoekopdrachten zijn bij werkgevers een stimulans om na te denken over adequate opdrachten, die niet alleen een relevante vraag voor de werkgever bevatten, maar ook een (breder) belang voor de opleiding en de ontwikkeling daarvan dienen. In de casestudies is zichtbaar dat de werkgroepen bestaande uit docenten en vertegenwoordigers van bedrijven nog worstelen met het vinden van geschikte en voldoende praktijkopdrachten.
- Docentstages, die docenten/onderwijsontwikkelaars nauw laten kennismaken met de actuele beroepspraktijk.

Verbetering match vraag en aanbod

Verbetering van de match van vraag en aanbod kan via een praktische lijn en via een bestuurlijke lijn. Bij de praktische inzet blijkt dat ongeveer tweederde deel van de projecten blijkens het dossieronderzoek expliciet mede is gericht op werving van en voorlichting aan vmbo-leerlingen. Als er een concrete samenwerking is met een of meer vmbo-scholen (in ruim een derde van de PPS-en) gaat het vaak ook om extra opleidingsonderdelen of modules die de kennis bij vmbo-leerlingen over de bij het RIF-project betrokken mbo-opleidingen vergroot. In ongeveer een *vijfde deel* van de projecten is sprake van het (gezamenlijk) ontwikkelen van *content* die in het vmbo kan worden gebruikt. Deze inzet dient dat tekort-opleidingen in het mbo meer toestroom krijgen. Ook de inzet op nascholing (in driekwart van de PPS-en) is geschikt om de match vraag en aanbod te verbeteren. In hoofdstuk 3 bleek al dat de *bestuurlijke* lijn (overleg over een macrodoelmatig aanbod) buiten de RIF-projecten valt, maar dat een deel (circa een vijfde) van de RIF-projecten wel *praktisch* invulling geeft aan een meer doelmatig opleidingsaanbod.

5.3 Conclusie impact op activiteiten

Het RIF maakt activiteiten in PPS versneld mogelijk en op een uitgebreidere schaal. Daarbij gaat het ook om activiteiten die in het analysekader de brug zijn naar het einddoel (een betere aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt). Tezamen met de waarneming dat activiteiten in RIF-projecten mogelijk zijn vanwege de RIF-subsidie, leidt dit tot de conclusie dat het RIF activiteiten stimuleert die de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt verbeteren. Kanttekeningen zijn dat de vraagarticulatie, zoals via de formulering van praktijkopdrachten, nog veelal in het beginstadium en in een leerproces zit en dat de match van vraag en aanbod met name een praktisch karakter heeft - met accent op werving en voorlichting - en geen bestuurlijk (afstemming van het opleidingsaanbod).

6 Verklarende evaluatie

In dit hoofdstuk staat de verklaring voor de gevonden effecten centraal. Vragen hierbij zijn of het RIF noodzakelijke randvoorwaarden creëert voor samenwerking en concrete activiteiten, met name in financiële zin, maar mogelijk ook door de ondersteuning en de kennisdeling die het fonds biedt en door de kwaliteitsborging die de regeling oplegt (met minder vrijblijvendheid als mogelijk gevolg).

6.1 Motivatie voor een RIF-aanvraag

Evidente reden voor een RIF-aanvraag is een gebrek aan middelen dan wel een behoefte aan extra financiële middelen. In de interviews en de enquête is vaak gemeld dat zonder de extra RIF-middelen de geplande activiteiten niet (zo) uitgevoerd kunnen worden (zie ook voorgaande hoofdstukken). Er spelen echter niet alleen financiële overwegingen.

In veel gevallen zijn belangrijke bijkomende reden (en vrij vaak ook hoofdredenen), dat een RIF-aanvraag ten eerste het proces van samenwerking versnelt (vliegwiel- of katalysatorrol) en ten tweede externe (kwaliteits)druk geeft waardoor de PPS beter wordt georganiseerd. Een meerderheid van de geïnterviewden meldt dat vanwege de RIF-aanvraag het project beter wordt gepland en duidelijker wordt uitgeschreven en aldus professioneler wordt aangepakt. Met name ook richting werkgevers wordt dit gezien als een pluspunt; de RIF-aanvraag dwingt om de rol van bedrijven en de cofinanciering helder op te schrijven, zodat ook partners beter weten wat van hen wordt verwacht. In trajecten zonder subsidie gebeurt nogal eens, volgens geïnterviewden, dat de rol van werkgevers diffuus blijft en daardoor vrijblijvend is.

De genoemde drie hoofdredenen zijn in *verschillende stadia* van de projectontwikkeling van belang:

- Betrokkenen bij initiatieven die moeilijk van de grond komen, zoeken vaak bewust een katalysator die het proces versnelt en structureert. RIF vervult daarin een goede functie, is vaak gemeld. De mogelijkheid van een RIF-subsidie brengt partijen ertoe om concreet om tafel te gaan en knopen door te hakken.
- Initiatieven die al ver in ontwikkeling zijn of reeds lopen en van strategisch belang zijn voor betrokken organisaties, kunnen baat hebben bij externe druk om de vaart erin te houden, de kwaliteit te verbeteren en vrijblijvendheid te verminderen. De eisen die aan de subsidietoekenning verbonden zijn, waaronder de verantwoordingseisen, zorgen voor die externe druk. Met name bij mbo-instellingen die zeggen de subsidie *in financiële zin* eigenlijk niet nodig te hebben, wordt dit als aanvraagreden genoemd.
- Initiatieven die al ver ontwikkeld zijn, maar nog (nieuwe) financiering zoeken, vinden in het RIF de benodigde extra middelen. In de interviews is door de meerderheid van geïnterviewden benadrukt dat voor investeringen in bijvoorbeeld praktijklokalen er onvoldoende middelen beschikbaar zijn. Dit speelt met name bij opleidingen zoals de techniek waar machines, apparaten en materialen kostbaar kunnen zijn. Ook voor investeringen in tijd in gezamenlijke werkgroepen en ontwikkelteams, ontbreken vaak de capaciteit en de middelen.

Het verschilt dus in welke fase van een beoogde samenwerking het RIF in beeld komt. Soms zit de ideeënvorming nog erg in de beginfase; als dan het RIF in beeld komt, is de katalysatorrol belangrijk. In de casestudies zijn daarvan ook voorbeelden gezien. In andere gevallen is er al een concreet uitgewerkt initiatief of een bestaand project en wordt het RIF vooral benut voor aanvullende financiering en/of om externe kwaliteitsdruk op het project te leggen.

Wat in deze tussenevaluatie niet is aangetroffen, zijn RIF-aanvragen die louter zijn ingediend om subsidiegelden binnen te halen. Bij alle aanvragen bleek de *inhoudelijke motivatie* steeds leidend. Veel geïnterviewden melden dat subsidie gedreven gedrag tot voor vijf of tien jaar geleden nog wel voorkwam (bijvoorbeeld met als reden om boventallig personeel aan de slag te houden), maar dat men hiervan af is gestapt. Subsidies worden naar zeggen enkel aangevraagd als ze passen bij inhoudelijk gemotiveerde initiatieven en projecten.

Wel blijkt in de casestudies minimaal driemaal dat instellingen gebruik maakten van een extern *subsidieadviesbureau* of dat de instelling een eigen *projectenbureau* heeft dat alert is op subsidiekansen. In die werkwijzen is onvermijdelijk dat ook sprake is van 'geld zoekt project'. Vraag is of dat erg is. Additionaliteit kan immers juist hieruit ontstaan. Ook blijken in deze tussenevaluatie voldoende garanties dat ook langs die weg geen irrelevante projecten worden opgezet. Besturen en/of directies toetsen de voorstellen inhoudelijk en daarna toetst ook de beoordelingscommissie. Maar mogelijk de belangrijkste waarborg komt voort uit de eis van cofinanciering en commitment van bedrijven; 'overbodige' projecten (omwille van subsidiegeld) zijn binnen het RIF zeer lastig op te zetten vanwege het vereiste commitment van bedrijven en andere partners, die doorgaans zeer weinig heil zien in projecten die geen relevantie voor hen hebben.

Aan de bedrijvenkant varieert - blijkens de interviews - de motivatie om mee te doen van zeer pragmatisch (in contact komen met stagiairs en potentiële werknemers) tot handelen vanuit een bredere maatschappelijke betrokkenheid voor de kwaliteit van het onderwijs. Meestal wordt de directe noodzaak gevoeld vanwege regionaal-sectorale personele knelpunten. Ook de vertegenwoordigers van bedrijven zien de katalysatorrol en de disciplinerende werking die van een RIF-aanvraag uitgaan; ze merken dat zonder de druk van een projectleider en de structuur van een project onvoldoende tot stand komt en steunen mede daarom een RIF-aanvraag. Overheden doen mee aan een RIF-verband vanwege de bijdrage van RIF-projecten aan de regionale sociaaleconomische ontwikkeling. Zij baseren hun betrokkenheid en subsidierol blijkens de dossieranalyses en interviews veelal op een regionale economische analyse waaruit blijkt dat investeringen in bepaalde opleidingen en sectoren een economisch en sociaal rendement opleveren in de zin van meer regionale bedrijvigheid en minder werkloosheid. In de casestudies zagen we dat de betrokkenheid van overheden ertoe kan leiden dat er (meer) aandacht komt voor de omscholing van (werkloze) zijinstromers. De rol van overheden in praktische en inhoudelijke zin is verder - buiten een aanvullende subsidie - volgens geïnterviewden doorgaans beperkt.

6.2 Cofinancieringseis bevestigt en versterkt betrokkenheid

Uit deze tussenevaluatie blijkt dat de cofinanciering door partners van het mbo op zichzelf genomen een goed en vaak gewaardeerd middel is om de betrokkenheid van bedrijven en andere partners te versterken en cofinanciering hen ook een steviger positie ten opzichte van de mbo-instelling geeft. Er ontstaat een gedeeld eigenaarschap van het project en zet bedrijven/partners zo ook aan tot een actievare en vragende rol. In de interviews is in meerderheid gemeld, zowel door deelnemende bedrijven zelf als projectleiders, dat de cofinanciering ook weinig problemen gaf. Ook blijkt uit de enquête dat het niet rondkrijgen van cofinanciering geen belangrijke reden is bij het *later* aanvragen van een RIF-aanvraag. Bedrijven melden dat een cofinanciering ook logisch is, gelet op het belang dat bedrijven zelf hebben bij de samenwerking. Met name de eis dat de cofinanciering vooraf - bij de aanvraag - moet worden vastgelegd, maakt de samenwerking veel minder vrijblijvend. *Cash* bijdragen van bedrijven zijn wel zeer schaars en zijn volgens geïnterviewden heel lastig te verkrijgen; de cofinanciering door bedrijven is normaliter *in kind*.

Bij een belangrijk deel van de casestudies (in vier van de tien casussen) was de cofinanciering wél een drempel bij het betrekken van *meer* bedrijven. Daarbij is herhaaldelijk ook gesteld dat de eis van tweederde deel cofinanciering hoog is. Ook geldt dat het partners zijn die reeds *meedoen*, die stellen

dat de cofinanciering geen probleem en ook logisch is. Projectleiders die het netwerk na de start willen *uitbreiden* melden vaak wel dat de cofinancieringseis dan een drempel is, met name voor het MKB. Echter, er blijft gelden dat cofinanciering belangrijk wordt gevonden voor de betrokkenheid en het eigenaarschap van bedrijven, dus ervan afstappen wordt niet breed bepleit. Het is uitdagend en lastig, maar niet onwenselijk.

Uit een uitgebreide interviewronde, uitgevoerd door PBT in de zomer van 2015, onder betrokkenen bij centra (zowel CIV's, CoE's als RIF-verbanden en andere centra waarin onderwijs en bedrijfsleven samenwerken), blijkt op dit vlak nog het volgende¹⁵. Cofinanciering door het bedrijfsleven ter grootte van *minimaal* 1/3^e en *maximaal* 2/3^e van de projectkosten wordt door krap de helft van de geïnterviewden (zeer) belangrijk gevonden. Uit de interviews blijkt dat er vooral minder behoefte is aan strikte richtlijnen en meer aan *maatwerk*; ruim driekwart van de geïnterviewden vindt dat zowel de overheid als het bedrijfsleven aan de centra waarin partners samenwerken, moeten bijdragen.

Uit de interviews in deze tussenevaluatie en die uitgevoerd door PBT blijkt samengevat dat de meeste geïnterviewden belangrijk vinden dat het bedrijfsleven bijdraagt en minder van belang vinden hoe groot die bijdrage is. Gevraagd naar de grootte van de cofinanciering, gaat in de interviews die PBT afnam, het vaakst de voorkeur uit naar een verhouding overheid, onderwijs en bedrijfsleven van elk een derde deel. In de tranches vanaf 2016 kan ook het mbo optreden als cofinancier. Dat vermindert de druk op andere partners en maakt ook mogelijk dat onderwijs, overheid en bedrijven elk een derde deel bijdragen.

Per saldo blijkt in deze tussenevaluatie geen duidelijke aanleiding om de huidige regeling waarin zowel het mbo als externe partners kunnen cofinancieren, verder aan te passen. Tegenover de drempel om cofinanciering te organiseren staan grote voordelen van een versterkte betrokkenheid en eigenaarschap bij partners, hetgeen de samenwerking versterkt.

6.3 Motivatie geen gebruik RIF

De potentiële impact van het RIF vermindert uiteraard als er geen gebruik van wordt gemaakt. Deze paragraaf gaat ten eerste in op de overwegingen bij mbo-instellingen die *geen* RIF-aanvragen indienen, ten tweede op de mogelijke redenen voor een *uitgestelde* aanvraag en ten derde op mogelijke verklaringen voor een *daling* van het aantal RIF-aanvragen.

6.3.1 Overwegingen om geen RIF-subsidies aan te vragen

Met leden van de staf/bestuur van drie mbo-instellingen die niet of weinig actief zijn in het RIF, zijn gesprekken gevoerd over de achtergronden daarvan. Ook met de tien instellingen die wel aanvragen indienen, is gesproken over de overwegingen om al dan niet subsidie aan te vragen. Uit die gesprekken is het volgende af te leiden.

Mbo-instellingen zijn, blijkens de interviews, in het algemeen terughoudend bij het aanvragen van subsidies. Ervaringen in het verleden zijn vaak dat subsidies leiden tot ad hoc projecten met weinig verduurzaming. Ook zijn er de ervaringen dat subsidies een *grote aanvraaglast*, een *grote verantwoordingslast* en *hoge uitvoeringskosten voor derden* vergen. Die nadelen worden ook bij het RIF gezien. Bij een RIF-aanvraag kost bijvoorbeeld het 'najagen' van het commitment en handtekeningen van bedrijven volgens betrokkenen veel tijd, zeker als het gaat om nieuwe partnerschappen. Ervaring is daarbij ook dat te veel aandacht voor projecten ten koste kan gaan van de aandacht voor het *primaire* proces. Veel instellingen werken daardoor vaak alleen (nog) met subsidies die direct aansluiten bij de

15 PBT, *Resultaten interviews toekomst centra*, februari 2016. In de interviewronde zijn in totaal 85 interviews afgenomen, waaronder 18 vertegenwoordigers van een Centre of Expertise, 14 van een CIV, 20 van een RIF-verband, 7 van een gemeente, 2 van een provincie, 9 van een klein bedrijf, 9 van een groot bedrijf en 6 van overige organisaties.

instellingsagenda. Vrij algemeen is de opstelling bij mbo-instellingen dat men bewust geen projecten ontwikkelt omwille van een subsidie. Daar komt bij dat een deel van de instellingen een gezonde financiële huishouding kent en men niet afhankelijk is of wil zijn van subsidies voor innovatieprojecten. Sommige instellingen melden een *intern innovatiefonds* te hebben waarmee vernieuwing en pilots die bottom-up opkomen, kunnen worden gefinancierd. Het komt voor dat juist een subsidie wordt aangevraagd als in feite het project ook zonder subsidie zou kunnen starten; de subsidie is dan versterkend en biedt externe druk, maar is niet noodzakelijk voor de financiële huishouding. Ook om het risico van eindige, niet duurzame projecten te vermijden, hebben sommige instellingen de bewuste strategie om alleen subsidie aan te vragen als het project ook zonder subsidie toekomst heeft; er is dan wel een mogelijk effect op de *kwaliteit* van projecten. Maar feitelijk is er dan soms sprake van een omgekeerde werkelijkheid: het RIF stimuleert dan niet nieuwe samenwerking, maar soms juist samenwerking waaraan de betrokken mbo-instelling reeds veel belang hecht.

In potentie zouden van alle mbo-instellingen jaarlijks meerdere RIF-aanvragen kunnen komen. Dat gebeurt niet. Uit deze tussenevaluatie ontstaat de indruk dat de meeste mbo-instellingen terughoudend aanvragen, dat wil zeggen niet meerdere aanvragen tegelijkertijd doen en aanvragen spreiden over meerdere jaren. Mogelijk zit daar ook achter dat instellingen niet binnen de eigen muren een competitie of een vergelijking tussen de eigen aanvragen wenselijk vinden. Andere reden die in de interviews bleek is dat de *verandercapaciteit binnen instellingen beperkt is* en men geen meerdere investeringsprojecten tegelijk aan kan of wil.

Een bijzondere reden voor non participatie is dat het RIF voor sommige instellingen minder goed passend is. Voorbeeld is een relatief klein ROC (qua leerlingenaantal) met een relatief groot werkgebied, vanwege over het land gespreide locaties. Dat ROC is in elke regio waarin het opereert een kleine speler, wat voor partners de samenwerking met dit ROC minder voor de hand liggend maakt. Ook vergt het organiseren van meerdere PPS-en in meerdere regio's relatief veel inspanningen van dit ROC.

6.3.2 Redenen uitgesteld gebruik van RIF

Aan aanvragers die na 2014 indienden en dus de gelegenheid om direct in 2014 subsidie aan te vragen lieten passeren, is in de enquête gevraagd naar de reden(en) voor de latere aanvraag. Deze antwoorden zijn gegeven voor 15 gesubsidieerde projecten die na 2014 zijn aangevraagd. Daaruit blijkt dat het vaak geen bewuste strategie is of dat de reden onduidelijk is. Enkele keren is aangegeven dat voor deze aanvragen de voorbereiding (te) veel tijd kostte. Problemen om cofinanciering te organiseren was in één geval een reden.

6.3.3 Mogelijke verklaringen daling belangstelling voor RIF

In hoofdstuk 3 is beschreven dat in 2016 de helft minder nieuwe RIF-aanvragen zijn ingediend in vergelijking met 2015. Ook PBT meldt dat uit regionale bijeenkomsten het beeld ontstaat van een mogelijk verminderde belangstelling voor RIF. In deze tussenevaluatie is ook gekeken naar omstandigheden of kenmerken van de RIF-regeling die de impact of de aantrekkelijkheid van RIF mogelijk negatief beïnvloeden. Daaruit is het volgende af te leiden.

- *Administratieve belasting*

Een veel gehoord punt is dat de regeling veel tijd en energie vergen, volgens betrokkenen. Het aanvragen, de begeleiding en de verantwoording kost veel tijd. Anderzijds dient benadrukt te worden dat de impact van de regeling juist mede voortkomt uit de druk die de aanvraag, de beoordeling en de verantwoording op de projectpartners leggen. Die druk verminderen, kan dus ook het effect en de kwaliteitsimpuls van de regeling verminderen. Per saldo lijkt dat geen wenselijke richting, mede gelet op het feit dat veel instellingen juist RIF aanvragen om externe kwaliteitsdruk te genereren en vrijblijvendheid te verminderen. Wel is alertheid geboden ten aanzien van overbodige administratieve belasting. Daar is in deze tussenevaluatie niet expliciet naar gevraagd en is een mogelijk element in de

eindevaluatie. De uitdaging bestaat er dan uit om de belasting vanuit het RIF te verlagen, zonder de impuls van het RIF te verlagen.

- *Strikte beoordeling leidt mogelijk tot dichttimmeren van projectplannen*

Vanuit het veld is meermaals opgemerkt dat de beoordeling van RIF-aanvragen volgens strikte criteria kan leiden tot behoudend gedrag en op zeker spelen. In de interviews is ook meermaals de behoefte geuit aan een 'aanjaagsubsidie', c.q. met een relatief klein bedrag stimuleren dat nog onzekere ideeën kunnen worden uitgewerkt. Anderzijds heeft de beoordelingscommissie in het Verslag bevindingen 2015 aangegeven dat de ervaring tot en met 2015 is dat RIF-aanvragen juist geen dichtgetimmerde plannen lieten zien, maar eerder een gebrek aan uitgewerkte activiteiten. Er zijn hier dus verschillende percepties en verwachtingen bij enerzijds aanvragers en anderzijds beoordelaars.

- *Het RIF versus 'echte' investeringen*

Veel RIF-projecten zijn gericht op investeringen in nieuwe machines en apparaten, voor bijvoorbeeld de inrichting van een praktijkcentrum. Die investeringen zijn - naar zeggen van respondenten en geïnterviewden - uit reguliere onderwijsmiddelen vaak niet te doen. Enkele keren is door geïnterviewden opgemerkt dat bij investeringen in machines en gebouwen er minder kosten dan verwacht kunnen worden ingebracht in de PPS, vanwege de regel dat kosten voor apparatuur en machines enkel op basis van afschrijving kunnen worden opgevoerd¹⁶. Een investering in een machine moet dan worden afgeschreven over bijvoorbeeld tien jaar. Omdat de subsidieperiode vier jaar is, is in dat geval 40 procent van de aanschafkosten subsidiabel. In de interviews is hierover enkele keren teleurstelling geuit. Hierbij speelt mee dat de term 'investeringsfonds' mogelijk (te hoge) verwachtingen kan wekken over de mogelijkheid van investeringen in roerende en onroerende zaken.

- *Eis van 2/3^e cofinanciering*

Al genoemd is de eis van 2/3^e cofinanciering die een drempel kan zijn voor samenwerking, met name bij een gewenste uitbreiding van het netwerk naar MKB-bedrijven. Daarbij speelt nog mee dat een commitment voor vier jaar - of langer - van sommige bedrijven lastig is te krijgen.

- *RIF-verbanden in bepaalde domeinen zijn lastiger op te zetten*

RIF-aanvragen komen vaker voor in sectoren met een bestaande netwerk- en samenwerkcultuur. In andere sectoren zijn relaties vaker bilateraal van aard en zijn er minder collectieve verbindingen, bijvoorbeeld vanwege het ontbreken van een sterk, regionaal georganiseerd bedrijfsleven dat relevant is voor de PPS. Ook in die domeinen kan de opleiding van leerlingen gebaat zijn bij de opzet van PPS-en.

- *Relatie praktijkleren met kwalificatiedossiers*

Meermaals is opgemerkt dat praktijkopdrachten, die in veel RIF-verbanden belangrijk onderdeel zijn van de samenwerking, zich lastig laten verenigen met de competenties die op grond van kwalificatiedossiers worden gevraagd. Ook is opgemerkt dat werkgevers aan andere competenties (vaak ook soft skills) behoefte hebben dan kwalificatiedossiers bevatten. Er wordt een spanningsveld gezien tussen enerzijds de wens om snel met bedrijven te schakelen over relevante praktijksituatie en -opdrachten en soms snel veranderende eisen aan kennis, vaardigheden en competenties en anderzijds de trage procedures bij de aanpassing van kwalificatiedossiers. Naarmate het onderwijs- en beroepenveld nauwer samenwerken kan dat spanningsveld ook sterker spelen en zelfs de samenwerking hinderen en frustreren. Bedrijven willen dan typisch snel door en 'gewoon doen' en het onderwijsveld moet dan op de rem trappen. Dit speelt bijvoorbeeld sterk bij de identificatie van geschikte praktijkopdrachten; de onderwijskant heeft tijd nodig om te bepalen hoe de praktijkopdracht het beste kan aansluiten bij een kwalificatiedossier waarbij ook aanpassingen van de opdracht gewenst kunnen zijn, terwijl de werkgeverskant primair kijkt naar de praktische relevantie van de opdracht. Voor de komende periode en in de eindevaluatie is een belangrijk aandachtspunt om te volgen hoe de samenwerking zich op dit onderdeel zich duurzaam

---

16 Bron: Voorbeeldbegroting RIF, Platform Bèta Techniek.

ontwikkelt. In de huidige PPS-en is de samenwerking op dit punt nog veelal te vers om er conclusies aan te verbinden, anders dan dat het duidelijk is dat er hier een belangrijke taak en uitdaging ligt.

Een mogelijke algemene verklaring voor een daling van de belangstelling voor het RIF, is dat de regeling in de begintijd is benut voor een inhaalslag bij de opzet van een CIV en dat dit effect nu wegebt. Daarnaast blijkt uit de interviews dat sommige mbo-instellingen de strategie hebben om *gefaseerd* de samenwerking met bedrijven in de verschillende domeinen/sectoren te verbeteren. Ook dat proces is op een gegeven moment afgerond. Mogelijkheid is verder dat tot nu toe het laaghangende fruit is geplukt. Voor de opzet van PPS-en in domeinen/opleidingen die zich daarvoor minder direct of goed lenen, bijvoorbeeld door de afwezigheid van een goed georganiseerd bedrijfsleven of van dominante grote werkgevers in die sector in die regio, is vaak (veel) meer voorbereiding en regie nodig. Dat vergt mogelijk een andere, meer proactieve omgang met de opzet van PPS-en dan de huidige aanpak, waarin overwegend wordt aangehaakt bij initiatieven die ‘als vanzelf’ bottom-up opkomen. In de komende jaren zou dan meer nadruk kunnen komen te liggen op de stimulering van PPS-en juist in sectoren waarin die niet als vanzelf ontstaan. Daarbij zijn al bepaalde ontwikkelingen en beleidsaccenten terug te zien in de soort aanvragen. In de begintijd waren er vooral aanvragen voor een CIV en in de techniek op niveau 4, nu zijn er ook meer aanvragen in de zorg (als gevolg van het Zorgpact) en meer voor entree-opleidingen. In het ondersteuningstraject door PBT is aan deze thema’s ook meer aandacht besteed. Voor de volgende ronde (2017) ligt er een accent op subsidies voor een practoraat (mbo-lectoraat) en zou dat ook een impuls kunnen geven aan nieuwe aanvragen op dat vlak.

6.4 Conclusies verklarend effect

Hoofdverklaring voor het effect van RIF is dat het RIF op drie manieren randvoorwaarden voor samenwerking en activiteiten schept.

- Het RIF fungeert als een katalysator voor de concretisering van initiatieven;
- Het RIF zet kwaliteitsdruk op PPS-en, waardoor plannen van kwaliteit verbeteren en vrijblijvendheid vermindert.
- Het RIF levert de middelen die nodig zijn voor een extra impuls voor de ontwikkeling of de uitrol van de PPS-en.

Deze mechanismen blijken sterk uit deze tussenevaluatie. Zonder RIF zou de samenwerking zich veelal langzamer en met minder activiteiten hebben ontwikkeld. Vaak kan alleen door de druk van een RIF-aanvraag de vereiste energie worden gemobiliseerd die nodig is om de PPS in de steigers te zetten en concreet te starten. In veel PPS-en heeft het RIF daardoor een belangrijke en zelfs doorslaggevende rol.

Aanvullend zijn de volgende ondersteunende mechanismen van belang:

- In veel interviews is de belangrijke rol van een projectleider benadrukt, een trekker die tot samenwerking enthousiasmeert en de samenwerking actief houdt. De RIF-middelen maken zo’n projectleider mogelijk.
- Lokale en regionale overheden spelen vaak een belangrijke rol door partijen samen te brengen op een gezamenlijke regionale agenda en zo de aanzet tot een PPS te geven.
- Bij lopende samenwerking is de hefboomwerking van het RIF van belang. Sommige geïnterviewden spreken van een ‘enorme hefboom’: doordat bij de RIF-subsidie tweederde deel cofinanciering komt, verdrievoudigen de middelen voor de PPS. Doordat de PPS-en vaak uit verschillende type partners bestaat, is er ook sprake van een consistente, afgestemde en gezamenlijke inzet van middelen van verschillende partners (onderwijs, bedrijfsleven, overheden). Dat bevordert de beleidsmatige afstemming tussen verschillende partijen.

- Cofinanciering verbetert de betrokkenheid en het eigenaarschap bij partners. Cofinanciering vormt ook een drempel voor uitbreiding van netwerken, maar per saldo verstevigt dit de PPS.
- De betrokkenheid van partners waarborgt dat de PPS werkt aan reële, door bedrijven onderkende knelpunten.
- Uit deze tussenevaluatie blijkt dat de vliegwielwerking van het RIF ook een andere betekenis heeft: uit de enquête bleek soms een groter belang van activiteiten voor het RIF-verband dan uit de RIF-aanvragen blijkt. Blijkbaar leidt de PPS ertoe dat partners gaandeweg het project de vernieuwing en de verbetering van de betrokken opleidingen breder kunnen oppakken dan in de RIF-aanvragen is beschreven.
- De ruimte voor innovatie en nieuwe samenwerking in RIF wordt in het algemeen als groot gezien.

Samengevat zijn er de volgende hoofdmechanismen:

1. Ideeën versnellen en concretiseren door de belofte van een RIF-subsidie;
2. Plannen worden beter uitgewerkt en verduidelijken onder druk van de RIF-procedure;
3. Het eigenaarschap wordt sterker bij partners vanwege de cofinanciering en vereiste commitment bij de start;
4. De betrokkenheid van partners waarborgt de praktische relevantie van PPS-en;
5. De RIF-middelen maken activiteiten, startinvesteringen en de vereiste personele inzet mogelijk.

7 Samenvatting en conclusies

Dit rapport biedt de weergave van een tussenevaluatie van het RIF MBO. Het RIF heeft in de onderzochte periode (2014, 2015 en de eerste helft van 2016) geleid tot 63 gesubsidieerde projecten. Omdat het te vroeg is om het bereiken van de einddoelen van het RIF (meer en beter opgeleide werknemers waar daar vraag naar is) te beoordelen, is in deze tussenevaluatie vooral gekeken naar de projecten (wat is in de praktijk tot stand gekomen), het effect op samenwerking en op de activiteiten die in de RIF-projecten ontstaan en de verklaringen daarvoor. In het navolgende zijn de bevindingen samengevat aan de hand van de onderzoeksvragen (cursief weergegeven) per deelcluster (beschrijving, effecten, verklaring). Dit hoofdstuk start met een toelichting op de aanpak en eindigt met enkele aandachtspunten voor de eindevaluatie.

7.1 Aanpak tussenevaluatie RIF

Deze evaluatie is aangepakt met de volgende onderzoekstappen:

- Partners in RIF-aanvragen (gesubsidieerd en niet-gesubsidieerd) zijn benaderd met een enquête.
- In tien casestudies zijn betrokkenen bij RIF-verbanden geïnterviewd.
- Kenmerken van PPS-en zijn beschreven via analyses van RIF-aanvragen, aangevuld met inzichten vanuit de interviews, de enquête en analyses door DUS-I, PBT en de beoordelingscommissie.
- Mbo-instellingen zonder RIF-aanvragen, zijn geïnterviewd over de achtergronden hiervan.
- De concept resultaten zijn besproken in een panel met betrokkenen bij het RIF.

7.2 Beschrijvend deel: RIF-projecten in de praktijk

Hoe is het onderwijs en de relatie met de beroepspraktijk vormgegeven binnen de projecten?

- De grote meerderheid van de RIF-projecten richt zich op kwantitatieve en kwalitatieve personele tekorten in branches en sectoren en op een tekort aan nascholing van werknemers. Die brede inzet leidt ook tot *brede* projecten: professionalisering van docenten, werving van leerlingen, doorlopende leerlijnen, onderwijsvernieuwing, kennis-/dienstencentrum voor het werkveld, nascholing werkenden, contextrijke leeromgeving, afstemming opleidingsaanbod, innovatie van de beroepspraktijk en excellentie worden vaak (zeer) belangrijk voor het project genoemd.
- In de helft van de PPS-en hebben leerlingen een actieve rol bij de dienstverlening aan het beroepenveld, vaak via deelname aan praktijkopdrachten.
- Een verbeterde vraagarticulatie door bedrijven is vaak nog een leerproces. De verbetering van de match van vraag en aanbod loopt in hoofdzaak via een praktische inzet: tweederde van de projecten is gericht op werving van en voorlichting aan vmbo-leerlingen en in ongeveer een vijfde van de projecten is sprake van het (gezamenlijk) ontwikkelen van content voor het vmbo. Ook de inzet op nascholing (in driekwart van de PPS-en) verbetert de match van vraag en aanbod.
- Het bestuurlijke overleg over een macrodoelmatig aanbod valt buiten de PPS-en, maar een vijfde deel van de PPS-en geeft wel praktisch vorm aan aspecten van macrodoelmatigheid.

Hoe kenmerkt de samenwerking in de regio zich, in relatie tot de RIF-projecten?

- Het RIF wordt vaak door regionale partners benut om invulling te geven aan ambities die landelijk of regionaal zijn geformuleerd in met name het Techniekpact, het Zorgpact, in de human capital agenda's voor de topsectoren en in regionale of lokale sociaaleconomische agenda's.
- De steun voor een PPS is algemeen in het mbo; alle geïnterviewde mbo-bestuurders steunen samenwerking in PPS-en. De bewuste, strategische sturing vanuit mbo-instellingen op RIF-aanvragen is minder vaak zichtbaar; de meeste RIF-aanvragen (ruim de helft) komen bottom-up op. De regiovisie (onderdeel van een RIF-aanvraag) lijkt daarbij te worden onderbenut om in een regio meer strategische sturing te geven op RIF-verbanden. De meeste regiovisies zijn sterk gefocust op

knelpunten in een specifieke sector. Het is daardoor vaak onduidelijk waarom vanuit een regio een specifieke aanvraag komt en niet (ook) een andere aanvraag voor een andere sector.

- Een kwart van de mbo-instellingen is niet actief in een gesubsidieerd RIF-project; tien instellingen deden ook nooit mee in een RIF-aanvraag. Dat betekent niet dat deze instellingen niet actief zijn in regionale PPS-en, maar dat zij een subsidie niet nodig vinden danwel vinden dat een subsidie leidt tot te veel administratieve lasten en afleidt van het primaire proces. De meest actieve instellingen in het RIF zijn de grote(re) ROC's.

Wat voor (specifieke) type/varianten van samenwerkingsmodellen zijn er tot nu toe ontstaan?

- De meeste PPS-en zijn gebaseerd op bestaande netwerken of (het vaakst) een uitbreiding of aanpassing daarvan. In RIF doet men meestal *nieuwe* dingen met *bestaande* partners.
- Het initiatief voor een RIF-aanvraag is vaak afkomstig uit een bestaand netwerk of - bottom up - vanuit een bepaald domein of sector.
- De samenwerkingsvorm is wel vaak nieuw voor de betrokken partners, of een aanpassing van een bestaande vorm, waarbij een centrum voor innovatief vakmanschap in ongeveer de helft van de gevallen het doel is.

Hoe kenmerken de RIF-samenwerkingsverbanden zich?

- Een op tien RIF-projecten heeft een landelijk-sectorale focus en een zesde deel heeft een regionaal-bovensectorale focus. De meeste RIF-verbanden (driekwart) richten zich op regionale knelpunten in een specifieke sector.
- RIF-verbanden met een belang voor de sector techniek of bouw komen duidelijk het vaakst voor. De sector zorg & welzijn is in opkomst, mede onder impuls van het Zorgpact uit 2015.
- De RIF-projecten laten een goede spreiding over het land zien.
- Bijna alle projecten hebben (ook) niveau 4 als doelgroep; niveau 1 is duidelijk minder vaak vertegenwoordigd.
- Tweederde van de RIF-projecten heeft één mbo-instelling als partner; de overige tellen meestal twee betrokken mbo-instellingen. Van bedrijvenkant zijn er gemiddeld 18 partners. Overige partners (vo, ho, overheden en brancheorganisaties) doen ofwel niet of met één of twee partners mee, waarbij elk type overig partner in ongeveer de helft van de PPS-en is vertegenwoordigd.

Wat is de rol van het onderwijs, versus de andere stakeholders, zoals regionale overheden bij de samenwerking, en op welke wijze dragen zij bij?

- Regionale en lokale overheden spelen in de beginfase van PPS-en vaak een belangrijke rol bij het bijeenbrengen van partijen op een gezamenlijke sociaaleconomische agenda. In de fase daarna is de rol van overheden doorgaans beperkt tot subsidiegever en monitor op hoofdlijnen.
- Het mbo is in de projecten doorgaans in de leiding; deelnemende bedrijven en de vo- en ho-instellingen hebben een praktische rol in werkgroepen, de bemensing van centra en bijvoorbeeld bij het aandragen van praktijkopdrachten.
- De bijdrage van de partners wordt meestal als goed beoordeeld en de projectvoortgang is meestal conform planning. Als er een achterstand is (bij ongeveer een kwart) is die nooit sterk volgens respondenten.
- Ook is er een positieve waardering van de samenwerking en zijn de verwachtingen over de opbrengsten ook vaak positief.

Hoe is de vereiste cofinanciering opgebouwd (van welke partijen en hoeveel), komt de cofinanciering daadwerkelijk tot stand en waar zijn de financiële middelen met name aan besteed in de regio's?

- De minimale RIF-subsidie is 200.000 euro en de maximale 2 miljoen euro. De gemiddelde subsidie is 842.000 bij een gemiddelde projectbegroting van 2,7 miljoen Euro. Kleine projecten komen niet zo veel voor, maar heel grote (met de maximale subsidie van 2 miljoen euro) nog minder (driemaal).
- De cofinanciering van bedrijven is gemiddeld goed voor bijna de helft van de begroting en andere partijen (met name overheden) dragen gemiddeld ongeveer 20 procent bij. De variatie is daarbij

groot. De bijdragen van overheden is doorgaans cash (subsidie), de bijdrage van overige partners is bijna altijd in-kind (uren, ruimtes en/of middelen).

- In ongeveer de helft van de gevallen loopt de cofinanciering achter bij de planning. Redenen zijn vaak een vertraagde projectstart of vertragingen bij projectonderdelen zoals de aanschaf van machines.
- De meeste middelen gaan gemiddeld op aan loonkosten (circa 70%) en voor het overige in ongeveer gelijke mate aan materialen, apparaten en kosten derden. Er zijn grote verschillen tussen aanvragen; soms zijn er bijvoorbeeld geen apparaatskosten en soms is dat 40 procent van het budget.
- Naar thema bezien gaat het meeste budget (ruim een derde) naar onderwijsvernieuwing (aanpassing curriculum, ontwikkeling nieuwe modules).

Heeft per activiteit verankering/verduurzaming plaatsgevonden? In welke mate en hoe wordt door PPS-en naar verduurzaming van de samenwerking na afloop van de subsidieperiode?

- De intentie tot verduurzaming is meestal sterk aanwezig, maar zekerheid is er doorgaans nog niet. Geen enkele respondent geeft ook aan dat de samenwerking nu zit in de fase van verduurzaming.
- Bij de verduurzaming zijn twee verdienmodellen zichtbaar. Een deel van de projecten streeft naar duurzame inkomsten uit contractactiviteiten zoals nascholing en adviesdiensten voor het veld. Bij de meeste projecten is een indaling in het reguliere onderwijsproces en een duurzame bekostiging uit de lumpsum (naast duurzame bijdragen van partners) het doel.

7.3 Effecten op samenwerking

Ontstaat er als gevolg van het fonds meer samenwerking tussen mbo-instellingen, bedrijven en overheden?

Het antwoord hierop is ja. De evaluatie geeft een vrij sterk additioneel effect van het RIF aan:

- Bij ongeveer de helft van de projecten melden partners dat zonder RIF waarschijnlijk niet het initiatief tot de samenwerking was genomen en bij 40 procent zou de samenwerking zonder RIF-subsidie niet kunnen verduurzamen.
- De meeste respondenten vinden dat zonder RIF waarschijnlijk niet de ideeën voor de samenwerking waren ontstaan.
- De meerderheid vindt dat zonder RIF-subsidie de samenwerking in de gekozen vorm niet uitvoerbaar is en ruim de helft vindt de samenwerking geheel onhaalbaar zonder RIF.
- Het additionele effect zit vooral op het activiteitsniveau en bij de uitbreiding van netwerken.
- Het RIF stimuleert ook dat er nieuwe of aangepaste vormen van samenwerking in de regio ontstaan, waarbij de opzet van nieuwe centra voor innovatief vakmanschap (in de helft van de PPS-en) het meest voorkomt.
- Wel is in veel gesprekken zorg uitgesproken over de groei van het aantal deelnemende bedrijven na de start van de PPS.
- Respondenten zien in het algemeen veel ruimte in het RIF voor innovatieve samenwerking.

Ontstaat er als gevolg van het fonds meer contact tussen onderwijsinstellingen m.b.t samenwerking en een doelmatiger opleidingsaanbod?

Het antwoord hierop is nee of hooguit zeer beperkt:

- In het RIF is er een mogelijkheid tot een aanvullende subsidie voor activiteiten die macrodoelmatigheid bevorderen. Dit heeft vrijwel niet geleid tot aanvullende aanvragen.
- In een vijfde van de RIF-verbanden is macrodoelmatigheid wel een aspect in de samenwerking, waarbij opleidingen van twee of meer instellingen worden afgestemd of samengevoegd. In een handvol gevallen is macrodoelmatigheid een nadrukkelijk onderdeel van de samenwerking. Daarbij is de samenwerking praktisch gericht; het overleg over macrodoelmatigheid ligt op een bestuurlijk niveau en vergt veelal integrale afwegingen. Het is aannemelijk dat vanwege de aard van het op macrodoelmatigheid gericht overleg, de afstemming daarover buiten RIF-projecten wordt gehouden en in andere gremia wordt besproken.

Zijn er als gevolg van het fonds andere positieve effecten die als bijvangst kunnen worden beschouwd?

- De meeste projecten richten zich op een integrale verbetering van de betrokken opleidingen met een breed palet aan activiteiten. Als additioneel effect is daarbij te noemen dat onder druk van het RIF-proces projectplannen verbeteren: de samenwerking wordt meer gestructureerd en meer planmatig beschreven. Dit effect treedt ook op bij afgewezen RIF-aanvragen die in een latere tranche opnieuw worden ingediend, waarbij geïnterviewden melden dat de heraanvraag heeft geleid tot zinvolle verbeteringen.
- De meeste afgewezen projecten starten op enig moment toch, ook zonder RIF-subsidie. Dit vergroot de impact van RIF, omdat die initiatieven zijn ontstaan onder impuls van het RIF.
- Er is in de PPS-en een interne vliegwielerwerking mogelijk: partners kunnen gaandeweg de samenwerking breder oppakken dan in de RIF-aanvraag is beschreven en er kan uit de PPS ook weer nieuwe samenwerking voortkomen.

7.4 Effecten op activiteiten

In hoeverre verbetert de aansluiting tussen opleidingen en het bedrijfsleven dankzij de regionale samenwerking die door het fonds op gang wordt gebracht?

- Het effect op een verbeterde aansluiting in termen van beschikbaarheid van voldoende, goed opgeleid personeel is nu nog niet te bepalen. Dat is een vraag voor de eindevaluatie over enkele jaren.
- Wel is zichtbaar dat het RIF activiteiten mogelijk maakt die concreet bijdragen aan een betere aansluiting van onderwijs en de arbeidsmarkt. De inrichting van een praktijklokaal is het vaakst een nieuw onderdeel in de samenwerking.

Hoe verhouden het type activiteiten die zijn uitgevoerd door de samenwerkingsverbanden zich tot de opbrengsten?

- In de PPS-en wordt gericht gewerkt aan activiteiten die in het analysekader de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt bevorderen. Maar concrete opbrengsten in aantallen opgeleiden kunnen zoals gezegd nog niet worden gemeten.

7.5 Verklaring voor gevonden effecten

Als het fonds een positieve invloed heeft op de doelen van het RIF, waaraan heeft dat dan gelegen? Wat is daarbij de impact van de vereiste cofinanciering?

In verschillende stadia van de projectontwikkeling is het RIF op verschillende manieren van belang:

- Het RIF fungeert als een katalysator voor de concretisering van initiatieven;
- Het RIF zet kwaliteitsdruk op PPS-en, waardoor plannen van kwaliteit verbeteren en vrijblijvendheid vermindert.
- Het RIF levert de middelen die nodig zijn voor de ontwikkeling van de PPS-en.

Deze mechanismen blijken sterk uit deze tussenevaluatie. Zonder RIF zou de samenwerking zich veelal langzamer en met minder activiteiten hebben ontwikkeld. In veel PPS-en heeft het RIF daardoor een belangrijke en zelfs doorslaggevende rol. Ondersteunende mechanismen zijn daarbij:

- De eis van cofinanciering door partners versterkt de PPS; de eis van cofinanciering is weliswaar ook een drempel voor nieuwe partners, maar hiertegenover staan de voordelen van een versterkte betrokkenheid en versterkt eigenaarschap bij partners.
- De betrokkenheid van partners waarborgt dat de PPS werkt aan reële, door bedrijven erkende knelpunten.
- Een projectleider is belangrijk als een trekker die tot samenwerking enthousiasmeert en de samenwerking actief houdt. De RIF-middelen maken zo'n projectleider mogelijk.
- Doordat aan de RIF-subsidie tweederde deel cofinanciering wordt toegevoegd, verdrievoudigen de middelen voor de PPS en is er regionaal sprake van een consistente, afgestemde en gezamenlijke inzet van middelen van verschillende partners (onderwijs, bedrijfsleven, overheden).

- De PPS kan ertoe leiden dat partners gaandeweg de verbetering van opleidingen breder oppakken dan in de RIF-aanvraag is beschreven.

Indien een samenwerking in een vergevorderd stadium is, wat zijn dan daarbij succesfactoren?

- Er zijn nauwelijks tot geen projecten die in een vergevorderd stadium zitten. Geen enkel project zit volgens respondenten in een fase van consolidatie en verduurzaming. Succesfactoren in algemene zin zijn hierboven beschreven.

Indien een samenwerkingsverband niet in een vergevorderd stadium is, wat zijn dan faalfactoren die daarbij een rol hebben gespeeld?

- Duidelijke faalfactoren zijn nu nog niet te beschrijven. Uit deze tussenevaluatie blijken ook geen projecten met een sterke achterstand of met ontevreden partners; geen enkel project scoort een onvoldoende als algemene waardering van partners en de algemene waardering van de samenwerking is met een 7,4 goed te noemen.
- In de interviews bleek wel dat bedrijven bij het onderwijs de neiging zien om alles heel goed te willen regelen en afdekken, zoals bij praktijkopdrachten die moeten passen bij een kwalificatiedossier. Werkgevers verwachten een snelle reactie op hun scholingsbehoeften en dat kan botsen met relatief trage procedures in het onderwijs.

Ziet men de subsidiebijdrage als een welkome aanvulling of ook als een noodzakelijke voorwaarde om zelf geld te investeren in samenwerking?

- Aan bedrijvenkant is overwegend gemeld dat de bijdrage aan de PPS weinig anders was geweest zonder subsidie. Hierbij speelt mee dat voor een duurzame samenwerking ook na de subsidieperiode veelal een blijvende bijdrage van partners nodig is.
- Ook aan mbo-zijde is de subsidiebijdrage overwegend te kenschetsen als een welkome aanvulling, die meer activiteiten mogelijk maakt. De RIF-subsidie vervult weliswaar een belangrijke rol als katalysator, maar ook zonder subsidie zouden veel PPS-en - in aangepaste vorm - starten.
- Dat is ook zichtbaar bij de afgewezen aanvragen die merendeels deels of soms volledig (met alternatieve samenwerking) starten zonder RIF-subsidie.

Hoe worden de mogelijke andere positieve effecten die als bijvangst kunnen worden beschouwd verklaard?

- Een RIF-verband leidt tot intensievere contacten tussen partners. Daaruit kunnen weer nieuwe ideeën en initiatieven en betere kennisdeling voortkomen.

In het geval het fonds geen of matig effect heeft op de bereidheid van bedrijven, scholen en regionale overheden om (extra) te investeren in samenwerking, hoe wordt dit verklaard?

- Niet gebruik of een afnemend gebruik van het RIF vermindert de impact van het RIF. Mbo-instellingen blijken vaak terughoudend te zijn ten aanzien van subsidies, met name vanwege de administratieve belasting en negatieve ervaringen met andere subsidies (ad hoc projecten die ten koste kunnen gaan van aandacht voor het primaire proces).
- Voor bedrijven zijn de gevraagde cofinanciering en een gevraagd commitment voor minimaal vier jaar drempels.

Zijn er in deze fase van de regeling al mechanismen te signaleren die de samenwerking in de regio bevorderen danwel hinderen?

Andere drempels, naast de cofinancieringseis en de administratieve belasting van een subsidieaanvraag, bij de samenwerking kunnen zijn:

- RIF-verbanden zijn in bepaalde domeinen lastiger op te zetten; RIF-aanvragen komen vooral voor in sectoren met een reeds sterke netwerk- en samenwerkkultuur. In andere sectoren zijn relaties vaker bilateraal van aard en zijn er minder collectieve verbindingen. Een mogelijke algemene verklaring voor een daling van de belangstelling voor het RIF, is dan ook dat tot nu toe het

laaghangende fruit is geplukt. Voor de opzet van PPS-en in domeinen/opleidingen die zich daarvoor minder goed lenen, is meer voorbereiding en regie nodig.

- Praktijkopdrachten en praktijkleren zijn soms lastig verenigbaar met competenties die op grond van kwalificatiedossiers worden gevraagd. Dit bemoeilijkt en vertraagt soms de samenwerking.
- De perceptie dat dichtgetimmerde projectplannen vereist zijn. Een aantal respondenten ziet weinig ruimte voor nog onzekere PPS-en die nog niet toe zijn aan een RIF-aanvraag, maar zonder subsidie ook niet verder komen. Die initiatieven kunnen gebaat zijn bij een 'aanjaagsubsidie'. De beoordelingscommissie heeft anderzijds geconstateerd dat RIF-aanvragen vaak weinig uitgewerkte activiteiten bevatten.

Opmerkelijk te noemen is dat er veel enthousiasme is bij het mbo en in het veld voor PPS-en, dat RIF-projecten goed scoren qua waardering, dat de succeskans van een RIF-aanvraag met 70 procent relatief hoog is en dat er niettemin in RIF een (lichte) onderuitputting dreigt. In overleg met het veld zou op korte termijn kunnen worden bezien waar extra mogelijkheden of nog drempels liggen.

7.6 Aandachtspunten eindevaluatie

Ten slotte zijn een aantal aandachtspunten bij de eindevaluatie te noemen:

- Er is de mogelijkheid dat activiteiten (weer) sterk in het onderwijsdomein worden getrokken en de feitelijke bijdragen en betrokkenheid van partners afnemen. Een belangrijke vraag is bijvoorbeeld of het lukt om een structurele stroom van relevante praktijkopdrachten voor het mbo te genereren. Als dat niet lukt, moet worden teruggegrepen op simulatieopdrachten die de voordelen van praktijkopdrachten missen, met name het directe contact met een bedrijf.
- De uitbreiding van netwerken. De moeizame groei van het actieve netwerk is vaak genoemd als een aandachtspunt.
- Het risico dat binnen het mbo de PPS taak wordt van een beperkt aantal docenten. In de interviews is gesteld dat veel docenten actuele praktijkkennis missen en dat het van belang is om alle docenten te betrekken.
- In deze tussenevaluatie is formeel geen onderzoek gedaan naar het RIF-proces, dat wil zeggen het proces van aanvraag, begeleiding, beoordeling en verantwoording. In de interviews is de administratieve belasting wel herhaaldelijk aan de orde gekomen en daarover is in deze tussenevaluatie ook kort gerapporteerd.
- De vraagarticulatie van het bedrijfsleven is een belangrijk doel in de PPS-en. In deze evaluatie blijkt dat de verbeterde vraagarticulatie nog een (wederzijds) leerproces is. Vraag voor de eindevaluatie is welke ervaringen de PPS-en op dit punt hebben opgedaan en wat effectief is.
- Sommige mbo-instellingen werken met een eigen, intern innovatiefonds waarmee ideeën verder kunnen worden ontwikkeld en uitgevoerd. Ook werken mbo-instellingen met eigen projectbureaus of externe subsidieadviseurs. De wisselwerking daartussen en de relatie met het RIF is in deze tussenevaluatie niet nader onderzocht en is voor de eindevaluatie een interessante vraag.
- De regeling RIF is geen maatschappelijk experiment. Er is ook in de eindevaluatie geen harde uitspraak mogelijk over wat de situatie zou zijn als er geen RIF zou zijn. Er lopen allerlei ontwikkelingen en regelingen door elkaar, waardoor instellingen en partners alternatieven hebben.

Per saldo blijkt uit deze tussenevaluatie een positief beeld van de opbrengsten van het RIF. Dat is mede gebaseerd op verwachtingen, aanvangsenergie en op plannen die in de praktijk op termijn weerbarstig kunnen blijken te zijn. Ook al zijn er nu geen harde aanwijzingen voor een papieren werkelijkheid, toch blijft samenwerking kwetsbaar en is het de vraag of de PPS-en de energie kunnen blijven houden en ontwikkelen die nodig is voor een duurzame, effectieve samenwerking. De eerste periode, waarop nu voor de betrokken PPS-en is teruggeblikt, is vaak de makkelijkste. Het commitment is nog vers, er is bereidheid om knelpunten op te ruimen. In de eindevaluatie kan nader beoordeeld worden wat de samenwerking feitelijk inhoudt en welk perspectief die heeft.

Bijlage A Overzicht gesprekspartners

In dit onderzoek is met de volgende personen gesproken:

Mbo-raad	Henk Kuppens Pia Devenijns Erwin Pierik
DUS-I	Jolanda ten Hove Karin Smids
PBT	Pieter Moerman Thomas Boekhoud
Lector Beoordelingscommissie	Ineke Delies Arie Kraayeveld Wim van den Brandt

Casussen / instellingen

Tussen haakjes staat - indien van toepassing - welke RIF-aanvraag bij de mbo-instelling centraal stond. Waar relevant zijn ook andere RIF-aanvragen in de gesprekken betrokken.

Regio College / Food & Process Tech Campus	Wim van Amersfoort (lid CvB) Saskia Hovinga (projectleider RIF) Jo Frijnsen (opleidingsmanager)
Deltion College / FRIS	Jan van Uitert (projectleider CIV/RIF) Harald Leeuwis (directeur College Techniek) Ferry te Wierik (Bepacom) Harald Hempten (opleidingsmanager) Jan Streumer (Eduotec) Dirk Franken (Robopack)
ROC Tilburg / PPS Logistieke Academie	Carl Govers (lid CvB) Harm Platzbeecker (staf) Peter van Ierland (Midpoint Brabant Bas Holland Eline de Jong (HR-manager Suy Wim van der Maas (projectleider RIF) Barbara Baelemans (directeur schoologistie en mboliteit) Henk van der Dussen (docent) Tjerk de Vries (docent)
Koning Willem 1 College / Topcentrum Autoschadeherstel Zuid Nederland	Cor van Gerven (lid CvB) Roy van Heumen (directeur Bedrijven & Relaties) Tinus van Bunschot (opleidingsmanager)
ROC West-Brabant / Zorgboulevard	Andrea Kaim (lid CvB) Joost de Jongh (directeur Kellebeek College) Karin van Nieuwenhuijzen (projectmanager Zorgboulevard) Karin von der Fuhr (Groenhuysen) Tonny Koeyvoets (Thuiszorg West-Brabant)
Clusius College / Green Tech	Rien van Tilburg (voorzitter CvB) Martijn Grosmann (projectleider Greenport NHH) Kees Mosch (directeur HR BeJozaden bv) Marlies Neefjes (teamcoördinator) Nancy Boterblom (projectleider GreenTech NHH) Corrie Mulder (manager afdeling projecten)
Scalda Zeeland / Food Lab	Marijn Neelen (lid CvB) Allard Tuitel (horeca-ondernemer) Gré Krijn-Dieleman (projectleider Food Lab Zeeland) Maartje Meijers (coördinator RIF-aanvragen) Remco de Oude (Hospitality Support)

ROC Midden Nederland / Technologieroute	Kees Rutten (lid CvB) Robert Koch (directeur Tech College) Peter Brouwer (teamleider Tech College)
ROC Amsterdam/PPS The Real band	Giel Dekkers (projectleider PPS TRB)) Bart Suer (Doc Records) Marieke Gervers (ROC van Amsterdam) Hellen ten Bos (subsidieloket ROC van Amsterdam/ROC Flevoland))
Alfa College / Model Regionaal Co-makership	Christien de Graaff (lid CvB) Judith Veldman (docent/projectleider deelproject) Henk Brinks (directeur Brinks advies) Anna Veeneman (projectleider deelproject) Gerard Krikken (programmamanager RIF)
AOC Oost	Paul Duijsings (lid CvB) Kees Snippert (hoofd onderwijs en kwaliteit)
Hoornbeeck College	Willem de Potter (vz CvB) Miranda van de Leeden (staf) Wim Verweij (staf)
Grafisch Lyceum Rotterdam	Fred van Vliet (voorzitter CvB) Arnoud van de Vijver (lid CvB)

Panelbespreking

Mbo-raad	Pia Deveneyns
PBT	Thomas Boekhoud
PBT	Pieter Moerman
Beoordelingscommissie	Hans Koole
Beoordelingscommissie	Paul Dirckx
Subsidieloket ROC van Amsterdam / Flevoland	Hellen ten Bos
Ministerie van EZ	Ans Harthoorn
Projectleider Alfa College	Gerard Krikken
DUS-I	Karin Smids
Ministerie OCW	Imane Haidour
Ministerie OCW	Jonne Groot
Onderzoeksteam	Wouter van Casteren
Onderzoeksteam	Cor-Jan Jager
Onderzoeksteam	Loek Nieuwenhuis

Bijlage B Case studies

In de interviews in de case studies stond steeds één specifiek RIF-project centraal. Met gesprekspartners op centraal niveau binnen een mbo-instelling is ook breder gekeken naar de betrokkenheid van de instelling bij andere RIF-projecten en de verbinding van het RIF-project met de instellingsstrategie.

In de navolgende beschrijvingen is de feitelijke stand van zaken in de case studies kort weergegeven. De in de case studies geuite opinies zijn voor het overige geanonimiseerd verwerkt in de onderzoeksresultaten in het hoofdrapport.

Overige veldinterviews

Naast de drie case studies is nog gesproken met het bestuur/staf van een AOC (AOC Oost), een ROC (Hornbeeck College) en een vakopleiding (Grafisch Lyceum Rotterdam) over de motieven om geen RIF-aanvragen te doen. De uit deze gesprekken blijkende opvattingen zijn verwerkt in het hoofdrapport.

Case studie 1: Alfa College, Model regionaal co-makership (RIF15050)

Alfa College is een middelgroot ROC (12.000 leerlingen), actief op meerdere locaties in het noorden van het land. Het model Regionaal co-makership is het enige RIF-verband waarin boven-sectoraal, in een groot aantal domeinen, eenzelfde manier van samenwerken met bedrijven wordt opgezet en uitgetoet. De aanpak bestaat in feite uit acht PPS-en in verschillende domeinen. De wijze van samenwerking op zichzelf genomen is minder uniek. Kern van het model is dat echte, realistische praktijkopdrachten van bedrijven worden uitgevoerd door teams van mbo-leerlingen, vaak in teams samen met hbo-studenten. Werkgroepen samengesteld vanuit het mbo en vanuit het bedrijfsleven beoordelen de opdrachten en passen deze zo nodig aan en bepalen vervolgens in welke opleiding de opdracht het beste kan worden aangepakt (c.q. bij welke kwalificatiedossiers de voor de opdracht vereiste of te ontwikkelen competenties het beste passen). Essentieel is dat het om echte opdrachten gaat, waarvoor bedrijven in principe ook zouden willen (of gaan) betalen. Het bedrijf treedt op als opdrachtgever en als begeleider en leerlingen presenteren de resultaten ook aan de opdrachtgever. Het verschil met een simulatiebedrijf (zonder echte opdrachtgever), wordt als groot gezien. Kenmerkend voor het model Regionaal Co-makership is verder dat de aanpak een kernonderdeel is van de instellingsvisie en -missie van het Alfa College. De manier van werken is opgenomen in het instellingsplan en in de kwaliteitsafspraken die Alfa College met de minister van OCW is overeengekomen. De manier van werken moet op termijn inzakken in het reguliere onderwijs en is dan een normale werkwijze (zij het niet de enige werkwijze) voor opleidingen van het Alfa College. De RIF-subsidie is voor Alfa College dan ook niet nodig om externe druk op de aanpak te zetten, noch was een katalysator nodig; binnen Alfa College wordt voldoende belang aan de PPS-en gehecht. Bovendien was deze manier van werken reeds ingezet voor het RIF er was; eerder is ook een subsidie vanuit HPBO aan dit initiatief verleend. De RIF-subsidie was nodig om extra middelen vrij te maken, zodat de beoogde samenwerking - met investeringen in regionale 'hubs' - zich versnelde en versterkt kon uitspreiden naar meer domeinen. Na de subsidieperiode, als de startinvesteringen achter de rug zijn, is de opzet dat de aanpak vanuit het Alfa College wordt bekostigd uit de reguliere onderwijsmiddelen (lumpsum) en dat de bedrijven hun bestaande bijdrage in-kind continueren.

Het Alfa College is verder nog als penvoerder betrokken bij een andere PPS en als partner bij nog drie PPS-en. Als penvoerder gaat het om de PPS Regionaal Techniekcentrum 2020 (RIF14017). Dit is eveneens een PPS met een intersectoraal belang; in het RTC werken bedrijfsleven en onderwijs samen aan de uitvoering van opleidingen voor bouw, metaal, installatie- en procestechniek en in de toekomst ook transport en logistiek. Het RTC fungeert als opleidingsbedrijf en neemt de studenten in dienst. Het Alfa College is voorts partner, samen met vier andere mbo-instellingen, in de PPS Zorgtrainingscentrum (RIF15045, penvoerder ROC Landstede) en, samen met drie andere mbo-instellingen, in de PPS Gildes Nieuwe stijl, waarin het aanbod van kwetsbare jongeren in entree-opleidingen wordt verbonden met de vraag op de regionale arbeidsmarkt in Noord-Nederland naar deze jongeren (RIF15054, penvoerder AOC Terra). Ten slotte is Alfa College partner in het RIF-project *Netwerk ZON2020* (RIF16024).

Case studie 2: Deltion College, Techcovery FRIS

Deltion College is een middelgroot ROC (14.000 leerlingen) in het oosten van het land (Zwolle). Techcovery is vanaf 2008 actief als bedrijfsvakschool voor het domein techniek binnen het ROC. Deltion is voor 66% eigenaar, opleidingsbedrijf metaal en opleidingsbedrijf installatiebranche elk voor 17%. Techcovery verzorgt ook contractonderwijs. De samenwerking heeft een gefaseerde ontwikkeling doorgemaakt:

- 2008-2011: opzet Techcovery met subsidie van de regeling Beroepsonderwijs in Bedrijf (BiB).
- 2011- 2015: met subsidie van HPBO is *Triple T* ('training tomorrow technicians') opgezet, met accent op praktijkleren.
- 2015- 2018: met een RIF-subsidie is er een vervolg in FRIS, met een accent op hybride leren en echte praktijkopdrachten.

Leerervaringen waren dat de aanpak in Triple T 'te veel onderwijs en te weinig bedrijfsleven' was; de aanpak was erg schoolintern en moest meer extern georiënteerd. In FRIS werkt men nu daarom met echte projecten met echte opdrachtgevers. Onder impuls van de RIF-aanvraag kwam er meer urgentie en structuur in de beoogde aanpak, versterkte het eigenaarschap bij partners en was er meer kwaliteitsborging. Afspraken moeten voor het RIF vooraf worden vastgelegd, wat de duidelijkheid en samenwerking bevorderde. Het RIF biedt extra middelen waarmee een projectleider is aan te stellen, belangrijk om docenten te enthousiasmeren en de vaart erin te houden.

Cofinanciering vinden voor FRIS bleek relatief lastig, maar leverde ook betrokkenheid op. Bij eerdere subsidies was de cofinancieringseis 1/3e deel; de RIF-eis van 2/3e cofinanciering bleek een extra drempel voor sommige bedrijven. Andere bedrijven vinden cofinanciering niet zo'n punt, maar verwachten dan wel stagiaires terug. In FRIS doen nu circa 30 bedrijven mee, die vaak al actief samenwerkten met Deltion. De wens is om meer bedrijven als potentiële opdrachtgever te betrekken. Dat gaat nog niet hard.

Intentie is om de aanpak duurzaam in te bedden in het onderwijsproces en een continue stroom van geschikte praktijkopdrachten te generen. Op dit moment zit het RIF in de overgang van plan naar uitvoering, met één pilotopdracht achter de rug. Het formuleren van opdrachten vraagt aan beide kanten leerprocessen. Projecten moeten "leerrijk" zijn en wijken soms af van gewone commerciële projecten. De verbinding van opdrachten met een kwalificatiedossier is een uitdaging; de ruimte voor FRIS-achtige projecten is beperkt. Deelnemende bedrijven zouden graag meer trial en error zien: gewoon beginnen met praktijkopdrachten en leren van fouten. De onderwijskant wil alles goed voorbereiden; dat kost veel tijd. FRIS vergt ook een andere rol en positionering van de leraar. Docenten zijn een belangrijke doelgroep; die weten vaak te weinig wat er actueel in bedrijven speelt. In FRIS komen docenten in contact met bedrijven, o.m. door de gezamenlijke bespreking in werkgroepen van mogelijke praktijkopdrachten.

Verwachting is dat resultaten zeker ook te zien zijn bij een groeiend leerlingenaantal. Leerlingen krijgen door de praktijkopdrachten meer gevoel bij de opleiding en ze blijken de FRIS-aanpak ook te waarderen. Er is nu een halve dag per week beschikbaar voor projectwerk.

Het project FRIS is nadrukkelijk onderdeel van de missie en visie van Deltion. In principe is het bestuur van Deltion sterk terughoudend met subsidies, vanwege de administratieve lasten en het vaak onzekere vervolg. Deltion kiest bewust voor bepaalde, strategisch belangrijke subsidieprojecten, omdat externe druk soms nodig is om innovatie in gang te zetten en projecten te structureren en professionaliseren. Voor Deltion biedt FRIS een onderwijskundige innovatie en is daardoor breder van belang. Beoogde vervolgstap is dan ook opschaling binnen Deltion naar andere opleidingen en domeinen.

Case studie 3: Clusius College, Green Tech NHN

Clusius College is een AOC, actief op drie locaties in noordwest Nederland. Het Clusius vindt samenwerking met het bedrijfsleven essentieel. Het CvB beoordeelt daarbij wel kritisch de mogelijkheden per sector; niet elke sector waarin het Clusius actief is, ontwikkelt zich zo snel of heeft voldoende massa om een PPS aan te gaan. Om publiek-private samenwerkingen professioneler uit te kunnen voeren en om de lasten weg te houden bij docenten en het bedrijfsleven, heeft het Clusius College enkele jaren geleden een projectbureau opgericht. Het projectbureau signaleert actuele ontwikkelingen in de regio. Vervolgens gaat het projectbureau op zoek naar subsidiegelden vaak in samenwerking met een subsidiebureau.

De regio Noord-Holland Noord is een van de zes *Greenports*. Het RIF-verband Green Tech NHN haakt aan bij de bestaande overlegstructuren in en om Greenport NHN. Het project bestaat uit vier activiteiten met als doel het bundelen van krachten, kennis en kunde tussen partijen uit de 'binnencirkel' van de agrosector (geschoold in de groene AOC-onderwijskolom) en de *technische* buitencirkel (afkomstig vanuit de 'grijze' ROC-onderwijskolom).

De noodzaak om het groene onderwijs beter te verbinden met de technische ontwikkelingen, werd vooral door het bedrijfsleven gevoeld. Vanuit het Clusius werd de noodzaak voor het opleiden van technisch personeel in de groene sector aanvankelijk minder onderkend. De technische ontwikkeling binnen de agrarische sector is te snel gegaan voor het groene onderwijs en ook de docenten van het Clusius konden de technische ontwikkelingen niet bijbenen. Innovatie in het groene onderwijs lag veel bij bedrijven zelf en die bedrijven investeerden al flink. Vanuit Seed Valley (het samenwerkingsverband van zaadveredelingsbedrijven) en Greenport NHN is er vervolgens nauw overleg opgezet met onderwijsinstellingen om het verouderde onderwijsaanbod beter af te stemmen op de vraag vanuit het bedrijfsleven. Met de mogelijkheid van een RIF-subsidie kon het onderwijs worden gestimuleerd om ook meer innovatie en techniek in het onderwijsaanbod aan te bieden.

Het RIF kwam voor deze PPS op het juiste moment en heeft gediend als smeerolie. Betrokkenen waarderen het RIF omdat het indienen van een aanvraag op zichzelf genomen al veel teweegbrengt. Het opstellen van een plan levert energie op bij alle betrokken partijen en het goedkeuren van de RIF-aanvraag betekent dat het maatschappelijke nut erkend wordt waarmee de status en het draagvlak stijgen. Het stellen van hoge eisen aan de voorkant is deels een factor bij het succes.

De cofinancieringseis was in dit geval een bevestiging van het commitment van de betrokken partijen. Er stond al een sterke infrastructuur van bedrijven en de noodzaak om te investeren werd ingezien. In het geval van GreenTech NHN zijn er sterke partners aanwezig die zich committeren aan het onderwijs. Mkb'ers daarentegen zijn lastiger te overtuigen omdat voor hen het belang vaak niet meteen duidelijk is.

De belangrijkste borging voor de toekomst zijn de bedrijven die tevreden zijn doordat het chronisch gebrek in agrarische sector aan technisch geschoolde arbeidskrachten wordt aangepakt en dat men ziet dat er vanuit het onderwijs iets wordt gedaan. Knelpunt is nog het meekrijgen van alle docenten. Door het RIF-project is docentprofessionalisering geïnitieerd, maar het moet nog wel een rol krijgen in de school en ingebed worden in het curriculum.

In deze PPS bleek het kwalificatiedossier een belemmering. De kwalificatiedossiers zijn omgeven door regelgeving waardoor er weinig mogelijkheden zijn om stage te lopen in een andere sector. In het geval van GreenTech NHN was het voor studenten niet mogelijk om stage te lopen bij een erkend leerbedrijf in de technische sector in het kader van de stage-carroussel. Dit is ook een belemmering gebleken in de samenwerking met het Horizon College.

Case studie 4: Koning Willem 1 College met Topcentrum autoschadeherstelbedrijf Zuid Nederland

KW1C is een middelgroot ROC (12.000 leerlingen) in het zuiden van Nederland (Den Bosch). Het *Topcentrum Autoschadeherstelbedrijf Zuid Nederland* (RIF15002) is het gezamenlijke initiatief van Summa College en KWIC, waarin beide ROC's een gelijkwaardige rol hebben. Formeel is Summa College penvoerder. Directe aanleiding voor de samenwerking was de constatering bij de twee ROC's dat de opleidingen autoschadeherstel die zij elk aanboden afzonderlijk van elkaar niet meer in stand waren te houden. Reden hiervan is de kostbare infrastructuur die voor deze opleiding benodigd is. Beide ROC's zagen het risico dat uiteindelijk *beide* opleidingen zouden moeten sluiten. Daarop is het besluit genomen om opleidingen samen te voegen op een nieuwe locatie (Boxtel). Deze beweging was ook zonder RIF-aanvraag doorgezet, omdat de noodzaak groot was. Toen het RIF in beeld kwam, is besloten om een RIF-aanvraag te doen. De extra ruimte die de RIF-subsidie gaf, werkte versterkend en maakte een versnelde en betere overgang mogelijk, met een intensievere samenwerking met partners. In het Topcentrum Autoschadeherstel werken de beide ROC's samen met:

- 45 schadeherstel- en carrosseriebedrijven,
- het Opleidings- en Ontwikkelingsfonds Carrosseriebedrijf (OOC),
- het kenniscentrum VOC Best (Vakopleiding Carrosseriebedrijf),
- acht industriële leveranciers.

In samenwerking met deze partners wordt het praktijkleren in de opleidingen substantieel versterkt. Hiertoe wordt in het Topcentrum een *praktijkcentrum* met topfaciliteiten ingericht, mede ingebracht door het bedrijfsleven. Het praktijkcentrum krijgt ook een functie voor de nascholing. Daartoe wordt een *Leven Lang Leren-programma* voor medewerkers in de sector en voor docenten ontwikkeld. Na de subsidieperiode kan het Topcentrum op basis van de rijksbekostiging en aanvullende private inkomsten (nasholing) worden geëxploiteerd.

Kenmerkend voor deze samenwerking is dat macrodoelmatigheid een centraal aspect is. Niettemin is geen aanvullende aanvraag bij het RIF voor macrodoelmatigheidsbevorderende activiteiten gedaan; de 'reguliere' RIF-subsidie volstond voor de beoogde activiteiten en de benodigde investeringen in de samenvoeging van de beide opleidingen en de inrichting van het praktijkcentrum.

KW1C is verder nog partner in het RIF-verband *Samen werken voor toekomst van procesoperators in AgriFood Capital*, met ROC de Leijgraaf als penvoerder (RIF 16010). Ook in dat verband heeft KW1C een actieve en aan de penvoerder gelijkwaardige rol. KW1C heeft thans geen nieuwe RIF-aanvragen gepland. Het RIF wordt benut als het zo uitkomt en als de PPS past in de instellingsstrategie, maar KW1C zoekt niet onder directe impuls van het RIF actief nieuwe initiatieven op.

Case studie 5: Scalda Zeeland met Food Lab

Scalda Zeeland verzorgt onderwijs vanuit onderwijs vanuit elf kleinschalige, vakgerichte colleges.

In de PPS Food Lab Zeeland staat de ontwikkeling van meer vraaggestuurd en excellent onderwijs van Scalda en de Zeeuwse vmbo's centraal, in nauwe samenwerking met het horeca-bedrijfsleven. Doel is ook het unieke van de regio Zeeland op culinair gebied te profileren. Kenmerkend aan Food Lab Zeeland is dat het een organisatienetwerk is waarbij partners contributie betalen in ruil voor proposities, zoals masterclasses en trainingen. Er zijn meer dan 40 partners aangesloten waaronder vier vmbo-scholen. Het project bestaat uit 6 werkpakketten met elk een werkgroep waarin onderwijs en bedrijfsleven vertegenwoordigd zijn.

Het oprichten van Food Lab Zeeland is voortgekomen uit een signaal van het bedrijfsleven dat de kwaliteit van het horecapersoneel achteruit ging. Het Scalda heeft de werkwijze dat intern iedereen een goed idee kan pitchen, een bottom-up aanpak. Het CvB besluit vervolgens of een plan verder uitgewerkt kan worden. Het idee van Food Lab Zeeland is ook zo gepitcht. Vanuit het Scalda is hier oorspronkelijk voor één jaar een budget vrijgegeven. Er is vervolgens in samenwerking met het bedrijfsleven een plan opgesteld voor het oprichten van de *Horeca Vakschool Zeeland*. Het Scalda beschikt over een interne projectorganisatie (Project Plus) die verantwoordelijk is voor het verder uitwerken van plannen. Toen men bezig was de plannen te concretiseren, werd men geattendeerd op het RIF, dat naadloos aansloot op de reeds bestaande plannen en gelegde contacten.

Hoewel het Scalda intern ook budget beschikbaar stelt voor dit soort innovatieve ideeën, was het plan volgens betrokkenen zonder RIF nooit in de omvang doorgezet zoals het nu is. Scalda heeft daarvoor niet de middelen. Vanuit Project Plus is er een projectleider aangesteld voor Food Lab Zeeland, die de samenwerking met bedrijven coördineert (essentieel in het organisatienetwerk dat Food Lab in feite is). Met de subsidie heeft men de samenwerking steviger kunnen maken en bedrijven steken er op basis van wederkerigheid (de genoemde trainingen en masterclasses) ook geld in. Hoewel het RIF niet direct belangrijk is geweest voor de totstandkoming van de samenwerking, heeft het RIF geholpen de samenwerking te versnellen en te verdiepen.

Het Scalda heeft veel moeite met de cofinancieringseis bij deze PPS. In generieke zin is cofinanciering een heikel punt in Zeeland: bedrijven in de provincie zijn dun gezaaid, waardoor er veel bij dezelfde bedrijven aangeklopt wordt. Er wordt al een groot beroep op bedrijven gedaan op allerlei fronten en het Scalda merkt dat er irritatie begint op te treden bij bedrijven.

Bij het Food Lab is een relatief bescheiden subsidie bij het RIF gevraagd (minder dan 4 ton). Achteraf is dit wellicht te bescheiden geweest; er is weinig flexibiliteit om activiteiten buiten het projectplan om te organiseren of om eventuele tegenvallers op te vangen. Als echter een groter subsidiebedrag was gevraagd, had er vanzelfsprekend meer cofinanciering ingebracht moeten worden. De verdeling 2/3 versus 1/3 wordt als heel veel ervaren, 50/50 zou beter zijn. Dit heeft ook deels te maken met de aard van de sector horeca. De horecasector is een apart werkveld, er zijn veel eenmansbedrijven of bedrijven met maximaal 2-3 medewerkers. Het is een uitdaging geweest om veel kleine organisaties gecommitteerd te krijgen. Daarnaast vergde het veel coördinatie om van al die kleine partners een handtekening te krijgen.

Scalda is bij meerdere RIF-aanvragen betrokken; er is één aanvraag in juni 2016 ingediend en twee andere zijn nog in ontwikkeling om in januari/juni 2017 ingediend te worden. Er treedt intern wel een lerend effect op door ervaringen bij het Food Lab.

Case studie 6: ROC Tilburg met PPS Logistieke Academie

ROC Tilburg is een middelgroot ROC (10.000 leerlingen) in het zuiden van Nederland (Tilburg). ROC Tilburg sluit met de regiovisie voor het RIF aan bij de regionale onderwijsarbeidsmarktanalyses van Midpoint Brabant waarin de provincie, regionale overheden, het onderwijs en het regionale bedrijfsleven al langer zaken afstemmen. De inbedding van mogelijke RIF-verbanden in de missie van het ROC is hierdoor goed; ROC Tilburg hanteert dezelfde clustering van speerpunten als Midpoint. Of ROC Tilburg ook daadwerkelijk een RIF-aanvraag doet voor de onderscheiden speerpunten wordt per sector bezien. In principe is men terughoudend met subsidies. Uitgangspunt is dat een PPS primair de reguliere opleidingen versterkt.

De PPS Logistieke Academie (RIF15010) sluit aan bij het speerpunt logistiek en moet uitgroeien tot een CIV voor de logistieke sector, onder meer met de ontwikkeling van nieuwe modules voor het initieel onderwijs en voor de na- en omscholing van volwassenen. ROC Tilburg en partners waren al bezig met de ideeënvorming rondom een PPS Logistiek voor het RIF in beeld kwam. De logistieke opleidingen waren niet goed toegesneden op de inhoudelijke vraag van werkgevers en ook is er een groot kwantitatief tekort. Er was grote behoefte aan een herschikking van de opleidingen. De mogelijkheid van een RIF-subsidie bracht vervolgens versnelling, structuur en focus in het initiatief. De structuur en het netwerk waren er al, maar de inhoud ontbrak nog. De subsidiemogelijkheid leidde ook tot meer betrokkenheid van de bedrijven, vanwege het commitment en de cofinanciering die bij de start door het RIF wordt gevraagd. Doordat ook de regionale overheid betrokken was, kwam de doelgroep werkzoekenden/omscholers beter in beeld. RIF was de motor die dit proces op gang hield: het ROC wil het onderwijs versterken, werkgevers willen nascholing en de gemeente wil werkzoekenden helpen met omscholing. Het RIF bracht dat samen.

Het feit dat de PPS onder een groter verband (Midpoint) valt, wordt gezien als een pluspunt. Er was al een overlegstructuur en een netwerk. Cofinanciering was mede daardoor ook geen issue; partners stopten al tijd en geld in de samenwerking in Midpoint. Voor het RIF-verband is extra tijd vrijgemaakt. Nu de PPS loopt, merken betrokkenen dat docenten - die niet gewend waren om contact te hebben met bedrijven - breder betrokken zijn en er meer dialoog is tussen onderwijs en bedrijven. De deelnemende bedrijven merken dat ze meer invloed op het curriculum hebben en dat lijnen korter zijn. De betrokken docenten vinden deelprojecten in de PPS direct toepasbaar in het onderwijs. Deelnemende leerlingen waarderen over het algemeen de praktijkgerichtheid van het onderwijs vanuit de PPS. De uitbreiding van het netwerk met nieuwe bedrijven is een belangrijke volgende stap. Dat is geen vanzelfsprekendheid. Het besef is er dat deze PPS niet alle knelpunten gaat oplossen. De meerwaarde zit bij de initiële studenten vooral bij de kwaliteit (beter opleiden). Voor de kwantitatieve tekorten is de omscholing van zijinstromers belangrijker.

ROC Tilburg is verder nog als penvoerder betrokken bij twee andere PPS-en. Ten eerste is dat de PPS *Towards Future Proof Professional Skills in Aerospace Maintenance* (RIF14008) waarin het ROC en bedrijven in de regio samenwerken aan meer en beter opgeleide luchtvaartonderhoudstechnici. Ook is ROC Tilburg penvoerder van het RIF-verband *Samen slim bouwen aan de toekomst* (RIF15024) waarin het ROC met onder meer Summa College, Avans Hogeschool en de TU Eindhoven samenwerkt t.b.v. een kenniscentrum, onderwijsvernieuwing en doorlopende leerlijnen mbo-hbo voor opleidingen bouw en installatietechniek.

Case studie 7: Albeda College/ROC van Amsterdam met PPS The Real band

ROC van Amsterdam is met 36.000 leerlingen het grootste ROC van Nederland en het Albeda College behoort met 25.000 leerlingen eveneens tot de grootste ROC's. In deze casus is niet gefocust op het penvoerend ROC (Albeda College), maar op de projectleiding en een sterk betrokken bedrijf, aangevuld met enkele gesprekken bij ROC van Amsterdam als één van de mbo-partners in deze PPS.

Het initiatief The Real Band (TRB) is zeven jaar geleden gestart, toen de muziekindustrie besepte dat de manier van scouten en begeleiden van toptalent niet meer houdbaar was. Voorheen hadden bedrijven eigen scoutinglijnen en hadden ze weinig belangstelling voor de podiumartiestenopleidingen in het mbo. Dat is veranderd: men ziet de voordelen van een door het mbo gefaciliteerd toptalententraject. Gestart is met een samenwerking met Albeda College met een nieuwe opleiding en een nieuw lesprogramma. De huidige samenwerking omvat acht mbo-muziekopleidingen in Nederland en is daarmee qua aantal deelnemende mbo-instellingen de omvangrijkste PPS. De focus op scouting en de begeleiding van toptalent is met de RIF-aanvraag uitgebreid met investeringen in de opleidingen zelf. Die verbreding is gaandeweg het traject van TRB al opgetreden; toen de mogelijkheid van een RIF-aanvraag in beeld kwam, was er het besef dat dit voor een versnelling kon zorgen. Het ging niet per se om nieuwe activiteiten, maar subsidie was wel nodig voor de continuïteit en voor de versterking van de betrokkenheid van het onderwijs door meer accent op de basisopleidingen en niet alleen op de top te leggen. Het RIF gaf een positieve impuls, doordat het meer status en meer urgentie gaf en dwong tot kwaliteitszorg en verantwoording. Dat gaf aanleiding tot een verdere professionaliseringsslag. Nadat een eerste RIF-aanvraag in 2014 werd afgewezen, is het plan meer in detail uitgewerkt, is de rol van de ROC's beter benoemd, zijn doelen scherper gemaakt en is de planning verbeterd. Dat leidde volgens betrokkenen tot een beter plan, wat het vervolgentraject duidelijker en makkelijker maakte.

De inhoudelijke ontwikkeltaken zijn verdeeld over de vijf meest betrokken ROC's. Daaronder is bijvoorbeeld een project 'Didactiek voor dummies' dat gastdocenten van buiten voorbereidt op begeleiding van leerlingen. Dit project en de bredere aanpak van toptalent wordt wel gezien als geschikte spin-off naar andere domeinen van de betrokken ROC's, c.q. als een innovatiemodel dat verder kan worden verspreid.

De betrokken bedrijven hebben merkbaar meer invloed op de opleidingen gekregen. De cofinanciering was daarbij niet echt een drempel voor de deelnemende bedrijven; de cofinanciering is ook in-kind. Wel merkt men dat kleine bedrijven moeite hebben de steun ook in-kind te organiseren (te weinig tijd). Hoe studenten de activiteiten waarderen is nog niet in beeld gebracht.

Binnen bijvoorbeeld Albeda College en ROC van Amsterdam is TRB een klein project; op bestuursniveau is dit daardoor een relatief los project en geen bewust deel van de instellingstrategie. Op collegeniveau is de aansluiting wel goed, maar de continuïteit van dit bottom-up opgekomen project is nog kwetsbaar.

Case studie 8: Regio College met de Food & Proces Tech Campus

Regio College is een klein ROC met een breed opleidingsaanbod, actief in de Zaanstreek en Waterland. Voor techniekopleidingen is veelal een dure technische infrastructuur nodig, die door een ROC lastig is op te brengen. Samenwerking met het bedrijfsleven en brancheorganisaties biedt uitkomst. Het Regio College kende bij de andere techniekopleidingen al een goede samenwerking, maar veel minder in de voedselprocestechniek. In de beroepsbegeleidende leerweg was er voor deze branche wel een opleidingsroute, maar niet voor jonge leerlingen in een beroepsopleidende leerweg. Er waren hierover al langer zorgen, vanwege personele tekorten in de regio. In de sector is echter geen sterke branchevereniging en zijn er veel losse bedrijven. De benodigde samenwerking kwam daardoor niet goed van de grond. Regio College kon uitsluitend de meest prangende punten aanpakken, maar dat verliep traag door de hoge investeringskosten. De FPTC was daardoor wel al deels in wording; met het RIF kon de opzet van de campus versnellen en groter worden. De RIF-subsidie is met name gebruikt om lesprogramma's te ontwikkelen voor het vmbo en mbo, teneinde een goede aansluiting van vmbo op mbo te realiseren, in een doorlopende leerlijn. Een klein deel van de subsidie is daarnaast gebruikt voor investeringen in de praktijkfaciliteit. Het project is onder impuls van het RIF grondiger, mooier, versneld en beter geworden, maar niet wezenlijk anders dan eerder de bedoeling was. Het gaat met name om de hoge startinvesteringen; de reguliere exploitatie kan uit de reguliere middelen worden gehaald.

De betrokkenheid van bedrijven zit vooral in uren en de cofinanciering was voor de huidige deelnemers geen probleem; bedrijven hadden het gevoel 'dat het nu eindelijk ging lukken'. In deze PPS was wel een tegenvaller dat bij machines en apparaten in het RIF alleen de jaarlijkse afschrijfkosten (gedurende de projectperiode) als subsidiabele projectkosten opgevoerd mogen worden. Daardoor vallen projectkosten en daarmee ook de subsidie lager uit, waardoor niet alle projectdoelstellingen gerealiseerd kunnen worden. In deze PPS waren hoge machine- en apparaatskosten de belangrijkste bottleneck.

Uitdaging is nu onder meer de groei van het aantal deelnemende bedrijven, met name bij de grote bedrijven. In deze PPS is een punt dat juist de grote bedrijven niet meedoen; de PPS leunt nog sterk op 20 merendeels kleinere partners, uit het bestaande netwerk van Regio College.

De regionale en lokale overheid hebben een belangrijke rol gespeeld in dit project; via de Amsterdam Economic Board, de Metropoolregio Amsterdam en de provincie Noord-Holland is het initiatief geagendeerd en is verdere ondersteuning geboden bij bijvoorbeeld het verkrijgen van financiering.

De ervaring is dat studenten in de FPTC de koppeling tussen theorie en praktijk waarderen. De uitval is laag en alle gediplomeerden vinden een baan. De voortgang van de PPS is verder goed en ook de bedrijven werken goed mee. Niettemin is nog onzeker of de PPS verder doorgaat. Knelpunt is dat de fiscus de stichting FPTC als een onderneming ziet, waardoor er een btw-plicht ontstaat die voor hogere kosten zorgt.

Het RIF is in dit ROC heel specifiek benut voor het knelpunt dat er te weinig middelen waren om in de doorlopende leerlijn voor de bol te investeren. De inbedding van de PPS in het ROC is goed; het bestuur van het Regio College is nauw betrokken. Qua intern belang en interne uitstraling is het overigens een relatief geïsoleerd, specifiek project. Het Regio College heeft nu geen plannen voor nieuwe RIF-aanvragen.

Case studie 9: ROC Midden Nederland met de Technologieroute

ROC Midden Nederland is een groot ROC (24.000 leerlingen) in de provincie Utrecht. De PPS Technologieroute heeft een afwijkende aanloop gehad. Er was door het College Techniek van het ROC MNL reeds een RIF-aanvraag voorbereid samen met de firma SKF, toen SKF zich korte tijd (twee weken) voor het einde van de indieningstermijn terugtrok. De RIF-aanvraag is toen herschreven en alsnog ingediend samen met het Opleidingsbedrijf Metaal Midden Nederland (OBM), een opleidingsbedrijf namens 60 MKB bedrijven in de metaalsector. Met OBM heeft het ROC al sinds 2008 nauwe samenwerkingsbanden en al wederzijds onderkend was dat de huidige technische opleidingen van ROC MNL niet goed aansloten op de wensen van bedrijven. Ook was al duidelijk dat er toenemende arbeidstekorten in de functies op mbo-niveau 3 en niveau 4 dreigden en dat er behoefte was aan studenten met mbo-plus niveau. Toen de samenwerking met SKF wegviel is in een hoog tempo de aanvraag in die richting aangepast. De RIF-mogelijkheid gaf in deze casus dus een relatief sterke versnelling en uitbreiding aan een nog relatief rudimentair uitgewerkt plan, die wel voortbouwde op de reeds bestaande samenwerking met OBM. Toen het plan er eenmaal lag als RIF-aanvraag, was er direct wel het idee om dit hoe dan ook, ook zonder RF-subsidie, een vervolg te geven. In deze casus heeft het RIF dus vooral de ideeënvorming versneld en geconcretiseerd.

Het doel van de RIF Technologieroute is een permanente actualisering en verbetering van het onderwijs in samenwerking met het bedrijfsleven. Deel van de aanpak is voorts dat bestaande praktijklokalen worden verbeterd en uitgebreid met de nieuwste machines en technieken. Ook wordt een nascholingsaanbod voor werknemers ontwikkeld. Na de eerste goedkeuring hebben aanvragers nog de tijd gekregen om het plan verder door te ontwikkelen en uit te werken. Dit proces is ondersteund door PBT en DUS-I en leidde in september 2016 tot een herzien plan voor een *Tech Campus*, met een verbreding van de doelgroep van niveau 4 naar ook niveau 2/3. De kern bestaat uit een praktijkcentrum en een onderwijsleerbedrijf dat werkt met (commerciële) praktijkopdrachten van bedrijven. De aanvankelijk relatief losstaande en bottom-up opgekomen aanvraag 'Technologieroute' vertegenwoordigt daardoor nu een manier van werken die breder binnen ROC MNL kan worden uitgerold en die nauw aansluit bij de instellingsagenda van ROC MNL.

Het techniekcollege noemt het wel een uitdaging dat de aanpak vergt dat veel verschillende geldstromen en verdienmodellen aan elkaar moeten worden geknoopt om iets rond te krijgen dat feitelijk gaat om de kwaliteit van het initiële onderwijs. Ook de aansluiting van praktijkleren op de kwalificatiedossiers is een uitdaging. Belangrijke uitdaging in deze PPS is verder om meer bedrijven te betrekken. Het gaat hier vooral om MKB, wat het lastig maakt.

Een bijzonderheid in deze casus is verder nog dat alle mbo-instellingen in de provincie Utrecht bij de start van het RIF hebben geïnvesteerd in een gezamenlijk gedragen en boven-sectorale regiovisie die sturend was voor RIF-aanvragen. Een RIF-aanvraag van ROC MNL die direct voortvloeide uit de Utrechtse regiovisie werd echter afgewezen, waarna de RIF-aanvraag Technologieroute, zonder relatie met de regiovisie, werd toegekend. De *indruk* ontstond bij betrokkenen dat de regiovisie er niet toe deed voor het RIF. Niettemin heeft de voorbereiding van de regiovisie wel geleid tot een sterk netwerk in de regio, waarvan partijen nu, ook los van het RIF, profiteren.

Naast de afgewezen RIF-aanvraag Zorg en technologie is ROC MNL tot en met de tranche 2016-I niet bij andere RIF-verbanden betrokken.

Case studie 10: ROC West-Brabant met de Zorgboulevard

ROC West-Brabant is een groot ROC (25.000 leerlingen) met een groot aantal onderwijslocaties in West-Brabant. De Zorgboulevard is de enige in 2014 door het RIF gesubsidieerde PPS in de sector zorg en welzijn.

De Zorgboulevard (RIF14011) is een fysieke locatie waar zorg en zorgonderwijs worden gecombineerd. De RIF-aanvraag betreft een inhoudelijke invulling van deze fysieke zorgboulevard. De motivatie voor partners om een RIF-subsidie aan te vragen was enerzijds pragmatisch; de nieuwbouw rond de zorgboulevard was net afgerond, het project gaf de financiële armslag en de katalysator om de al bestaande Zorgboulevard te vullen met PPS-en. Met steun van het RIF kon sneller en intensiever worden geschakeld. Ook kon door de RIF-aanvraag een aantal projecten uitgevoerd worden die anders op de plank waren blijven liggen: projecten voor niveau 2 studenten en voor de versterking van praktijkervaring voor de BOL. De ervaring was dat stagiaires vaak boventallig in de formatie stonden en niet optimaal werden ingezet (teveel aan het handje genomen). De leerlingen misten daardoor zelfstandigheid en praktische kennis van zaken. In de door het RIF gesteunde projecten worden verschillende disciplines en niveaus bij elkaar gezet.

De cofinanciering bleek geen grote belemmering op te leveren, de huur van de panden kon voor een groot deel worden ingebracht als cofinanciering. De zorginstellingen zagen ook het belang van kwalitatief beter personeel in. Uitdagingen voor de toekomst liggen o.a. in het enthousiast krijgen van een bredere groep docenten en het inpassen van projecten in bestaande structuren/regelgeving. Men loopt tegen de grenzen aan qua regelgeving, bijvoorbeeld de definitie van contacttijd. De vraag is of de innovatieve vormen van samenwerkingen die in de regeling worden beloofd en subsidiabel zijn, ook passen in de verantwoordingslijnen die anderszins ook door het ministerie van OCW worden gevraagd.

ROC-West Brabant heeft een langetermijncontract met een subsidieadviesbureau. Dat wees het Kellebeek College (één van de colleges van het ROC) op de mogelijkheid van een RIF-subsidie. Veel plannen waren inhoudelijk al opgezet. Het RIF kwam daarmee precies op het juiste moment. Er lag al een regiovisie, omdat deze was opgesteld voor de *CIV Biobased*; die is herschreven ten behoeve van de inclusie van de zorgthematiek. Zonder RIF waren de projecten in de Zorgboulevard ook doorgezet, maar minder snel en minder intensief. Het RIF wordt dus niet gezien (in dit specifieke geval) als bepalend voor de totstandkoming van de samenwerking, maar meer voor de doorontwikkeling ervan. Het biedt de ruimte om de samenwerking (sneller) te intensiveren.

Er is vanuit het CvB van ROC West-Brabant niet een centrale regie op het gebruik van het RIF. Dat ligt ook grotendeels besloten in het feit dat ROC West-Brabant acht relatief autonome deelcolleges heeft. ROC WB is als penvoerder betrokken bij twee andere RIF-verbanden (RIF15029 en RIF15035). De ideeën worden van onderaf gevoed en door de autonome structuur is er geen direct ROC-breed leereffect. Wel gaan alle ideeën over de bestuurstafel, maar meer vanuit het perspectief van 'project control'. ROC WB waardeert projectsubsidies zoals van het RIF in het algemeen positief, omdat de regeling inhoudelijke voorstellen (en initiatieven) beloont. In algemene zin signaleert men dat het lastig kan zijn dat er een minimum is gesteld aan het aantal euro's. In de creatieve industrie was er bijvoorbeeld ook interesse voor RIF, maar daar mist de massa om boven het RIF-minimum uit te komen. Ook wordt gezien dat het makkelijker is om vanuit een bestaande samenwerkingsinfrastructuur projecten op te starten.

Bijlage C Tabellenoverzicht

Tabel 1:	Responsoverzicht	13
Tabel 2:	Ontwikkeling RIF-aanvragen, nieuwe aanvragen en heraanvragen, 2014-2016-I	16
Tabel 3:	RIF-aanvragen naar afwijsredenen (onvoldoende beoordeelde criteria). Aantallen	17
Tabel 4:	Sectoraal-geografische focus RIF-projecten	19
Tabel 5:	RIF-projecten naar mbo-sector (aantallen)	20
Tabel 6:	RIF-verbanden naar mbo-niveau doelgroep (aantallen)	20
Tabel 7:	Projecten naar aantal mbo-partners. Tranches 2014-2016-I	22
Tabel 8:	Mbo-instellingen naar betrokkenheid bij aantal RIF-projecten. Tranches 2014-2016-I	23
Tabel 9:	Betrokkenheid partners bij gesubsidieerde projecten (percentages)	24
Tabel 10:	Relatieve bereik RIF op basis van potentieel bereik van door RIF geraakte kwalificaties ..	24
Tabel 11:	Bereik RIF - Aantal Mbo-deelnemers in RIF-projecten	25
Tabel 12:	Relatieve bereik RIF op basis van voortgangsrapportages	26
Tabel 13:	Status samenwerking volgens deelnemende partners. Gesubsidieerde projecten	26
Tabel 14:	In hoeverre zijn de volgende stellingen van toepassing op het RIF-project?	27
Tabel 15:	Status samenwerkingsvorm, gesubsidieerde projecten	27
Tabel 16:	Herkomst initiatief RIF-aanvraag, toegewezen en afgewezen aanvragen (percentages) ..	28
Tabel 17:	Bijdrage externe partners volgens mbo-medewerkers (percentages)	29
Tabel 18:	Cofinanciering in de praktijk, volgens de mbo-medewerkers (percentages)	29
Tabel 19:	Co-maatschap met bedrijven in de praktijk, volgens mbo-medewerkers (percentages) ..	29
Tabel 20:	Samenwerking in werkgroepen in de praktijk, volgens mbo-medewerkers (percentages) ..	29
Tabel 21:	Oordeel voortgang RIF-project, naar type partner. Gesubsidieerde projecten.	30
Tabel 22:	Oordeel projectcapaciteit binnen en buiten mbo. Gesubsidieerde projecten	30
Tabel 23:	Verwachte opbrengsten van de samenwerking. Gesubsidieerde projecten	31
Tabel 24:	Belang activiteiten in gesubsidieerde RIF-verbanden	31
Tabel 25:	Projectomvang naar jaar en grootteklasse, 2014-2016-I.	32
Tabel 26:	Begroting RIF-projecten naar hoofdpst, tranches 2014-2016-I.	33
Tabel 27:	Uitputting projectmiddelen 1 jaar na subsidietoekenning per hoofdpst, 2014 en 2015 ..	34
Tabel 28:	In welk stadium zit de samenwerking in doorsnee volgens u?	34
Tabel 29:	Stel, er zou geen RIF zijn. In welke mate:	39
Tabel 30:	Stellingen 'zonder subsidie...' Toe- en afgewezen aanvragen	39
Tabel 31:	Ruimte en mogelijkheden voor... (gesubsidieerde projecten).	40
Tabel 32:	Status na een afgewezen aanvraag	41
Tabel 33:	Instemming met stellingen? Toe- en afgewezen projecten ..	44
Tabel 34:	In welke mate zijn volgens u activiteiten nieuw in het RIF-project (N=209)?	45
Tabel 35:	Stel, er zou geen RIF zijn. In welke mate:	46
Tabel 36:	In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? Toegewezen projecten ..	46

Bijlage D Vragenlijsten en interviewvragen

Vragenlijst Investeringsfonds (afgewezen projecten)

U krijgt deze vragenlijst vanwege uw betrokkenheid bij de RIF-aanvraag xxx (RIF-nummer). Indien u betrokken bent (geweest) bij ook andere RIF-aanvragen, vragen we u om bij uw antwoorden uit te gaan van het hiervoor genoemde RIF-project.

1 Filtervragen

V1. Waar bent u werkzaam?

- V1_01 MBO
- V1_02 Voortgezet onderwijs
- V1_03 Hbo
- V1_04 Wo
- V1_05 Overige kennisinstellingen
- V1_06 Gemeentelijke overheid
- V1_07 Provincie
- V1_08 Bedrijf
- V1_09 Werkgeversorganisatie
- V1_10 Anders, namelijk:

V2. [als V1=01] Wat is uw functie?

- V2_01 Directie/staf
- V2_02 Opleidingscoördinator
- V2_03 Teamleider
- V2_04 Projectleider/-coördinator RIF
- V2_05 Docent
- V2_06 Anders, namelijk:

V3. Wat is de status van het RIF-project of van de RIF-aanvraag?

In de invulvelden dient u aan te geven in welk jaar de betreffende (her)aanvraag afgewezen is.

- V3_01 Afwijzing in [open invulveld] (2014 of 2015), afgewezen her-aanvraag in [open invulveld] (2016 of 2016)
- V3_02 Afwijzing in [open invulveld] (2014, 2015 of 2016), her-aanvraag nog in voorbereiding
- V3_03 Afwijzing in [open invulveld] (2014, 2015 of 2016), geen her-aanvraag voorzien
- V3_04 Weet ik niet

2 Start project

V4. Wie nam het initiatief tot de RIF-aanvraag?

- V4_01 Niet goed te reconstrueren.
- V4_02 Gezamenlijk initiatief vanuit een bestaand netwerk.
- V4_03 Bestuur mbo-instelling.
- V4_04 Domein-/sectordirectie mbo.
- V4_05 Opleidingsdirectie mbo.
- V4_06 Medewerker/docent binnen een mbo-opleiding.
- V4_07 Bedrijf en/of werkgeversorganisatie.
- V4_08 Gemeente.
- V4_09 Provincie.
- V4_10 Weet ik niet.
- V4_11 Anders, namelijk:

V5. [als V1=01] Hoe kwalificeert u bij het RIF de mogelijkheden en ruimte voor: [grid5: 1= Zeer weinig, 2=Weinig, 3=Neutraal, 4=Veel, 5=Zeer veel]

- V5_01 Sterk innovatieve projecten?
- V5_02 Afwijkende projecten (bijv. anders dan opleidingsvernieuwing of de opzet van een Centrum voor Innovatief Vakmanschap)?
- V5_03 Het nemen van risico's c.q. experimenteren met projecten met een onzekere kans op succes?
- V5_04 Het experimenteren met aanpakken die in de praktijk nog kunnen wijzigen, op basis van de opgedane ervaringen?

- V6. [als V5 minimaal één 1 of 2 was] U heeft hiervoor (op enkele onderdelen) aangegeven weinig ruimte in het RIF te zien voor innovatieve, afwijkende of gedurfde projecten. Kunt u dat antwoord nog toelichten?
- V6_01 [als V3=02 óf V3=03] U was betrokken bij een afgewezen aanvraag. Kunt u aangeven in welke mate: [grid4: 1=Niet, 2=Deels, 3=Volledig, 4=Weet niet]
- V6_02 de geplande activiteiten toch zijn gestart?
- V6_03 het netwerk nog actief is?
- V6_04 het enthousiasme voor de beoogde samenwerking er nog is?
- V6_05 er andere financiële middelen zijn gevonden?
- V6_06 de cofinanciering vanuit de partners van het mbo beschikbaar is gebleven?
- V6_07 een alsnog ontvangen subsidie een impuls zou geven aan de actuele samenwerking?
- V7. [als V3=03] U heeft na een afwijzing geen nieuwe aanvraag bij het RIF ingediend. Kunt u toelichten waarom u geen nieuwe aanvraag bij het RIF doet?

3 Samenwerking

- V8. Betreft de samenwerking wat de deelnemende partners betreft volgens u een:
- V8_01 bestaand netwerk,
- V8_02 een uitbreiding van een bestaand netwerk,
- V8_03 een nieuw netwerk?
- V9. [als V1=01] In RIF-projecten werken partners samen in diverse organisatievormen met in sommige gevallen een eigen rechtsvorm (stichting, samenwerkingsverband, coöperatie etc.). Betreft de RIF-aanvraag volgens u een voor de partners nieuw op te zetten samenwerkingsvorm of een reeds bestaande samenwerkingsvorm?
- V9_01 Nieuw op te zetten vorm voor deze regio en partners.
- V9_02 Aanpassing van een reeds bestaande vorm voor deze regio en partners.
- V9_03 Voortzetting van een bestaande samenwerkingsvorm voor deze regio en partners.

4 Samenwerking, verklarende mechanismen

- V10. Stel, er zou geen RIF zijn. In welke mate: [grid5: 1=Weet niet, 2=Zeer waarschijnlijk niet, 3=Waarschijnlijk niet, 4=Mogelijk, 5=Waarschijnlijk wel]
- V10_01 Zouden partners dan ook het initiatief tot de samenwerking in het RIF-project hebben genomen?
- V10_02 Zouden samenwerkingspartners buiten het mbo geïnteresseerd zijn geweest in samenwerking?
- V10_03 Zou het mbo geïnteresseerd zijn geweest in de samenwerking?
- V10_04 Zouden de geplande activiteiten kunnen zijn uitgevoerd?
- V10_05 Zouden de inhoudelijke ideeën voor samenwerking zijn ontstaan?
- V10_06 Zou de samenwerking kunnen verduurzamen?
- V11. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? [grid5: 1=Zeer oneens, 2=Oneens, 3=Neutraal, 4=Eens, 5=Zeer eens]
- V11_01 Het RIF stimuleert het maken van plannen. Als de plannen, het netwerk en het draagvlak er eenmaal zijn, is subsidie eigenlijk niet meer nodig.
- V11_02 Zonder subsidie is het RIF-project in deze vorm niet uitvoerbaar.
- V11_03 Zonder subsidie is het RIF-project in het geheel niet uitvoerbaar.
- V11_04 Zonder subsidie is het RIF-project enkel uitvoerbaar in een lager tempo, met minder ambitie en minder activiteiten.
- V11_05 RIF stimuleert vernieuwing die elke opleiding eigenlijk regulier zou moeten oppakken met partners.
- V11_06 [als V1=01] Indaling van de RIF-middelen in de lumpsum is (op termijn) gewenst.
- V12. Tot slot heeft u de gelegenheid om hieronder eventuele aanvullende opmerkingen te maken.

Vragenlijst Investeringsfonds (toegewezen projecten)

U krijgt deze vragenlijst vanwege uw betrokkenheid bij de RIF-aanvraag xxx (RIF-nummer). Indien u betrokken bent (geweest) bij ook andere RIF-aanvragen, vragen we u om bij uw antwoorden uit te gaan van het hiervoor genoemde RIF-project.

1 Filtervragen

V1. Waar bent u werkzaam?

- V1_01 MBO
- V1_02 Voortgezet onderwijs
- V1_03 Hbo
- V1_04 Wo
- V1_05 Overige kennisinstellingen
- V1_06 Gemeentelijke overheid
- V1_07 Provincie
- V1_08 Bedrijf
- V1_09 Werkgeversorganisatie
- V1_10 Anders, namelijk:

V2. [als V1=01] Wat is uw functie?

- V2_01 Directie/staf
- V2_02 Opleidingscoördinator
- V2_03 Teamleider
- V2_04 Projectleider/-coördinator RIF
- V2_05 Docent
- V2_06 Anders, namelijk:

V3. Wat is de status van het RIF-project of van de RIF-aanvraag?

In de invulvelden dient u aan te geven in welk jaar de betreffende (her)aanvraag toegewezen is.

- V3_01 aanvraag subsidie direct toegewezen in [open invulveld] (2014, 2015 of 2016)
- V3_02 Afwijzing in [open invulveld] (2014 of 2015), succesvolle her-aanvraag in [open invulveld] (2015 of 2016).
- V3_03 Weet ik niet.

2 Start project

V4. Wie nam het initiatief tot de RIF-aanvraag?

- V4_01 Niet goed te reconstrueren.
- V4_02 Gezamenlijk initiatief vanuit een bestaand netwerk.
- V4_03 Bestuur mbo-instelling.
- V4_04 Domein-/sectordirectie mbo.
- V4_05 Opleidingsdirectie mbo.
- V4_06 Medewerker/docent binnen een mbo-opleiding.
- V4_07 Bedrijf en/of werkgeversorganisatie.
- V4_08 Gemeente.
- V4_09 Provincie.
- V4_10 Weet ik niet.
- V4_11 Anders, namelijk:

V5. [als V1=01] In welk jaar is het project feitelijk gestart?

Nota bene: de feitelijke start kan ook liggen voor het jaar van de RIF-aanvraag, bij een reeds bestaand project.

- V5_01 [open invulveld] (1945-2017)
- V5_02 Nog niet gestart

V6. [als V1=01 én als afwijzing eerste aanvraag na 2014] Hiervoor heeft u aangegeven eerst in 2015 of 2015 een (her)aanvraag ingediend te hebben. Waarom heeft u niet samen met anderen een aanvraag in een eerdere tranche ingediend? U kunt meerdere antwoorden aankruisen.

- V6_01 Voorbereiding kostte veel tijd.
- V6_02 Fasering binnen de mbo-instelling (andere RIF-aanvragen gingen voor).
- V6_03 Andere prioriteiten binnen de instelling of opleiding.
- V6_04 Nog onvoldoende draagvlak voor een aanvraag.
- V6_05 Samenwerking werd op een andere manier ondersteund.
- V6_06 Cofinanciering kwam nog niet rond
- V6_07 Geen bewuste strategie.
- V6_08 Weet ik niet/niet duidelijk.
- V6_09 Anders, namelijk:

- V7. [als V1=01] Hoe kwalificeert u bij het RIF de mogelijkheden en ruimte voor: [grid5: 1= Zeer weinig, 2=Weinig, 3=Neutraal, 4=Veel, 5=Zeer veel]
- V7_01 Sterk innovatieve projecten?
  - V7_02 Afwijkende projecten (bijv. anders dan opleidingsvernieuwing of de opzet van een Centrum voor Innovatief Vakmanschap)?
  - V7_03 Het nemen van risico's c.q. experimenteren met projecten met een onzekere kans op succes?
  - V7_04 Het experimenteren met aanpakken die in de praktijk nog kunnen wijzigen, op basis van de opgedane ervaringen?
- V8. [als V7 minimaal één 1 of 2 was] U heeft hiervoor (op enkele onderdelen) aangegeven weinig ruimte in het RIF te zien voor innovatieve, afwijkende of gedurfde projecten. Kunt u dat antwoord nog toelichten?
- V9. [als V3 her-aanvraag ingediend na 2014] U heeft een her-aanvraag RIF gedaan na een eerste afwijzing. In de tussentijd (tussen de eerste aanvraag en de vervolgaanvraag), in welke mate zijn de beoogde activiteiten reeds gestart? [grid4: 1=Niet, 2=Deels, 3=Volledig, 4=Weet niet]
- V10. [als V3 her-aanvraag ingediend na 2014] En in welke mate, ten behoeve van de her-aanvraag, is volgens u: [grid4: 1=Verkleind, 2=Gelijk gebleven, 3=Uitgebreid, 4=Weet niet]
- V10_01 is het netwerk aangepast ?
  - V10_02 zijn de activiteiten aangepast?
  - V10_03 is de begroting aangepast?

3 Samenwerking

- V11. Betreft de samenwerking wat de deelnemende partners betreft volgens u een:
- V11_01 bestaand netwerk,
  - V11_02 een uitbreiding van een bestaand netwerk,
  - V11_03 een nieuw netwerk?
- V12. [als V1=01] In RIF-projecten werken partners samen in diverse organisatievormen met in sommige gevallen een eigen rechtsvorm (stichting, samenwerkingsverband, coöperatie etc.). Betreft de RIF-aanvraag volgens u een voor de partners nieuw op te zetten samenwerkingsvorm of een reeds bestaande samenwerkingsvorm?
- V12_01 Nieuw op te zetten vorm voor deze regio en partners.
  - V12_02 Aanpassing van een reeds bestaande vorm voor deze regio en partners.
  - V12_03 Voortzetting van een bestaande samenwerkingsvorm voor deze regio en partners.
- V13. In welke mate zijn volgens u de navolgende activiteiten van belang in het RIF-project? [grid5: 1= Niet van toepassing, 2=Weinig belangrijk, 3=Redelijk belangrijk, 4=Belangrijk, 5=Zeer belangrijk]
- V13_01 Professionalisering docenten
  - V13_02 Werving leerlingen (LOB, promotie)
  - V13_03 Doorlopende leerlijnen
  - V13_04 Onderwijsvernieuwing
  - V13_05 Kennis-/dienstencentrum voor het werkveld
  - V13_06 Nascholing werkenden
  - V13_07 Praktijklokaal/leeromgeving
  - V13_08 Afstemming opleidingsaanbod
  - V13_09 Innovatie beroepspraktijk
  - V13_10 Inzet op toptalent/excellentie
- V14. [als V1=01] Kunt u bij de activiteiten die van toepassing zijn op het project, aangeven in hoeverre die activiteiten nieuw zijn voor de betrokken opleidingen? [grid4: 1=Bestaande activiteit voortgezet, 2=Bestaande activiteit uitgebreid, 3=Bestaande activiteit sterk uitgebreid, 4=Nieuw onderdeel]
- V14_01 [Terughalen lijst V13 wanneer V13>=2]
- V15. [als V1=01] In welke mate leveren de externe partners volgens u de afgesproken bijdrage? [grid5: 1=Niet, 2=Minder dan gepland, 3=Goed, volgens plan, 4=Meer dan afgesproken, 5=Niet van toepassing]
- V15_01 Voortgezet onderwijs
  - V15_02 Hoger onderwijs
  - V15_03 Bedrijven
  - V15_04 Overheden
  - V15_05 Overige kennisinstellingen
- V16. [als V1=01] Is er meer dan één mbo-instelling bij het project betrokken?
- V16_01 Ja
  - V16_02 Nee

- V17. [als V16=01] In hoeverre leveren die instellingen een gelijkwaardige bijdrage?
Kruis het antwoord aan dat het meest van toepassing is.
- V17_01 Alleen de penvoerder levert een praktische bijdrage.
V17_02 Hoofdzakelijk de penvoerder levert een praktische bijdrage.
V17_03 De bijdragen van de participerende mbo-instellingen zijn min of meer gelijkwaardig.
V17_04 De penvoerder levert minder dan de andere mbo-instelling(en) een praktische bijdrage.
- V18. In hoeverre zijn de volgende stellingen van toepassing op het RIF-project? [grid5: 1=Niet van toepassing, 2=Beetje van toepassing, 3=Redelijk van toepassing, 4=Van toepassing, 5=Sterk van toepassing]
- V18_01 In RIF werken we samen met nieuwe partners.
V18_02 In RIF doen we nieuwe dingen met bestaande partners.
V18_03 In RIF zetten we met bestaande partners de bestaande samenwerking versterkt voort.
V18_04 RIF-netwerken zijn groeiende netwerken.
- V19. Hoe beoordeelt u de voortgang van het RIF-project?
Kruis het antwoord aan dat het meest van toepassing is.
- V19_01 Sterk achterblijvend bij planning
V19_02 Achterblijvend bij planning
V19_03 Conform planning
V19_04 Voorlopend op planning
- V20. In welke stadium zit de samenwerking in doorsnee volgens u?
Kruis het antwoord aan dat het meest van toepassing is.
- V20_01 Netwerkopbouw
V20_02 Ontwikkeling activiteiten
V20_03 Invoering activiteiten
V20_04 Uitvoering activiteiten
V20_05 Verbetering activiteiten
V20_06 Consolidatie, verduurzaming activiteiten
- V21. Hoe beoordeelt u de feitelijk interne beschikbaarheid (binnen uw eigen organisatie) van menskracht en middelen, die nodig is voor een goed verloop van het project? [grid5: 1=Zeer onvoldoende, 2=Onvoldoende, 3=Voldoende, 4=Goed, 5=Zeer goed]
- V22. Hoe beoordeelt u in de praktijk de externe beschikbaarheid (bij partners) van menskracht en middelen, die nodig is voor een goed verloop van het project? [grid5: 1=Zeer onvoldoende, 2=Onvoldoende, 3=Voldoende, 4=Goed, 5=Zeer goed]
- V23. [als V1=01] In welke mate komt de afgesproken cofinanciering in de praktijk daadwerkelijk tot stand? [grid4: 1=Zeer onvoldoende, 2=Onvoldoende, 3=Voldoende, 4=Goed]
- V24. [als V23=1 óf V23=2] U heeft bij de vorige vraag gegeven dat de geplande cofinanciering niet voldoende tot stand komt. Kunt u dat antwoord kort nader toelichten?
- V25. [als V1=01] In welke mate komt de eventueel beoogde co-makership met bedrijven in de praktijk tot stand? [grid4: 1=Niet, 2=Minder dan gepland, 3=Goed, conform plan, 4=Goed]
- V26. [als V1=01] In welke mate de samenwerking in werkgroepen in de praktijk tot stand? [grid4: 1=Niet, 2=Minder dan gepland, 3=Goed, conform plan, 4=Goed]
- V27. Kunt u de kwaliteit van de samenwerking zoals u die ervaart uitdrukken in een cijfer op een schaal van 1-10? [grid10: 1-10]
- 4 Samenwerking, verklarende mechanismen**
- V28. Stel, er zou geen RIF zijn. In welke mate: [grid5: 1=Weet niet, 2=Zeer waarschijnlijk niet, 3=Waarschijnlijk niet, 4=Mogelijk, 5=Waarschijnlijk wel]
- V28_01 Zouden partners dan ook het initiatief tot de samenwerking in het RIF-project hebben genomen?
V28_02 Zouden samenwerkingspartners buiten het mbo geïnteresseerd zijn geweest in samenwerking?
V28_03 Zou het mbo geïnteresseerd zijn geweest in de samenwerking?
V28_04 Zouden de geplande activiteiten kunnen zijn uitgevoerd?
V28_05 Zouden de inhoudelijke ideeën voor samenwerking zijn ontstaan?
V28_06 Zou de samenwerking kunnen verduurzamen?
- V29. Wat zijn volgens u de verwachte opbrengsten van de samenwerking voor: [grid5: 1=Zeer klein, 2=Klein, 3=Neutraal, 4=Groot, 5=Zeer groot]
- V29_01 de inhoudelijke aansluiting van de opleiding op de arbeidsmarkt?
V29_02 de kwaliteit van de opleiding?
V29_03 het aantrekken van meer leerlingen?

- V30. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? [grid5: 1=Zeer oneens, 2=Oneens, 3=Neutraal, 4=Eens, 5=Zeer eens]
- V30_01 Het RIF stimuleert het maken van plannen. Als de plannen, het netwerk en het draagvlak er eenmaal zijn, is subsidie eigenlijk niet meer nodig.
  - V30_02 Zonder subsidie is het RIF-project in deze vorm niet uitvoerbaar.
  - V30_03 Zonder subsidie is het RIF-project in het geheel niet uitvoerbaar.
  - V30_04 Zonder subsidie is het RIF-project enkel uitvoerbaar in een lager tempo, met minder ambitie en minder activiteiten.
  - V30_05 RIF stimuleert vernieuwing die elke opleiding eigenlijk regulier zou moeten oppakken met partners.
  - V30_06 [als V1=01] Indaling van de RIF-middelen in de lumpsum is (op termijn) gewenst.
- V31. Kunt u andere effecten benoemen van de samenwerking in het RIF-project die in deze vragenlijst nog niet aan de orde zijn geweest?
- V32. Tot slot heeft u de gelegenheid om hieronder eventuele aanvullende opmerkingen te maken.

Interviewvragen

Interviews zijn afgenomen op semi-gestructureerde wijze. Dat houdt in dat de navolgende topics aan de orde zijn gekomen, maar dat er ook ruimte was voor het uitweiden op bepaalde thema's of het inbrengen van andere thema's. Niet in alle interviews zijn de onderstaande vragen letterlijk zo aan de orde gekomen. Soms was er een meer open gesprek, waarbij de betrokken onderzoeker gedurende het gesprek en aan het eind van het gesprek checkte of alle (hoofd)thema's voldoende aan de orde waren gekomen. In andere gevallen was duidelijk dat bepaalde vragen al afdoende waren beantwoord in andere interviews binnen dezelfde case studie of vanuit andere bronnen.

MBO: interviews bestuurlijk/strategisch niveau

Kernelement in de bevraging: aansluiting op bredere instellingsstrategie/innovatiestrategie.

V1. Wat is uw hoofdoorweging om RIF-aanvragen te doen?

V2. Hoe intensief en op welke wijze is het bestuur betrokken bij RIF-projecten en -aanvragen?

Mogelijke deelvragen:

- Wie nam of neemt (normaliter) het initiatief tot een RIF-aanvraag of RIF-aanvragen?
- In hoeverre streeft u ernaar (c.q. heeft u een strategie) om ervaringen in RIF-projecten toe te passen in andere opleidingen?
- In hoeverre stuurt u bewust op RIF-projecten of vergelijkbare andere projecten in alle domeinen in uw ROC?
- Is RIF met name geschikt voor de voorlopers in uw instelling of ziet u het ook als geschikt om achterblijvers (bepaalde sectoren, domeinen en opleidingen) te activeren? Stuurt u daar op?
- Hoe ziet u de relatie tussen het RIF en de kwaliteitsafspraken mbo?
- Hoe ziet u de relatie tussen RIF en het regionaal overleg over macrodoelmatigheid? Waarom zijn er volgens u in RIF nauwelijks expliciete aanvragen macrodoelmatigheid?
- Ziet u het aanjagen van publiek-private samenwerkingen via het RIF als onderdeel van een bredere beweging in het beroepsonderwijs of als een middel om bestaande samenwerking beter vorm te geven?

V3. Wat is de sturende waarde van de regiovisie? Wat zijn daarbij sterke punten en beperkingen?

V4. In hoeverre is het RIF een impuls om de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt te verbeteren?

Mogelijke deelvragen:

- Is de subsidiebijdrage een aanvulling of een noodzakelijke voorwaarde om zelf geld te investeren in samenwerking?
- Waarom is een RIF nodig om dit te stimuleren of te intensiveren? Welke mechanismen zijn daarbij werkzaam?
- Hoe verhouden de innovaties in RIF-projecten zich tot innovaties en samenwerking bij andere onderdelen van uw instellingen en tot de middelen en menskracht die daarvoor beschikbaar zijn?
- Hoe tevreden bent u over de bestaande netwerken en samenwerking? Waar schort het vooral aan bij de bijdrage van partners?
- In hoeverre is de subsidie noodzakelijk om externe partners tot de samenwerking te overreden? Kunt u daarvan concrete voorbeelden geven?
- Hoe draagt het RIF volgens u concreet bij aan meer en/of betere samenwerking tussen mbo-instellingen, bedrijven en regionale overheden? In termen van:
  - nieuwe samenwerkingsverbanden
  - meer partners
  - intensievere samenwerking
- o andere/betere samenwerkingsactiviteiten
- o duurzame samenwerking

V5. Hoe ziet u de externe partners in RIF? En hoe zien partners zichzelf: als mede-eigenaar, partner, adviseur of als klant? Geven verschillen in rolopvattingen (wel eens) spanningen?

V6. Wat is de specifieke rol van overheden (mits betrokken)?

- V7. Wat is de impact van de eis van cofinanciering? Schrikt dat partners af of leidt het tot extra commitment?
- V8. Wat onderscheidt het RIF van voorgaande stimuleringsprogramma's die op specifieke samenwerkingsvormen zoals een CIV of doorlopende leerlijnen zijn gericht? En algemene innovatieprogramma's zoals HPBO? Wat maakt het RIF uniek danwel effectief?
- V9. Hoe beoordeelt u de rol van de deelnemende overheden (indien van toepassing)? Welke stimulerende rol spelen zij?
- V10. Hoe kijkt u aan tegen de vrijheidsgraden in de aanvragen zoals het ontbreken van harde prestatieafspraken? Hoe beziet u de rol van OCW in het geheel?
- V11. Zijn er als gevolg van het fonds andere (positieve) effecten/resultaten zichtbaar of te verwachten?
- V12. Wat in de opzet van het RIF kan verbeteren om het bereik van de doelstelling te optimaliseren?

Mbo: interviews operationeel niveau

- V1. Wat is de hoofdoorweging bij u om een RIF-aanvraag te doen?
- Wie nam het initiatief en waarom?
  - Is de subsidiebijdrage volgens u een welkome aanvulling, of een noodzakelijke voorwaarde om zelf geld te investeren in samenwerking?
  - En bij partners? Hoe afhankelijk is de samenwerkingsbereidheid daar van subsidies?
  - In hoeverre zouden individuele partners zonder het RIF de activiteiten zelf (of in samenwerkingsverband) hebben uitgevoerd, danwel het initiatief daartoe hebben genomen?
- V2. Hoe tevreden bent u over de bestaande netwerken en samenwerking? Waar schort het in het algemeen aan bij de bijdrage van partners? Brengt RIF daar verbetering in en op welke wijze?
- V3. Hoe draagt het RIF volgens u concreet bij aan meer en/of betere samenwerking tussen mbo-instellingen, bedrijven en regionale overheden? In termen van:
- nieuwe samenwerkingsverbanden
  - meer partners
  - intensievere samenwerking
  - andere/betere samenwerkingsactiviteiten
  - duurzame samenwerking
- V4. Wat zijn volgens u succesfactoren en wat zijn faalfactoren bij RIF-aanvragen?
- V5. En wat zijn succesfactoren en faalfactoren bij de uitvoering van RIF-projecten? Kan daar in de landelijke regelgeving beter op ingespeeld worden en hoe?
- V6. Levert elke partner de beloofde bijdrage en hoe intensief is de samenwerking in vergelijking tot de planning? Bij verschillen tussen planning en realiteit: wat zijn daarvoor mogelijke verklaringen?
- V7. Wat is de specifieke rol van overheden (mits betrokken)?
- V8. Ontstaat er als gevolg van het fonds een betere vraag(articulatie) aan de kant van de werkgevers? En ontstaat er als gevolg van het fonds daadwerkelijk een betere match tussen vraag en aanbod en een meer doelmatig aanbod? Op welke manier?
- V9. Hoe beoordeelt u de inbedding van het RIF-project in de missie van het ROC?
- Mogelijke deelvragen:
- Hoe intensief en op welke wijze is het bestuur betrokken bij RIF-aanvragen en -projecten?
  - Hoe beoordeelt u de projectorganisatie en de bestuurlijke aansturing intern?
  - Fungeert het RIF-project volgens u als een voorbeeldproject voor andere delen van de eigen mbo-instelling? Is er een centraal plan om de opbrengsten breder in te voeren in de instelling?
  - Hoe beoordeelt u de interne afstemming met andere ontwikkelingen, initiatieven en programma's, relevant voor het mbo?
- V10. Hoe beoordeelt u de interne en externe (bij partners) beschikbaarheid van menskracht en middelen voor het proces? Kunt u dat nader toelichten?
- V11. Hoe beoordeelt u de projectvoortgang? Waarvan is die voortgang vooral afhankelijk?
- V12. Hoe beoordeelt u de cofinancieringseis? Is dit een belemmering voor of eerder een bevestiging van het commitment van betrokken partijen? Heeft de vereiste cofinanciering invloed op de activiteiten en effecten van het investeringsfonds? Willen partners/bedrijven bijv. andere

dingen in het RIF-project dan het ROC? Gaan belangen van partners zwaarder (te zwaar) wegen en op welke wijze?

V13. In welke mate komt co-makership in de praktijk uit de verf? Wat zijn verklaringen als dit tegenvalt?

V14. In hoeverre, c.q. in welk opzichten is het RIF-project meer dan regulier (algemeen wenselijk te achten) onderhoud van opleidingen? Zijn daar regulier te weinig middelen en capaciteit voor?

V15. In hoeverre is er nu zicht op verduurzaming? Wat zijn daarbij succes- en faalfactoren en kan de regeling RIF daar beter op aansluiten?

V16. Hoe ervaren en waarderen studenten de activiteiten in het RIF-project (voor zover van toepassing)?

V17. Hoe kijkt u aan tegen de vrijheidsgraden in de aanvragen, zoals het ontbreken van prestatieafspraken?

V18. Hoe beziet u de rol van OCW en de ondersteuningsorganisatie in het geheel?

V19. Wat in de opzet van het RIF kan verbeteren om het bereik van de hoofddoelstelling te optimaliseren?

Partners mbo

V1. Hoe kijkt u aan tegen het RIF-project? In hoeverre gaat dit verder dan wat u regulier verwacht van (de samenwerking met) een mbo-instelling?

V2. Wat is het belang van de RIF-bijdrage voor de PPS?

V3. Hoe intensief vindt u de samenwerking en het commitment? Wat is uw eigen rol daarin? Levert elke partner de beloofde bijdrage? Zo nee, wat zijn daarvoor mogelijke verklaringen?

V4. Eis cofinanciering: stimuleert of belemmert dit u in de samenwerking?

V5. Is uw cofinanciering nieuw of uitgebreider dan voorheen, of bestond deze in feite al?

V6. Loopt het project op schema? Zo nee, wat zijn daarvoor mogelijke verklaringen?

V7. Heeft u met het project meer invloed op de inhoud en opzet van de opleiding gekregen dan voorheen het geval was?

V8. Wat zijn uw verwachtingen over de samenwerking en de opbrengsten zoals over de extra toestroom vanuit het mbo naar de eigen sector? Hoe belangrijk is deze samenwerking voor u?

V9. Wat zijn uw verwachtingen over de verduurzaming van de relatie? Zal dat gepaard gaan met aanpassingen in de samenwerking/veranderende rollen en op welke manier?

V10. Spelen er belangentegenstellingen in de samenwerking zoals andere motieven voor de samenwerking? Leidt dat wel eens tot spanningen en compromissen en op welke manier?

V11. Wat haalt u zelf uit de samenwerking voor uw organisatie?

V12. Wat in de opzet van het RIF kan verbeteren om het bereik van de doelstelling te optimaliseren?